

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(आ.व. २०७५/०७६-२०७७/०७८)

भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६, रुकुम (पूर्व)
(साविक महत गा.वि.स. वडा नं. १, २ र ९)

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीमा संलग्न संस्थाहरु

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग

नेपाल सरकार

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना
काठमाडौं, नेपाल

तथा

International Fund for Agricultural Development (IFAD)

कृषि विकासको लागि अन्तराष्ट्रिय कोष

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयामा सहजीकरण गर्ने संस्था

रुपान्तरण नेपाल

पो.ब.नं. ७३४५, काठमाडौं

फोन नं. ०१-४९५४९४९

भूमे गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
खालाडव माला अक्षय (पूर्व)
५ नं. अक्षय, खालाडवन,
५ नं. प्रदेश,

प.स.: २०७५/०७६

मिति: २०७५/१२/१३

च.नं.:

शुभकामना

औद्योगिकीकरण, बन विनाश, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढावे प्रयोग, हारितगृह खोजसहरुको अत्यधिक उत्सर्जन आदि जस्ता विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरुको कारणले गर्दा अहिले पूर्वीको तापकम बढावै गएको कुरा प्रमाणित भैसकेको छ । जलवायु परिवर्तनको असरबाट संसारका घनी-गरिब, विकसित-अविकसित सबै मुलुक र त्यहाँका वासिन्दाहरु प्रभावित हुन्छन् । नेपालका अन्य भू-भागमा जस्तै यस गाउँपालिकामा पनि दिन प्रति दिन तापकम र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्तिमा फरक परेको कुरा सबैले महशुस गरिरहेका छन् । समयमा पानी नपर्ने, गर्मी बढाने, पानीको मूलहरु सुखने, बाढी/पहिरो, मिचाहा प्रजाती, कृषि तथा पशुपत्तीमा रोग जस्ता प्रकोपहरु हरेक वर्ष बढावै गईरहेका छन् । यसले गर्दा जीविकोपार्जनको लागि चाहिने श्रोत तथा पूर्वाधारहरुमा समेत नकारात्मक प्रभावहरु देखिन थालिसकेका छन् ।

यसै सन्दर्भमा यस गाउँपालिकामा वसोवास गर्ने समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सञ्चेतना अभिवृद्धि गर्ने र जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित सम्बन्ध र घरधुरीहरुको अनुकूलित क्षमताको विकास गर्ने गाउँपालिकामा रहेका सबै सरोकारवाला, जलवायु परिवर्तनले प्रभावित घरधुरीहरुको प्रत्यक्ष सहभागितामा यस गाउँपालिकाका बडा नं. ६ र ८ मा मा सुदूर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार भई कार्यान्वयन प्रक्रियामा रहेको जानकारी पाउँदा अति नै खुसी भएको छ । यी सदूर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरुको तयारी प्रक्रियामा आर्थिक सहयोग गर्ने बन तथा बातावरण मन्त्रालय अन्तरगतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, कार्ययोजना निर्माण प्रक्रियामा सहजीकरण गरी सहयोग गर्ने रूपान्तरण नेपाल र यस प्रक्रियामा प्रत्यक्ष रूपले संलग्न सबै व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरुलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्दू ।

अन्यथा, यस गाउँपालिकामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरु तयार भई कार्यान्वयन प्रक्रियामा रहेकोमा सम्पूर्ण वासिन्दाहरुलाई बघाई ज्ञापन गर्दै सफल कार्यान्वयनको अग्रिम शुभकामना प्रकट गर्दै यि कार्ययोजनाहरु कार्यान्वयनको लागि आवस्यक सहयोगका लागि गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय सदैव तत्पर रहने जानकारी गराउँछ ।

रामसुर बुढामगर
 (अध्यक्ष)
 रामसुर बुढा अवार
 गाउँपालिका अध्यक्ष

भूमे गाउँपालिका
६ नं. वडा कार्यालय रुकुम (पूर्व)

प. न. प्र०४, नेपाल

प. स. : २०७५/०७६

च. नं.:

मिति: २०७५/८/३

विषय : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सन्दर्भमा

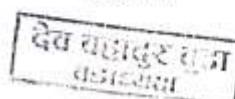
औद्योगिकीकरण, बन विनाश, अव्यवस्थित शाहरीकरण, सबारी साधनको बढाई प्रयोग, हारतगृह म्योसहरूको अत्यधिक उत्सर्जन आदि जस्ता विभिन्न मानवीय किसाकलापहरूको कारणले गर्दा अहिले पृथ्वीको तापकम बढाई गएको कुरा प्रमाणित भैसकेको छ । जलवायु परिवर्तनको असरबाट संसारका धनी-गरव, विकसित-अविकसित सबै मुलुक र त्यहांका वासिन्दाहरु प्रभावित हुन्दैन । नेपालका अन्य भू-भागमा जस्तै यस बडामा पनि दिन प्रति दिन तापकम र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्तिमा फरक परेको कुरा सबैले महशुस गरिरहेका छन् । समयमा पानी नपने, गर्मी बढने, पानीको मुलहरु सुम्ने, बाढी/पहिरो आउने, हिमपाता नहुने जस्ता प्रकोपहरु हरेक वर्ष बढाई गईरहेका छन् । यसले गर्दा जीविकोपार्जनको लागि चाहिने थोत तथा पूर्वाधारहरुमा समेत नकारात्मक प्रभावहरु देखिन थालिसकेका छन् ।

यसे सन्दर्भमा यस बडामा बसोबास गर्ने समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्ध सञ्चेतना अभिवृद्धि गर्ने र जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समुदाय र घरधुरीहरूको अनुकूलित क्षमताको विकास गर्न बडामा रहेका सबै सरोकारवाला, जलवायु परिवर्तनले प्रभावित घरधुरीहरूको प्रत्येक सहभागितामा यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गरिएको छ । यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पछि प्रभावित घरधुरी र समुदायका अनुकूलन क्षमता विकास गर्न सहयोग पुर्नेछ ।

यस भूमे गाउँपालिका बडा नं. ६ को स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तथारीको प्रक्रियामा आर्थिक सहयोग गर्ने बन तथा बातावरण मन्त्रालय अन्तरगतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, कार्ययोजना निर्माण प्रक्रियामा सहजीकरण गरी सहयोग गर्ने रूपान्तरण नेपाल र यस प्रक्रियामा प्रत्येक वा अप्रत्येक रूपले संलग्न सबै व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छौं ।

साथै बृहत कार्ययोजनाको कार्यान्वयन कुनै एउटा संस्थाको एकल प्रयासबाट संभव नभएकाले यसको कार्यान्वयन प्रक्रियामा समेत सबै सरोकारवाला सहयोगी निकाय, संघ संस्थाहरूको सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा गर्दछौं ।

(अध्यक्ष)

संक्षिप्त शब्दावलीहरू

संक्षिप्त रूप (नेपालीमा)	संक्षिप्त रूप (अंग्रेजीमा)	विस्तृत रूप (नेपालीमा)	विस्तृत रूप (अंग्रेजीमा)
	ASHA	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	Adaptation for Smallholders in Hilly Areas
	IFAD आइफाइ	कृषि विकासको निम्ति अन्तराष्ट्रिय कोष	International Fund for Agriculture Development
सा.व.	CF	सामुदायिक वन	Community Forest
सा.व.उ.स.	CFUG	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	Community Forest User Group
जि.स.स.	DCC	जिल्ला समन्वय समिति	District Coordination Committee
	GIS	भौगोलिक सूचना प्रणाली	Geographic Information System
गा.वि.स.	VDC	गाउँ विकास समिति	Village Development Committee
गा.पा.		गाउँपालिका	Rural Municipality
न. पा.		नगरपालिका	Municipality
लापा	LAPA	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	Local Adaptation Plans for Action
नापा	NAPA	राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम	National Adaptation Programme of Action
स. ग्रा. ले .	PRA	सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखा	Participatory Rural Appraisal
लैससास	GESI	लैंगिक समानता तथा समाजिक समावेशकरण	Gender Equality and Social Inclusion

शब्दावलीहरू:

1. Weather (मौसम):

पृथ्वीको वायुमण्डलमा हरेक दिन परिवर्तन भई रहने तापक्रम, वर्षा, वायुको चाप, आद्रता आदिको अवस्थालाई मौसम भनिन्छ। यो प्रत्येक दिन, हप्ता र महिनामा परिवर्तन भईरहन्छ।

2. Climate (जलवायु वा हावापानी):

लामो अवधिको (करिव ३० वर्ष) मौसमको सरदर अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ। सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतु विशेष अनुसार स्थिर रहन्छ। यसका सूचकहरू (Parameters) मौसमको जस्तै हुन्।

3. Climate Change (जलवायु परिवर्तन):

लामो समयको अन्तराल एवं दीर्घकालिन अवधिमा जलवायुका विभिन्न तत्वहरूमा भएको औसत परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ। पृथ्वीको सन्तुलन खल्वलिने गरी हजारौ वर्ष देखि मानवले महशुस गर्दै भोग्दै र बुझ्दै आएको जलवायुमा हुने फरक तथा बदलावलाई नै जलवायु परिवर्तन भनिन्छ।

4. GHGs (हरित गृह ग्याँस):

Green House Gases-GHGs (हरितगृह ग्याँसहरू): वायुमण्डलमा विश्वव्यापी रूपमा तापक्रम उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनको लागि जिम्मेवार रहेका ग्याँसहरूलाई हरितगृह ग्याँस भनिन्छ। क्योटो अभिसन्धि १९९७ को अनुसूची १ अनुसार हरितगृह ग्याँस अन्तर्गत कार्बनडाईअक्साईड (CO_2), मिथेन (CH_4), नाईट्रो अक्साइड (N_2O), हाईड्रोफ्लोरो कार्बन (HFC), परफ्लोरो कार्बन (Perfloro Carbons (PFC), सल्फर हेक्जाफ्लोरोआईड (Sulphur Hexafluoride (SF_6) गरी ६ किसिमका ग्याँसहरू पर्दछन्। कतारको दोहामा सम्पन्न CoP ले नाइट्रोजन ट्राईफ्लोरोआईड (NF_3) लाई थप गरेकोले हरितगृह ग्याँसको संख्या ७ पुगेको छ।

5. UNFCCC (जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि):

United Nations Framework Convention on Climate Change (जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि): सन् १९९२ मा ब्राजिलको रियो दि जेनेरियामा भएको पृथ्वी सम्मेलनबाट स्थापना भएको संयन्त्र हो। विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूले विश्वमा जलवायु परिवर्तन भइरहेको महशुस गरेर त्यसलाई सम्बोधन गर्न यो महासन्धि पारित गरिएको हो। यसलाई १९६ देशहरूले अनुमोदन (Ratify) गरेका छन् भने सन् १९९४ देखि यो कार्यान्वयनमा आईरहेको छ। यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य वायुमण्डलमा रहेका हरितगृह ग्याँसहरूलाई प्रतिवद्धता अनुसारको मात्रामा निश्चित समयभित्र स्थिर राख्नु रहेको छ।

6. CoP (पक्षधर राष्ट्रहरूको सम्मेलन):

Conference of Parties: पक्ष (सदस्य) राष्ट्रहरूको सम्मेलन भन्नाले UNFCCC का पक्ष देशहरूको सम्मेलनलाई जनाउँछ। यो UNFCCC को सबैभन्दा शक्तिशाली निकाय हो र यो सम्मेलन प्रत्येक वर्षको अन्तिर नोभेम्बर डिसेम्बर महिनाहरूमा हुने गर्दछ।

सन् १९९७ मा जापानको क्योटोमा भएको COP 3, सन् २००७ मा इन्डोनेसियाको बालीमा भएको COP 13, सन् २००९ मा डेन्मार्कको कोपेन्हेगनमा भएको COP 15 र फ्रान्सको पेरिसमा सन् २०१५ मा भएको COP 21 सम्मेलनहरू विशेष चर्चामा र महत्वपूर्ण रहे। सन् २०१८ को डिसेम्बरमा पोल्याण्डमा COP 24 अर्थात चौबिसौ सम्मेलन भयो जस्ता पेरिस सम्झौता सम्बन्धी महत्वपूर्ण निर्णयहरू भएका छन्।

7. IPCC (जलवायु परिवर्तन सम्बन्ध अन्तरसरकारी समूह):

Intergovernmental Panel on Climate Change: जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा कार्यरत वैज्ञानिकहरुको अन्तराष्ट्रीय संयन्त्र हो । संसारका विभिन्न राष्ट्रहरुबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी स्वयम्सेवीको रूपमा हजारौ वैज्ञानिकहरु यसमा आवद्ध छन् । यो सन् १९८८ मा स्थापित अन्तरदेशीय समूह अर्थात अन्तरसरकारी नियोग हो जसले मानव शृंजित जलवायु परिवर्तनका असरहरुबाटे मूल्याङ्कन गर्दछ । यसले सन् २००७ मा नोबेल पुरुस्कार समेत पाएको थियो । यस Panel बाट प्रकासित प्रतिवेदन नै आधिकारिक मानिन्छ । यस्तै अति कम विकसित देशहरूले पनि राष्ट्रीय संचार प्रतिवेदन (National Communication Report) प्रकाशित गर्दछन् । नेपालले हालसम्म दोश्रो प्रतिवेदन प्रकासित गरि सकेको छ ।

8. Adaptation (अनुकूलन):

जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग जुध्न गरिने उपायहरु नै अनुकूलन हो । जस्तो गर्मी ठाँउहरुमा घरमा बढी र ठूला भूयालहरु बनाउनु, बाढी आउँछ भनेर घरको जग अग्लो बनाउनु । यो परिवर्तित वातावरणमा आफ्नो अस्तित्वलाई निरन्तरता दिन गरिने प्रक्रिया हो । मानव सन्दर्भमा अनुकूलन अन्तर्गत परिवर्तित वातावरणमा अनुकूलित हुन सकिने क्रियाकलापहरु पर्दछन् ।

9. Mitigation (न्यूनीकरण):

हरितगृह र्यास उत्सर्जनमा कटौति गरी वा वायुमण्डलमा भएको अधिक कार्बनलाई अवशोषण सञ्चिति क्षमतामा अभिवृद्धि गराई वायुमण्डलमा थप हरितगृह र्यास थुप्रन रोक्ने कार्यहरुलाई नै उत्सर्जन न्यूनीकरण भन्ने गरिन्छ ।

10. NAPA (राष्ट्रीय अनुकूलन कार्यक्रम):

National Adaptation Programme of Action (राष्ट्रीय अनुकूलन कार्यक्रम): सन् २००१ मा मोरोकोको माराकेस शहरमा आयोजना गरिएको पक्षधर राष्ट्रहरुको सातौं सम्मेलन (COP 7) मा भएको सम्झौता अनुरूप अनुकूलनको मसौदा आएको हो । कम विकसित मुलुकहरूले जलवायु परिवर्तनका कारणबाट शृंजित जोखिमहरु आंकलन गरी तत्कालै गर्नुपर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरु पहिचान गरी प्राथमिकीकरण गरी नापा बनाएको खण्डमा विकसित मुलुकहरूले सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता अनुसार नेपालमा पनि वातावरण मन्त्रालयले सन् २०१० मा यो तयार गरेको छ ।

11. LAPA National Framework (स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रीय संरचना)

Local Adaptation Plans for Actions National Framework: (स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रीय संरचना) NAPA ले पहिचान गरेको कार्यक्रमहरुलाई समुदाय तहसम्म पुऱ्याउनका लागि नेपाल सरकार वातावरण मन्त्रालयले यो राष्ट्रीय संरचना LAPA National Framework तयार गरेको छ । यो वि.सं. २०६८ मा अनुमोदन भई कार्यान्वयनमा आईरहेको छ । यसै संरचना अनुसार तयार गरिएको स्थानिय स्तरको अनुकूलन कार्ययोजनालाई LAPA भनिन्छ ।

12. Gender Equality (लैंगिक समानता)

महिला तथा पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरुमा बराबर अवसर र बराबर लाभ हासिल भएको अवस्थालाई नै लैङ्गिक समानता भनिन्छ ।

13. Gender Integration (लैंगिक समायोजन)

लैंगिक समायोजन भन्नाले परियोजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन चरणहरूमा लैंगिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरि सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

14. Reproductive Role (पारिवारिक/प्रजनन् भुमिका)

यस कार्यअन्तर्गत दुई किसिमका घरायसी कामहरू पर्दछन् । (१) जैविक जस्तै : बच्चा जन्माउने र (२) सामाजिक जस्तै : बच्चाहरूको स्याहार गर्ने, भान्साको काम, बजार जानु, परिवारको स्वास्थ्यको हेरिचार एवं अन्य घरायसी कार्यहरू गर्ने जुन कार्यको मान्यता कम हुन्छ र आम्दानी पनि हुदैन । यस्ता काममा बढी श्रम र समय लाग्छ । महिला तथा बालिकाहरूले नै प्राय यस्ता काम गर्ने गर्दछन् ।

15. Vulnerability (सङ्खटासन्तता)

जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जना भएका जोखिम, खतराका प्रतिफल प्रभाव आदिसँग जुध्न सक्ने हैसियत वा क्षमतामा कमी आएको अवस्थालाई सङ्खटासन्तता भनिन्छ ।

16. GIS (भौगोलिक सूचना प्रणाली)

Geographic Information System: (भौगोलिक सूचना प्रणाली): यो प्रणाली यसरी बनाइएको हुन्छ जसबाट भौगोलिक तथ्यांक तथा सूचनालाई लिने (Capture), जम्मा गर्ने (Store), मिलाउने (Manipulate), विश्लेषण गर्ने (Analyze), व्यवस्थापन गर्ने (Manage) र प्रस्तुत गर्ने (Present) गरिन्छ ।

17. Sensitivity (संवेदनशीलता)

जलवायु परिवर्तनको कारणले कुनै पनि प्रणालीलाई सकारात्मक वा नकारात्मक रूपमा पार्ने प्रभावको परिणाम वा अवस्थालाई संवेदनशीलता भनिन्छ ।

18. Adaptive Capacity (अनुकूलन क्षमता)

जलवायु परिवर्तन वा अन्य वातावरणीय समस्याहरूसँग अनुकूलन हुन सक्ने क्षमतालाई अनुकूलन क्षमता भनिन्छ । अनुकूलन क्षमता समुदायको आर्थिक स्रोतहरू, प्रविधिहरूमा पहुँच, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सूचनाहरूमा पहुँच, सूचनाहरूको उपयोग गर्न सक्ने क्षमता, संस्था र स्रोतको न्यायोचित वितरणसँग सम्बन्धित हुन्छ । अनुकूलन क्षमता विकाससँग पनि सम्बन्धित हुन्छ, जस्तै जिति बढी राष्ट्र वा समुदाय विकसित हुन्छ अनुकूलन क्षमता पनि उत्तिनै बढी हुन्छ ।

19. Risk (जोखिम)

जलवायु परिवर्तनका कारण हुन सक्ने हानी, नोक्सानी वा प्रकोपको सम्भावना नै जोखिम हो ।

20. Inclusiveness (समावेशी)

कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा सरोकारवाला व्यक्तिहरू जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्नु समावेशी हो ।

सारांश

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकूल प्रभावहरु समग्र विश्वकै लागि साभा चुनौतिका रूपमा अगाडि आइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा नेपाल सरकारले पनि यसबाट श्रृंजित तथा भविष्यमा श्रृंजना हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुन जलवायु परिवर्तन नीति २०६७, जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ एवं स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना २०६८ समेत तयार गरी स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई प्राथमिकता दिई आइरहेको छ।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकार, बन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन (ASHA) आयोजनाले स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई योजनाबद्ध रूपले अधि बढाउन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरी रहेको छ। यसै क्रममा नापाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ता स्तरीकरण अनुसार मध्यम संकटासन्त स्तरमा रहेको यस रोल्पा जिल्लाका सरोकारवालाहरुको गोष्ठीबाट छनौट गरिएको यस भूमे गाउँपालिकाको वडा नं. ६ मा पनि जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरु देखा पर्न थालिसकेको सन्दर्भमा स्थानीय सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता र ASHA आयोजनाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग तथा रुपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ। यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि नेपाल सरकारबाट स्विकृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरुका साथै ASHA आयोजनाद्वारा तयार गरिएका भौगोलिक सूचना प्रविधिमा आधारित उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना तर्जुमा (Geographic Information System based Sub-watershed Management Planning) तथा सहभागितामुलक परिदृश्य विकास (Participatory Scenario Development) अवधारणाहरु अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरु समेत अवलम्बन गरिएको छ।

यस कार्ययोजना तयारीका क्रममा यस वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधीहरु, प्रशासकिय अधिकृत, वडा सचिव, शिक्षकहरु, समाजसेवीहरु, राजनैतिक दलहरुका प्रतिनिधीहरु, गाउँपालिका अन्तर्गत विषयगत शाखाहरुका कर्मचारीहरु, गरिब, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्गहरु समेत का स्थानीय समुदाय तथा अन्य बुद्धिजीविहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता रहेको थियो। तीन वर्षका लागि तयार गरिएको यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा यस वडामा विद्यमान सामाजिक, मानविय, आर्थिक, प्राकृतिक, भौतिक तथा सामुदायिक श्रोतहरु र जलवायु परिवर्तनबाट श्रृंजित प्रतिकूल प्रभावहरु/प्रकोपहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गर्दै यस वडा र यहाँका घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ता तथा अनुकूलन क्षमता मुल्यांकन गरिएको थियो। सोही मुल्यांकनको आधारमा उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना गर्दै प्रभावकारी अनुकूलन कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी यो कार्ययोजना तयार भएको थियो। यस कार्ययोजनाको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

विवरण					
कार्ययोजनको कार्यक्षेत्र:	भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६, साविकको महत गा.वि.स. वडा नं. १, २ र ९				
चारकिल्ला:	उत्तर: भूमे गा.पा.वडा नं. ३, पूर्व: भूमे गा.पा.को वडा नं. २ र ७, दक्षिण: भूमे गा.पा. वडा नं. ७ र पश्चिम: भूमे गा.पा. वडा नं. ८				
क्षेत्रफल:	२०२४ हेक्टर				
जनसंख्या (राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)	महिला १००३ (५४.६%)	पुरुष ८३४ (४५.४%)	जम्मा १८३७	जम्मा घरधुरी ३४१	वडा नं. ६
साविकको गाविस महत गा.बि.स.	ब्राक्षेत्री/ठ ७९१ (१७.२%)	जनजाति ३२४४ (७०.२%)	दलित ५७१ (१२.३%)	अन्य १५ (०.३%)	जम्मा ४६२१
सहभागितामूलक सर्वेक्षण वडा नं. ६ (२०७५)	महिला १००३ (५० %)	पुरुष ९९८(५०%)	जम्मा जनसंख्या २००९		
	ब्राक्षेत्री/ठ ५१ (१४.५%)	जनजाति २६७(७६.१%)	दलित ३३ (९.४%)	जम्मा घरधुरी ३५१	
प्रमुख पेशा /	यस वडाका वासिन्दाको मुख्य पेशा कृषि हो भने जीविकोपार्जन अर्थात रोजगारीको लागि यहाँका				

विवरण

जीविकोपार्जनको आधार:	मानिसहरु अन्य क्षेत्रहरु अर्थात् देशको अन्य भाग, भारत तथा खाडी मुलुकहरुमा जाने गर्दछन् ।
जलवायु परिवर्तनको प्रभाव तथा असर:	

- स्थानीय समुदायले गर्मीका दिनहरु करिब २ महिनाले बढेको र गर्मीको मात्रा पनि बढेको महशुस गरेका छन् । त्यस्तै जाडोका दिनहरु करिब २ महिनाले घटेको अनुभव गरेका छन् ।
- मनसुनी वर्षाको अवधि २.५ महिनाले घटेको, हिउँदै वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको, तुसारो पर्ने दिन २ महिनाले घटेको, हिमपात हुने समय २.५ महिनाले घटेको ।
- बाढी र पहिरोको मात्रा तथा बारम्बारता बढेकोले धन जन तथा कृषि क्षेत्रको नोक्सानी ।
- जीविकोपार्जनका समयमा पनि हेरफेर भएकोले बालिचकमा परिवर्तन आएको साथै बीउँ विजनहरुको प्रजातीहरुमा परिवर्तन आएको ।
- कृषिबाली, पशुपंक्षी तथा मानवमा नयाँ रोगको प्रकोप बढेको, वनमा मिचाहा प्रजातिहरुको प्रकोप बढेको ।
- गुरांस फूल्ने समय करिब १ महिनाले अगाडि सरेको ।

मुख्य प्रकोपहरु	पहिरो तथा भू-क्षय, खडेरी, मिचाहा प्रजाती, मानवमा रोग, कृषिमा रोग			
वस्ती/साविकको बडागत संकटासन्नता	अति उच्च	उच्च	मध्यम	जम्मा बडा
	९	१	२	३
संकटासन्न घरधुरी	अति उच्च (V4)	उच्च (V3)	मध्यम (V2)	न्यून (V1)
संख्या/ प्रतिशत:	६९ (१९.६ %)	१३९ (३९.६%)	१२९ (३६.८ %)	१४ (४ %)
कार्ययोजनाको परिकल्पना:				

- जलवायु परिवर्तन अनुकूलित उपयुक्त बीउविजन, प्रविधि र उन्नत नशलको प्रवर्द्धनले गर्दा पशु व्यवसाय तथा कृषि उत्पादनमा बढ्दि भई खाद्य सुरक्षा बढेको हुनेछ ।
- सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती र साना सिंचाई प्रविधिहरुको प्रयोगले कृषि उत्पादनमा बढ्दि भई स्थानीय समुदायको आत्मनिर्भरता बढेको हुनेछ ।
- विभिन्न भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माणबाट बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरुको असरमा कमी आई स्थानीय समुदायको समानुकूलन क्षमता बढेको हुनेछ ।
- दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रण तथा वनको हैसियतमा सुधार आएको हुनेछ ।
- स्वच्छ, पिउने पानीको उपलब्धता, व्यवस्थापन, स्वस्थता तथा सरसफाईको साथै वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धनबाट स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार र जीवन स्तरमा सुधार आएको हुनेछ ।
- स्थानीय समुदायमा जलवायु परिवर्तन सम्बद्ध चेतना अभिवृद्धि भई यसका प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुने र क्षति न्युनिकरण गर्ने क्षमताको विकास भएको हुनेछ, ।

योजनाको अवधि:	आ.व. २०७५/७६–२०७७/७८								
कार्ययोजनाको प्राथमिकता परेका मुख्य अनुकूलनका कार्यहरु::									
<ul style="list-style-type: none"> सिंचाई कुलो निर्माण, साना सिंचाई प्रविधि प्रवर्द्धन, प्लाष्टिक घरमा वेमौसमी तरकारी खेती रचार्ज पोखरी निर्माण, पानीका मुहान संरक्षण, खानेपानी योजा निर्माण पहिरो नियन्त्रण का लागि वृक्षारोपण, तटबन्ध निर्माण, र्याविन पर्खाल निर्माण नशल सुधारको लागि बोका वितरण, भकारो सुधार, बाखाको खोर सुधार, पशुपालन सम्बन्धि तालिम, पशु स्वास्थ्य सिविर वन व्यवस्थापन, वृक्षारोपण, बायोचारको प्रयोग सुधारिएको चुलो वितरण, सुधारिएको घट्ट निर्माण, काठे पुल निर्माण, गोरेटोबाटो सुधार सरफाई तथा पोषण सम्बन्धि तालिम, स्वास्थ्य चौकीको सबलिकरण 									
बिषयगत क्षेत्र अनुसार तीन वर्षको लागि अनुमानित बार्षिक बजेट:									
<table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <td style="background-color: #00FF00; color: white;">विषयगत क्षेत्र</td> <td colspan="3" style="background-color: #00FF00; color: white;">अनुमानित बजेट रु. हजारमा</td> </tr> <tr> <td>पहिलो वर्ष</td> <td>दोश्रो वर्ष</td> <td>तेश्रो वर्ष</td> <td>कुल जम्मा</td> </tr> </table>		विषयगत क्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा			पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	कुल जम्मा
विषयगत क्षेत्र	अनुमानित बजेट रु. हजारमा								
पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	कुल जम्मा						

विवरण					
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	५९६५	८१११	५९०१	१९९७७
२	जलश्रोत तथा उर्जा	६३३५	२१३५	२०००	१०४७०
३	वन तथा जैविक विविधता	६३०	३६०	४३०	१४२०
४	जलवायु जन्य उत्पन्न प्रकोप	२३२५	२४९५	२१२०	६९४०
५	जन स्वास्थ्य	२२५	१२५	१७५	५२५
६	भौतिक पूर्वाधार	२७५०	७०२०	९९००	१९६७०
७	क्षमता विकास तथा लैससास सम्बन्धि	६७५	३८५	६२०	१६८०
८	योजना अनुगमन, मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	१५५	५५	५५	२६५
कूल जम्मा		१९०६०	२०६८६	२१२०१	६०९४७
योजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने सक्ने निकाय					
भूमे गाउँपालिका, वडा कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, गाउँपालिका अन्तर्गत विषयगत शाखाहरु, डिभिजन वन कार्यालय तथा सब डिभिजन वन कार्यालय, जिल्ला प्रशासन तथा प्रहरी कार्यालयहरु, साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, जिल्लामा क्रियाशिल सम्बन्धित दातृ निकायहरु र गैह सरकारी संस्थाहरु आदि					
लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण					
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण प्रकृया तथा कार्यान्वयनमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मुख्य सवालको रूपमा लिई यस अवधारणलाई सम्बन्धित क्रियाकलापहरुमा समायोजन गरिएको छ।					
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन तथा मुलप्रवाहीकरण					
यस अनुकूलन कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारको स्थानिय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियाका ७ चरणहरु अन्तर्गत वडास्तरीय योजना प्राथमिकरण बैठक, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, एकिकृत योजना तर्जुमा प्रणालीबाट गाउँ कार्यपालिकाको बैठक हुदै गाउँ सभाको बैठकबाट अनुमोदन गरिनेछ। त्यसैगरी अन्य सम्बद्ध सरकारी तथा गैह सरकारी निकायहरुको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरुमा यस कार्ययोजनालाई कार्यान्वयनको लागि समायोजन गरी मुलप्रवाहीकरण गरिने छ।					
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन					
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना उक्त समायोजन प्रकृयाबाट अनुमोदित भई गाउँपालिकाको समन्वयनमा र वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा सबै सरोकारवालाहरुबाट स्वीकार्य वहुसरोकारवाला संरचनाबाट कार्यान्वयन गरिनेछ। पहाडी किसानको लागि अनुकूलन आयोजनाबाट सहयोग हुने कार्यक्रममा यस आयोजनाको कार्यविधि अनुसार यो योजना कार्यान्वयन हुनेछ।					
अनुगमन तथा मूल्यांकन					
समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा नितिजा तथा उपलब्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ।					
क्षमता विकास					
विभिन्न तहमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा अभिमुखीकरण तालिमहरुको साथै विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरु जस्तै कृषि, पशुपालन, वन तथा जैविक विविधता, उर्जा, जनस्वास्थ्य, भौतिक पूर्वाधारमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलित प्रविधिहरु सम्बन्धी क्षमता विकासका क्रियाकलापहरु संचालन गरिने छ।					

यस योजनाको कार्यान्वयनबाट यस भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ का सम्पूर्ण बासिन्दा खासगरी लक्षित विपन्न, महिला तथा पछाडि पारिएका वर्गहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरी उक्त परिकल्पनाहरु पूरा गर्नको लागि जम्मा रु ६,०९,४७,०००-(अक्षरेपी ६ करोड नौ लाख सतचालिस हजार रुपैयाँ) बराबरको विस्तृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय	१
१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको परिचय तथा औचित्य	१
१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरु	२
परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा वडाको पृष्ठभूमि	३
२.१ लूकूम थवाड उप-जलाधार क्षेत्र रुकूम (पूर्व)	३
२.१.१ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-क्षयको अवस्था	४
२.१.२ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको पहिरोको अवस्था	६
२.१.३ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको नदी नालाहरु	७
२.१.४ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-उपयोग समायोजन	७
२.१.५ माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्ध	८
२.२ भूमे गाउँपालिकाको अवस्थिति	११
२.३ भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ को अवस्थिति	११
२.३.१ वडाको सामाजिक अवस्था	१२
२.३.२ मानवीय अवस्था	१२
२.३.३ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था	१३
२.३.४ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था	१३
२.३.५ भौतिक पूर्वाधार तथा सामुदायिक विकास	१५
२.३.६ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था	१५
२.४ वडा स्तरीय माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्धको अवस्था	१६
परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी पद्धति	१७
लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणाको समायोजन	१९
३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	२०
३.२ जलवायु परिवर्तन संकटासन्तात तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन	२०
३.२.१ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना तथा नक्शाहरु र तीनको विश्लेषण	२१
३.२.१.१ पहिरोको जोखिम नक्सांकन	२१
३.२.१.२ भू-क्षयको जोखिमको अवस्था	२२
३.२.१.३ भू-उपयोग तथा भू-उपयोग क्षेत्र परिवर्तको विश्लेषण	२३

३.२.१.४ भू-उपयोग समायोजनको विश्लेषण	२३
३.२.१.५ भूमे गा.पा.वडा नं. ६ को नदि, खोला, खोल्सीको विवरण	२४
३.२.१.६ भूमे गा.पा.वडा नं. ६ को वन डढेलोको अवस्था	२५
३.३. वैज्ञानिक तथ्य र स्थानीय समुदायको दृष्टिकोणको समायोजन	२५
३.४. सहभागितामुलक जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता विश्लेषण	२५
३.४.१ जलवायु परिवर्तन संकटासन्न घरधुरी	२६
३.४.२ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो	२६
३.४.३ मौसमी तथ्यांक	३०
३.४.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३०
३.४.५ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन	३६
३.४.६ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	३७
३.४.७ प्रकोपहरूको जोडागत स्तरीकरण	४०
३.४.८ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण	४०
३.४.९ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरूको विश्लेषण	४३
३.४.१० वस्ती (साविकका वडाहरू) को संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण	४९
३.४.११ उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना	५०
३.४.१२ अनुकूलनका कार्यहरूको प्राथमिकीकरण	५१
३.५. आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा तथा ज्ञान व्यवस्थापन	५७
३.६ लैंगिक विश्लेषण	५८
३.७ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा	६०
३.८ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण	८३
३.९ स्थानीय तहको योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन	८५
३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन	८५
३.११ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन	८५
सन्दर्भ सामाग्री:	८७
अनुसूचीहरू	८८

चित्र सुची

चित्र १. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको अवस्थिति नक्शा	३
चित्र २. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको सन् २००७ र २०१७ बीचको भू-उपयोगिता परिवर्तन नक्सा	४
चित्र ३. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको सन् २०१७ को भू-क्षयको नक्शा	५
चित्र ४. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको पहिरोको नक्शा	६
चित्र ५. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको भू-समायोजनको नक्शा	८
चित्र ६. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रभित्र वन विनास क्षेत्रको नक्शा	१०
चित्र ७. भूमे गाउँपालिकाको नक्शा	११
चित्र ८. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को भू-उपयोगको नक्सा	१४
चित्र ९. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को नदिनालाको नक्सा	१५
चित्र १०. सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको खाका	१७
चित्र ११. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना सुदृढ LAPA पद्धतीको समायोजन	१८
चित्र १२. वैज्ञानिक जानकारी र स्थानीय दृष्टिकोणको समायोजन खाका	१९
चित्र १३ भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को पहिरो जोखिमको नक्शा	२१
चित्र १४ भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को भू-क्षयको नक्शा	२२
चित्र १५. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को वन विनास भएको क्षेत्रको नक्सा	२३
चित्र १६. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को भूउपयोग समायोजन नक्शा	२४
चित्र १७. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ का नदी तथा खोलाको नक्शा	२५
चित्र १८. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा	३७
चित्र १९. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण	४३
चित्र २०. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को बस्तिगत संकटासन्नता नक्शा	५०
चित्र २१. भूमे गा. पा. वडा नं. ६ को संस्थागत नक्शांकन	८३

तालिका सुची

तालिका १. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग क्षेत्रमा परिवर्तन	४
तालिका २. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको भू-क्षयको अवस्था	५
तालिका ३. लुकुम थवाड उप जलाधार क्षेत्र अन्तर्गत पहिराको अवस्था	६
तालिका ४. लुकुम थवाड उप जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग समायोजनको अवस्था	७
तालिका ५. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको वडा ६ र ८ बीच अन्तरसम्बन्ध	९
तालिका ६. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको वडा नं ६ र ८ बाहिरको अन्तरसम्बन्ध	१०
तालिका ७. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को वाली चक्र	१३
तालिका ८. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरु	२०
तालिका ९. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को भू-क्षयको अवस्था	२२
तालिका १०. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को जलवायु परिवर्तन सम्बद्धनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण	२६
तालिका ११. परिवर्तित मौसमी पात्रो	२८
तालिका १२. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३०
तालिका १३. जलवायु परिवर्तनबाटप्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	३८
तालिका १४. प्रकोपहरुको जोडा स्तरीकरण	४०
तालिका १५. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण	४१
तालिका १६. जीविकोपार्जनका सम्पत्ति तथा श्रोतहरुको विश्लेषण	४४
तालिका १७. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ती स्तरीकरण	४९
तालिका १८. वस्ती स्तरीकरणको आधारहरु र कारणहरु	४९
तालिका १९. अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरण	५२
तालिका २०. क्षमता विकास योजना र ज्ञान व्यवस्थापन	५७
तालिका २१. काममा आधारित लैंगिक खाका	५८
तालिका २२. श्रोत साधनमा आधारित लैंगिक विश्लेषण खाका	५९
तालिका २३. लैंगिक विश्लेषणमा आधारित कार्ययोजनाको खाका	५९
तालिका २४. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	६१
तालिका २५. संस्थागत विश्लेषण	८४
तालिका २६. अनुगमन योजना	८६

परिच्छेद १: परिचय

१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको परिचय तथा औचित्य

तिब्र गतिमा बढ्दो औद्योगिकीकरण, वन विनाश तथा वन क्षयिकरण, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढ्दो प्रयोग जस्ता विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरुका कारणले गर्दा हरितगृह ग्राँसहरुको अत्याधिक उत्सर्जनले जलवायु परिवर्तन भईरहेको तथ्य वैज्ञानिक रूपमा पुष्टि भईसकेको छ । तापक्रममा वृद्धि र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्ति (अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि) मा परिवर्तन भईरहेको सबैले महशुस गरिरहेका छन् । समयमा पानी नपर्ने, परेपनि मुसलधारे पर्ने, गर्मी बढने, पानीको मुलहरु सुक्ने, बाढी/पहिरो आउने जस्ता प्रकोपहरु हरेक वर्ष बढ़दै गईरहेका छन् । यसर्थ अहिले जलवायु परिवर्तन संसारकै प्रमुख समस्याको विषय बनेको छ । अभ प्राकृतिक श्रोत माथि निर्भर रहने, भौगोलिक विविधता भएको र संवेदनशील क्षेत्रहरु भएको हाम्रो जस्तो कम विकसित गरीब राष्ट्रहरुमा त यो भन ठूलो समस्याको रूपमा देखा पर्न थालेको छ । यसैले जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोणले संसारमा नेपाल प्रभावित देशहरु मध्य चौथौ स्थानमा पर्दछ ।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट शृजित समस्याहरुलाई सम्बोधन गर्न नेपाल सरकारले विभिन्न पहलहरु गर्दै आईरहेको छ । जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ लागु हुनुको साथसाथै र राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ तयार गरी सोलाई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना अनुसार स्थानीय अनुकूलन कायायोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा आईरहेको छ । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) ले जलवायु परिवर्तन संवेदनशील ६ वटा मुख्य क्षेत्रहरु (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, मानव स्वास्थ्य, जलश्रोत तथा उर्जा, शहरी क्षेत्र तथा पूर्वाधार, वन तथा जैविक विविधता र जलवायुजन्य प्रकोप) पहिचान गरी ती क्षेत्रहरुमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका के-कस्ता उपाय तथा रणनीतिहरु अवलम्बन गर्न सकिन्दै भन्ने स्पष्ट किटान गरेको छ । त्यसै गरी हाल नेपाल सरकारले तयार गरिरहेको राष्ट्रिय अनुकूलन योजनामा थप तीनवटा विषयगत क्षेत्रहरु (पर्यटन, प्राकृतिक तथा संस्कृतिक सम्पदा, सामाजिक समावेशीकरण र जिविकोपार्जन तथा सु-शासन) को प्रस्ताव गरेको छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाका ७ वटा चरणहरु मध्य पहिलो चार चरणहरुको अवलम्बन पछि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको दस्तावेज तयार हुन्छ । जलवायु परिवर्तनको सचेतिकरण पछि समुदायको जलवायु परिवर्तन संकटासन्तता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण गरिन्छ । जलवायु परिवर्तनसंगको सम्मुखता, संवेदनशीलता र अनुकूलन क्षमताका आधारहरु तय गरिन्छ । वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत पहाडी साना किसानकालागि अनुकूलन आयोजनाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग र रूपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो । जिल्ला स्तरिय सरोकारवालाहरुको गोष्ठीबाट यस भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ छनौट भएको थियो । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना राष्ट्रिय संरचनालाई मुख्य निर्देशित दस्तावेज मान्दै पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाद्वारा अवलम्बन गरिएको उप जलाधार क्षेत्रिय तहको योजना तर्जुमा पढ्ती र सहभागितामूलक परिदृश्य विकास अनुसार यो कार्ययोजना तयार गरिएको हो । यसको तयारी प्रकृयामा निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडा सचिव, शिक्षक, समाजसेवी, स्थानिय राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु, स्थानिय निकायको विषयगत शाखाहरुको कर्मचारीहरु, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्ग लगायत अन्य बुद्धिजीवहरुको सहभागितामा थियो ।

यस योजना तयारीको प्रक्रियामा भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ अन्तर्गत साविकको महत गा.वि.स.को साविकका वडाहरू (वस्तिहरु) वडा नं. १, २ र ९ र हालको वडामा गोष्ठीहरु संचालन गरिएको थियो । जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना, जलवायु परिवर्तन संवेदनशील सहभागितामूलक सम्पन्नता स्तरिकरण, जलवायु परिवर्तन संकटासन्तता तथा क्षमताको विभिन्न सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखाका विधिहरुद्वारा विश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान र प्राथमिकिकरण गरिएको थियो । २०७५ साल मंसिर २९ देखि पौष २ गते सम्म संचालित अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठीबाट यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो ।

१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरु

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य यस भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ का स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरी समानुकूलन समुदायको विकास गर्नु रहेको छ भने यस योजनाको उद्देश्यहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

- स्थानीय समुदायलाई जलवायु परिवर्तन, यसको कारण, यसले समुदायमा पार्ने असर र यससँग जुङ्नलाई अपनाउनु पर्ने अनुकूलनका उपायहरु बारे सुसूचित गर्नु,
- जलवायु परिवर्तन सङ्कटासन्न टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसरहरु पहिचान गर्नु,
- स्थानीय समुदायले सहज तरिकाबाट आफ्ना आवश्यकताहरु पहिचान गर्न र सोही अनुरूपका अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिककरण गर्नु,
- यस कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका नियमित योजना निर्माणका प्रक्रियामा समायोजन गर्नु,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढंगले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना मुख्य रूपमा भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) प्रविधी तथा सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखाबाट गरिएको वस्ति तथा घरधुरीहरुको संकटासन्नता विश्लेषण र विद्यमान परिवेशमा आधारित रहेको छ । यस भूमे गाउँपालिकाको वडा नं. ६ जलवायु परिवर्तनसंग संवेदनशील रहेको र ग्रामीण जीविकोपार्जन कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, बन तथा जैविक विविधता, जलश्रोत तथा उर्जा, जलवायुजन्य प्रकोप र ग्रामीण पूर्वाधार, जनस्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रहरुमा आधारित रहेको कारण यस कार्ययोजनाले समग्र वडा तथा वडामा रहेका वस्ति तथा घरधुरीहरुको संकटासन्नताको विश्लेषण गरी संकटासन्न क्षेत्रहरु एवं वर्गहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष जोड दिएको छ । यस कार्ययोजनामा जलवायु परिवर्तनबाट श्रृजित प्रकोप तथा जोखिमहरुबाट प्रमुख रूपमा प्रभावित हुने सामाजिक समूहहरु विशेष गरी महिला, वालवालिका तथा वृद्ध-वृद्धाहरुमा पर्ने असर तथा प्रभावहरु विश्लेषण गर्दै उनीहरु मैत्री कार्यक्रमहरु राखिएका छन् ।

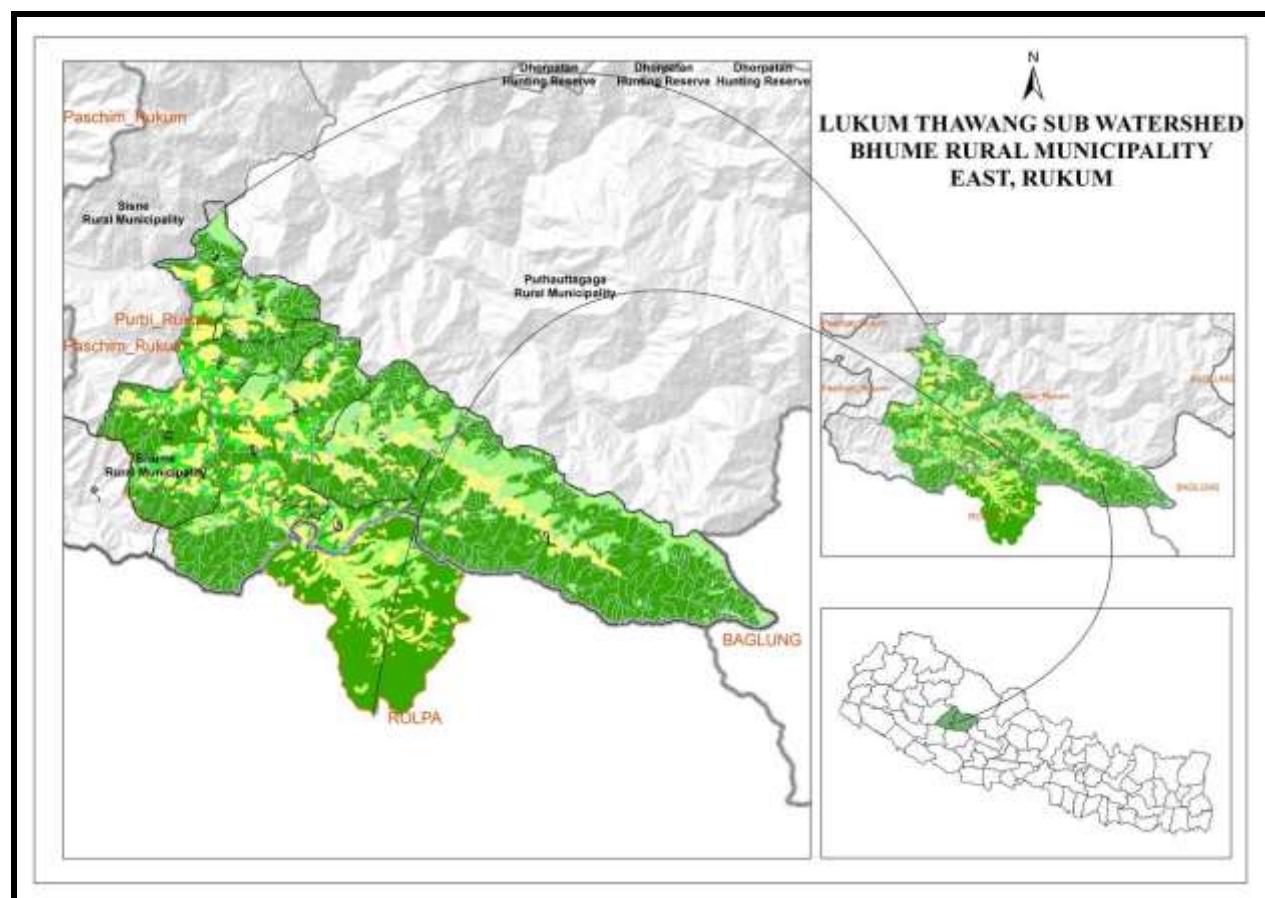
यसरी नै संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरुलाई अति आवश्यक र तत्कालै कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अनुकूलनका कार्यहरुलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उनीहरुलाई लक्षित हुने र थप रोजगारीको सृजना गर्ने कार्यक्रमहरु समावेश गरिएको छन् । यसका साथै लैगिंक तथा सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरुलाई विशेष ध्यान दिई कार्यान्वयन गर्न र महिलाहरुको कार्यबोझलाई न्यून गर्न र महिलाहरुको स्वास्थ्य सुधारमा सहयोग पुग्ने विभिन्न प्रविधिहरु उच्च प्राथमिकतामा राखिएको छन् । यसका अतिरिक्त स्थानीय विपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई पनि परिपूरक हुने अनुकूलनका कार्यहरु पनि योजनामा रहेका छन् ।

यस योजना स्थानीय निकायका जनप्रतिनिधीहरु तथा कर्मचारीहरु, राजनैतिक दलहरुका प्रतिनिधीहरु, स्थानीय निकाय अन्तर्गत विषयगत शाखाहरुका कर्मचारीहरु, स्थानीय निकायका सम्बन्धित विभिन्न गैह सरकारी निकाय, संघ संस्थाका प्रतिनिधीहरु, गरिब, महिला तथा संकटासन्न घरधुरीहरुको सहभागितामा तयार गरिएको हुँदा यसमा स्थानीय प्राथमिकताहरुले स्थान पाएका छन् । साथै सुदृढ लापा निर्माण मार्गदर्शनले सिफारिश गरेका भौगोलिक सूचना प्रणाली बाट प्राप्त सुचना र सहभागितात्मक विधिहरुमा केन्द्रित रही योजना तयार गएको हुँदा संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरुले लाभ पाउने सुनिश्चित छ । यसैकारण यस अनुकूलन कार्ययोजनाले ती संकटासन्न वर्ग र क्षेत्रहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने मान्यता राख्दछ ।

परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा वडाको पृष्ठभूमी

२.१ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्र रुकुम (पूर्व)

लुकुम गाढ र थवाड खोला र यिनीहरुको सहायक खोलाहरुको ढालक्षेत्र (Catchment Area) क्षेत्र नै लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्र हो । रुकुम (पूर्व) जिल्लाको दक्षिण पूर्वमा पर्ने यो उप-जलाधार क्षेत्र $2^{\circ} 35' 27.02''$ देखि $2^{\circ} 54' 43.12''$ पूर्वी देसान्तर र $2^{\circ} 26' 39.00''$ देखि $2^{\circ} 29' 22.95''$ उत्तर अक्षांशको बीचमा फैलिएको छ । यस उप-जलाधार क्षेत्रभित्र साविकका चुनवाड, काँकी, काँडा, महत, मोरावाड र शोभा गाउँ विकास समितिहरु पर्दछन् । यस उप-जलाधार क्षेत्रको कूल क्षेत्रफल 282.24 वर्ग किलोमिटर मध्ये 176.24 वर्ग किलोमिटर वन क्षेत्र, 46.39 वर्ग किलोमिटर कृषि क्षेत्र, 92.79 वर्ग किलोमिटर बुट्यान क्षेत्र, 46.46 वर्ग किलोमिटर घाँसे मैदान, 0.49 हेक्टर पानी भएको क्षेत्रले ढाकेको छ । यस उप जलाधार क्षेत्रको दक्षिणमा रोल्पा जिल्ला, पूर्वमा बागलुङ्ग जिल्ला र उत्तरमा पुथा उत्तरगांगा गाउँपालिका र पश्चिममा सिस्ने र भूमे गाउँपालिकाहरु पर्दछन् (श्रोत : भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन प्रतिवेदन रुकुम, पहाडी साना सिसानका लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आउजना समन्वयन कार्यालय, रुकुम, २०१८) ।

चित्र १. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको अवस्थिति नक्शा

मध्य पहाडी क्षेत्रमा पर्ने यस उप-जलाधार क्षेत्र क्षेत्रको भुमि भाग 9126 देखि 4004 मिटर सम्म फैलिएकोले छ । यसको भौगोलिक, जलवायु र उचाइको विविधताले गर्दा यहाँ विभिन्न प्रजातीका वनहरु पाईन्छन् ।

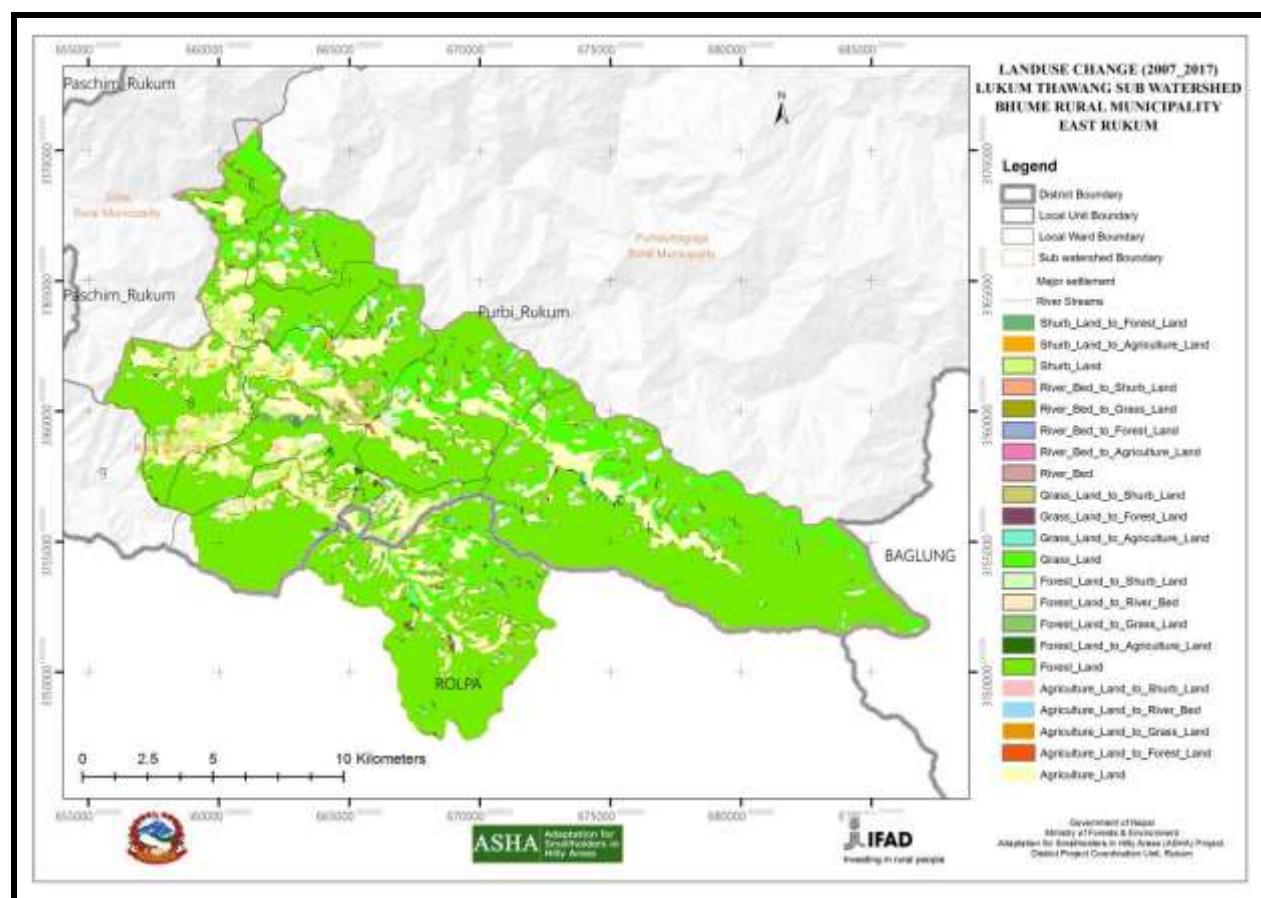
भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित यस लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन रुकुमको प्रतिवेदन अनुसार भू-उपयोग क्षेत्र, उपयोगमा परिवर्तन, भू-क्षयको अवस्था, पहिरो आदिको अवस्थाको व्याख्या गरिएको छ ।

यस उप जलाधार क्षेत्रको भू उपयोग क्षेत्र र सन् १९९७, सन् २००७ र सन् २०१७ को बीचमा भू उपयोगमा आएको परिवर्तनहरु र क्षेत्रहरूलाई नक्साहरूवाट विश्लेषण गरी निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग क्षेत्रमा परिवर्तन

भू-उपयोग वर्ग	सन् १९९७		सन् २००७		सन् २०१७		भू-उपयोगको परिवर्तन %		
	वर्ग किमि	%	वर्ग किमि	%	वर्ग किमि	%	१९९७-२००७	२००७-२०१७	१९९७-२०१७
कृषि	४६.९०	१६.६२	४३.२३	१५.३१	४६.३९	१६.४३	७.८२	-७.३१	१.०९
वन	१८३.९७	६५.१८	१७६.०२	६२.३६	१७६.२४	६२.४३	४.३१	-०.१२	४.२०
बृद्ध्यान	११.६४	४.१२	२१.६७	७.६८	१२.७१	४.५०	-८६.२५	४१.३८	-९.१९
घाँसेमैदान	३९.२९	१३.९२	४०.९३	१४.५०	४८.४६	१६.४६	-४.१८	-१३.५३	-१६.२७
पानीको क्षेत्र	०.४५	०.१६	०.४४	०.१५	०.४९	०.१७	०.०१३	-१३.०९	-९.७४
जम्मा	२८२.२४	१००.००	२८२.२९	१००	२८२.२९	१००.००			

निम्न नक्शामा सन् २००७ र २०१७ बीचको अवधिमा विभिन्न भू उपयोगमा आएको परिवर्तनलाई देखाईएको छ ।

चित्र २. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको सन् २००७ र २०१७ बीचको भू-उपयोगिता परिवर्तन नक्सा

२.१.१ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-क्षयको अवस्था

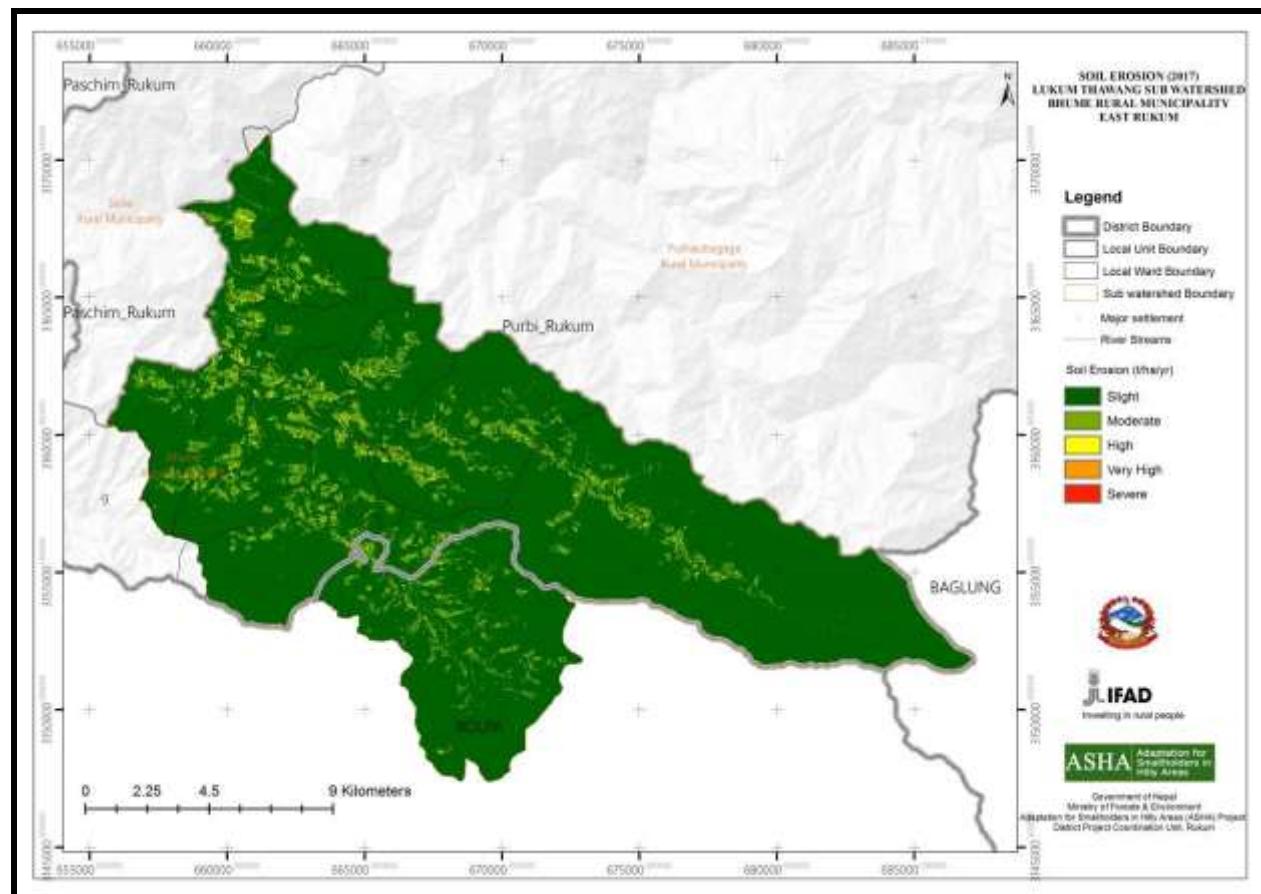
विभिन्न अवधि जस्तै सन् १९९७, सन् २००७ र सन् २०१७ को भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा तयार गरिएका भू-क्षयको अवस्थाको नक्साहरूलाई विश्लेषण गरी नतिजाहरूलाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । सन् २०१७ मा

औसत भू-क्षय दर सबै भन्दा बढी कृषि क्षेत्रवाट भएको देखिन्छ भने त्यस पछि क्रमशः पानीले ढाकेको क्षेत्र, बुट्यान र बन क्षेत्रवाट भएको देखिन्छ । यस अवधिमा जम्मा औसत ५.२८ टन प्रति हेक्टर प्रति वर्ष भू-क्षयको दर देखिन्छ । उक्त अवधिहरूमा क्रमशः २९३.७२, २७८.१५ र २९०.०९ टन वार्षिक भू-क्षय भएको देखिन्छ (श्रोत : भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन प्रतिवेदन रुकुम, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आयोजना समन्वयन कार्यालय, २०१८) ।

तालिका २. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको भू-क्षयको अवस्था

भू-उपयोग वर्ग	भू-क्षेत्र (वर्ग कि.मि.)			वार्षिक भू-क्षय (००० टन)			औसत भू-क्षय दर (टन/हि./वर्ष)		
	१९९७	२००७	२०१७	१९९७	२००७	२०१७	१९९७	२००७	२०१७
कृषि	४६.९०	४३.२३	४६.३९	२१९.६४	१९९.८६	२१३.६२	४.००	३.९४	३.९३
वन	१८३.९७	१७६.०२	१७६.२४	४३.०५	४०.८६	४१.२४	०.२०	०.२०	०.२०
बुट्यान	११.६४	२१.६७	१२.७१	२२.९३	२१.८४	२४.९३	०.५०	०.४६	०.४६
घाँसेमैदान	३९.२९	४०.९३	४६.४६	०.००	०.००	०.००		०.००	०.००
पानीको क्षेत्र	०.४५	०.४४	०.४९	८.१०	१५.६०	१०.३०	०.५९	०.६१	०.६९
जम्मा	२८२.२४	२८२.२९	२८२.२९	२९३.७२	२७८.१५	२९०.०९	५.२८	५.२१	५.२८

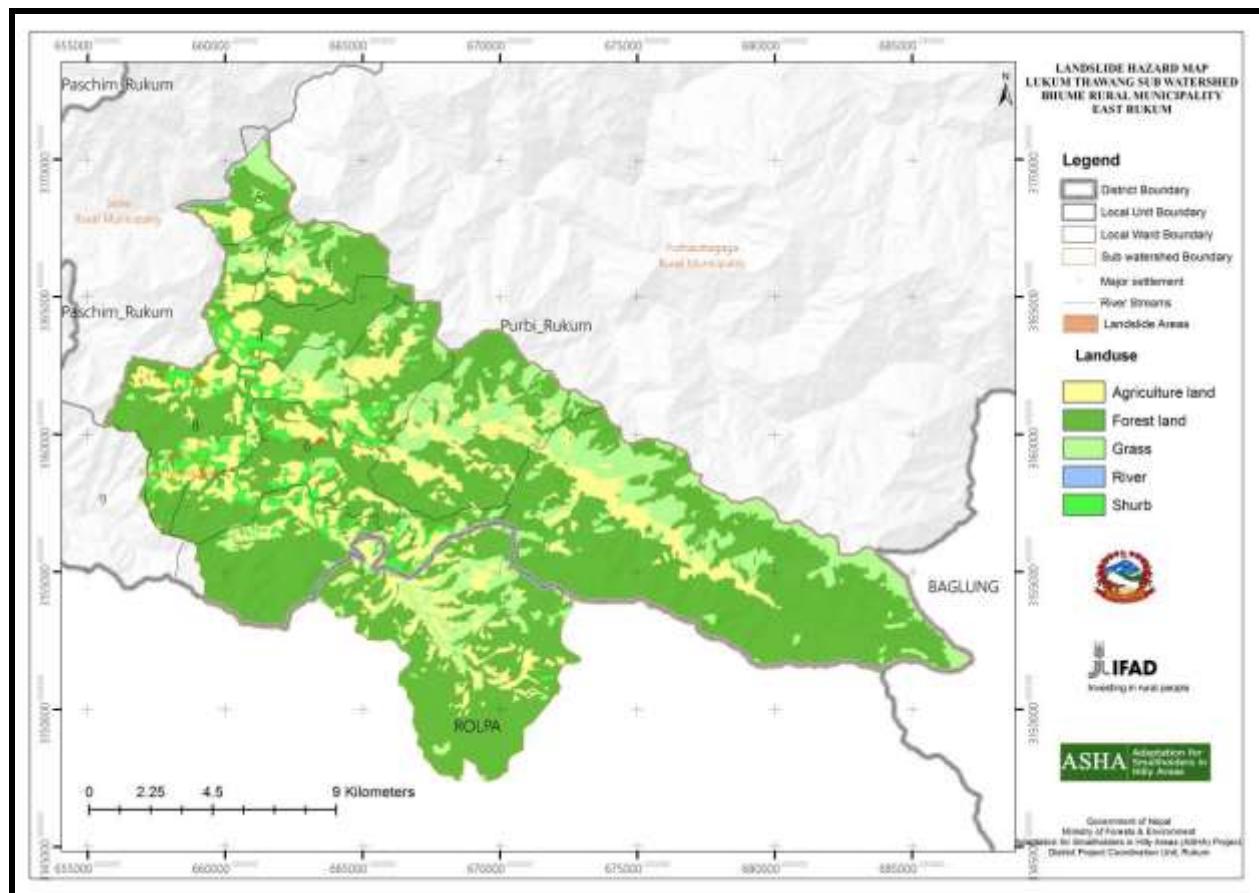
निम्न नक्सामा संकेत अनुसार (कम, मध्यम, उच्च, अति उच्च, सवेदनशील) विभिन्न रंगले भू-क्षयको दर देखाईएको छ ।

चित्र ३. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको सन् २०१७ को भू-क्षयको नक्शा

२.१.२ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको पहिरोको अवस्था

निम्न पहिरोको नक्साको अध्ययन गर्दा यस उप जलाधार क्षेत्र भित्र पने भूमे गाउँपालिकाको सबै ९ वटा वडाहरूमा पहिरोको अवस्था देखाईएको छ ।

चित्र ४. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको पहिरोको नक्शा

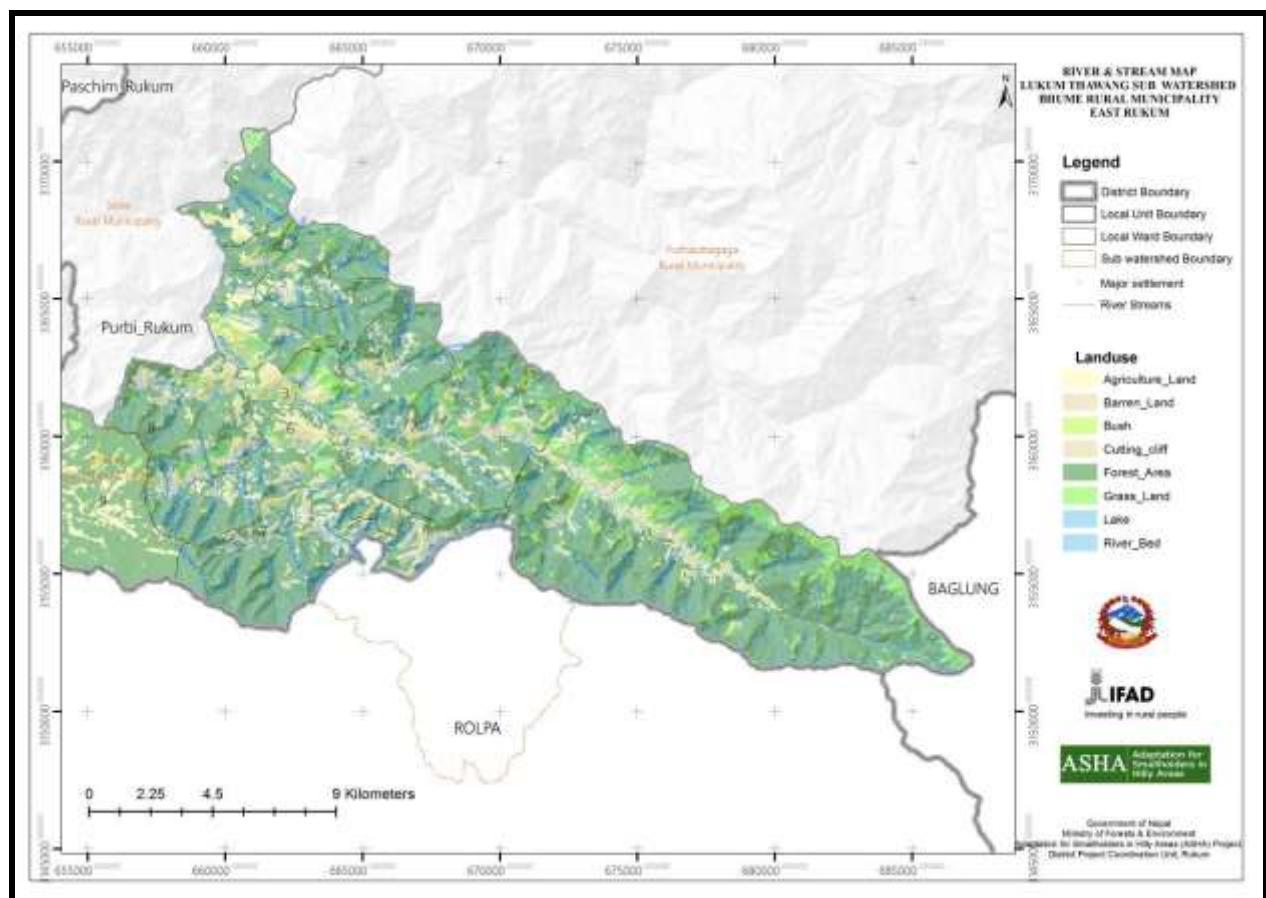
भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन प्रतिवेदन रुकुमको अनुसार निम्न तालिकामा पहिरो संख्या र क्षेत्रफल देखाईएको छ ।

तालिका ३. लुकुम थवाड उप जलाधार क्षेत्र अन्तर्गत पहिरोको अवस्था

क्र. सं.	हालको वडा	पहिरोको संख्या	पहिरोको क्षेत्रफल (हेक्टर)	क्र. सं.	हालको वडा	पहिरोको संख्या	पहिरोको क्षेत्रफल (हेक्टर)
१	१	३	१.०६	६	६	१३	१२.९१
२	२	६	२.६८	७	७	१	०.७
३	३	९	२.५६	८	८	३३	२२.१
४	४	१	०.६	९	९		
५	५	५	३.७				
जम्मा						७१	४६.३१

उक्त तालिका अनुसार यस उप जलाधार क्षेत्रमा जम्मा ७१ वटा पहिरोको संख्या जस्को क्षेत्रफल ४६.३१ हेक्टर रहेको छ । सबभन्दा बढी पहिरो वडा नं. ८ मा गएको देखिन्छ, जस्को संख्या ३३ र क्षेत्रफल २२.१ हेक्टर रहेको छ ।

२.१.३ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको नदी नालाहरु

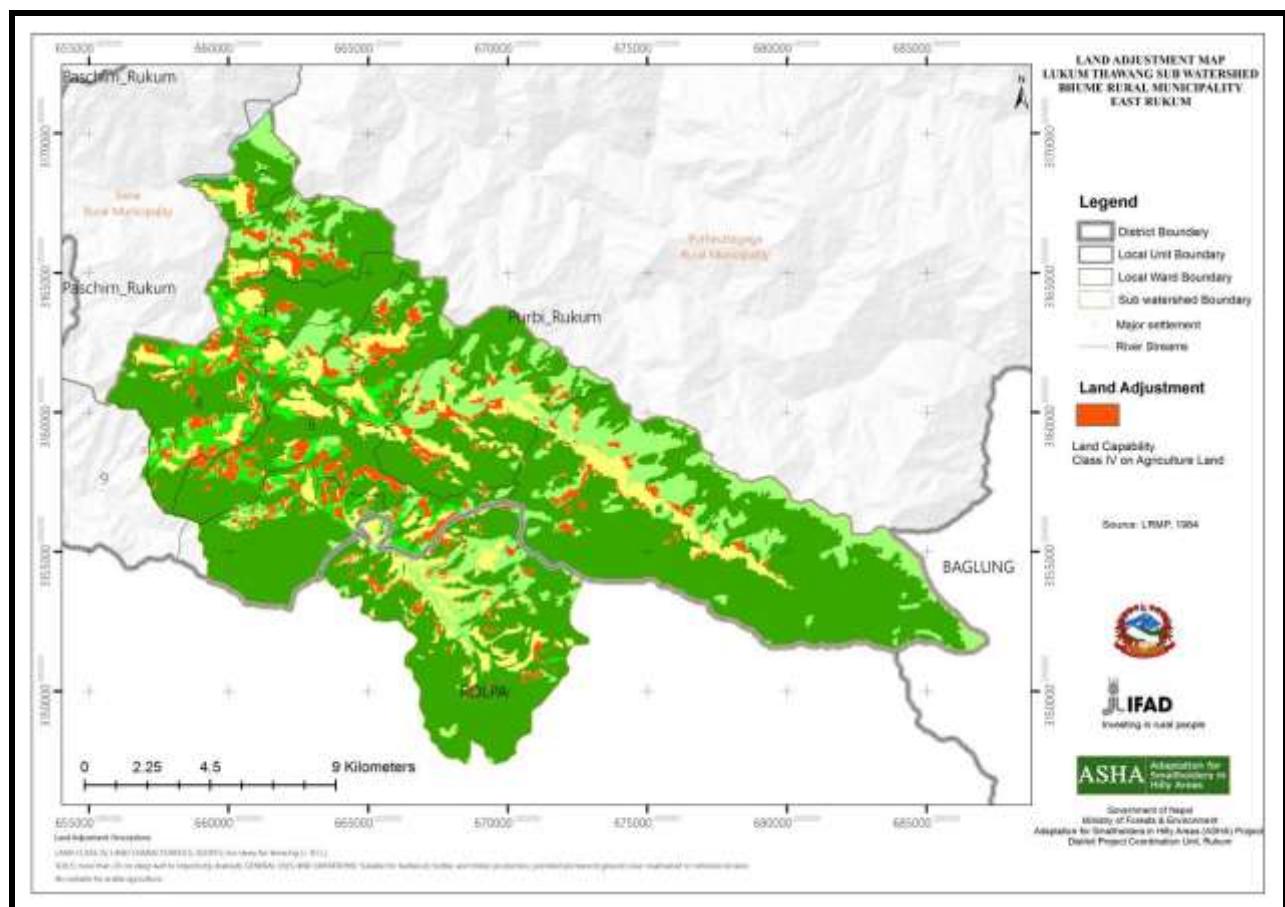
२.१.४ लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-उपयोग समायोजन

यस उप-जलाधार क्षेत्रको भू क्षमता र विद्यमान भू उपयोग क्षेत्र समायोजन गरेर भू-उपयोग समायोजन नक्शा तयार गरी विश्लेषण गर्दा यो क्षेत्र क्षमता र आवश्यकता भन्दा बढी प्रयोग भईरहेको देखिन्छ। भू-क्षमताको Class बढ्दै जाँदा भिरालोपन तथा ढुङ्गाको मात्रा बढ्दै जाने र पानी सोस्ने क्षमता घट्दै जाने भएकोले यस्तो जमिनहरुमा कृषिजन्य गतिविधिहरु गर्दा भू-क्षयको सम्भावना पनि कमश बढ्दै जाने हुन्छ। तालिका अनुसारको गाउँपालिका तथा वडाहरुमा दिईएको क्षेत्रफलमा भू उपयोग समायोजन गर्नु पर्ने देखिन्छ। उदाहरणको रूपमा यस्ता क्षेत्रहरुमा कृषि सम्बन्धि कृयाकलापहरु गर्नु पर्ने भएमा माटोको संरक्षणका कृयाकलापहर पनि साथसाथै गर्नु पर्दछ। निम्न नक्सामा रातो र पहेलो रंगले देखाईएको क्षेत्रहरुमा यस्ता क्रियाकलापहरु गर्नु पर्ने हुन्छ। त्यस्तै गरेर निम्न तालिकामा यस उप जलाधार क्षेत्र भित्रको भूमे गाउँपालिकाको सबै ९ वडाहरु भित्र समायोजन गर्नु पर्ने किसिम र क्षेत्रफल दिईएको छ।

तालिका ४. लुकुम थवाड उप जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग समायोजनको अवस्था

क्र. सं	भू उपयोग समायोजन	भूमे गाउँपालिकाका वडाहरु										जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	८	९		
१	वन क्षेत्रमा IV	३५.६	११.५	६.३	८.३	७.८	१०.२	१४.१	१०.१२	०.२७	१०४.३	
२	पानी क्षेत्रमा IV					०.४					०.४	
३	घाँसे मैदानमा IV	१२.१	४.७	२.९	२.०	३.९	०.५	१.३	०.६३	०.०३	२८.२	
४	कृषि क्षेत्रमा IV	२.२	२.४	२.४	१.२	१.९	३.२	२.६	२.९	०.०१	१८.७	
५	बुट्यान क्षेत्रमा IV		०.१	१.४	१.१		२.०	१.७	२.४	०.०१	८.७	
६	वन क्षेत्रमा VI	१८.४	२.४	१.४	१.१	१.८					२५.०	
७	घाँसे मैदानमा VI	४.२	१.२	०.७	०.०	०.४					६.५	

क्र. सं	भू उपयोग समायोजन	भूमे गाउँपालिकाका वडाहरु									
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	जम्मा
८	बुट्यान क्षेत्रमा VI			०.०							०.०
९	कृषि क्षेत्रमा VI	०.००३	०.०	०.०५२							०.१
१०	पानी क्षेत्रमा V					०.१					०.१
११	वन क्षेत्रमा V					०.०					०.०
१२	घाँसे मैदानमा III	१.२	१.५७	०.५२	०.११	०.२	०.१	०.४	०.६८	०.०	४.१
१३	वन क्षेत्रमा III	१.६	३.२	०.९	१.०	१.०	२.४	२.६	१.०४	०.०१	१३.८
१४	कृषि क्षेत्रमा III	३.५	२.९	३.३	१.५	१.२	१.७	१.७	२.२		१८.१
१५	बुट्यान क्षेत्रमा III			०.९	०.७		०.२	१.०	१.२	०.०	३.९
१६	वन क्षेत्रमा II	०.१	०.०								०.१
१७	घाँसे मैदानमा II	०.०	०.०								०.१
१८	कृषि क्षेत्रमा II	०.६	०.३								१.०
१९	बुट्यान क्षेत्रमा II	०.०									०.०
	जम्मा	७९.७५	३०.४	२०.८३	१६.९ ४	१८.५ १	२०.२ ५	२५.४ १	२०.५ ४	०.३२	२३३.०

चित्र ५. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रको भू-समायोजनको नक्शा

२.१.५ माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्ध

यस उप-जलाधार क्षेत्रको क्षयिकाणको कारक तत्वहरुमा अवैज्ञानिक खेति प्रणाली, प्राकृतिक वनस्पती तथा वन विनास, भू क्षय, पहिरो आदि पर्दछन्। माथिल्लो पहाडी क्षेत्रमा रहेका भिरालो भू-भागहरुमा गरीदै आएको अव्यवस्थित कृषि, वन

अतिक्रमण, वन विनाश, वन क्षयिकरण तथा अवैज्ञानिक सडक निर्माण लगायतका क्रियाकलापहरुसंगै वर्षाको अनियमितता र स्वरूपमा परिवर्तनले गर्दा उच्च पहाडी क्षेत्रहरुमा भू-क्षयको समस्या बढ्दै गएको छ भने तल्लो तटिय क्षेत्र बेशीमा बाढी र नदी कटानका समस्याहरु बढ्दै गएका छन्। यसरी एकातर्फ उपल्लो तटिय क्षेत्रहरु बन्जर बन्ने देखिन्छ भने अर्को तर्फ तल्लो तटिय क्षेत्रहरुमा बसोबास र खेती अयोग्य बन्दै जाने देखिन्छ। फलस्वरूप यस वडाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ताअ अभ बढने देखिन्छ। भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित यस उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन, रुकूमको प्रतिवेदन अनुसार माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रहरुको अन्तर सम्बन्ध निम्नानुसार देखाईएको छ।

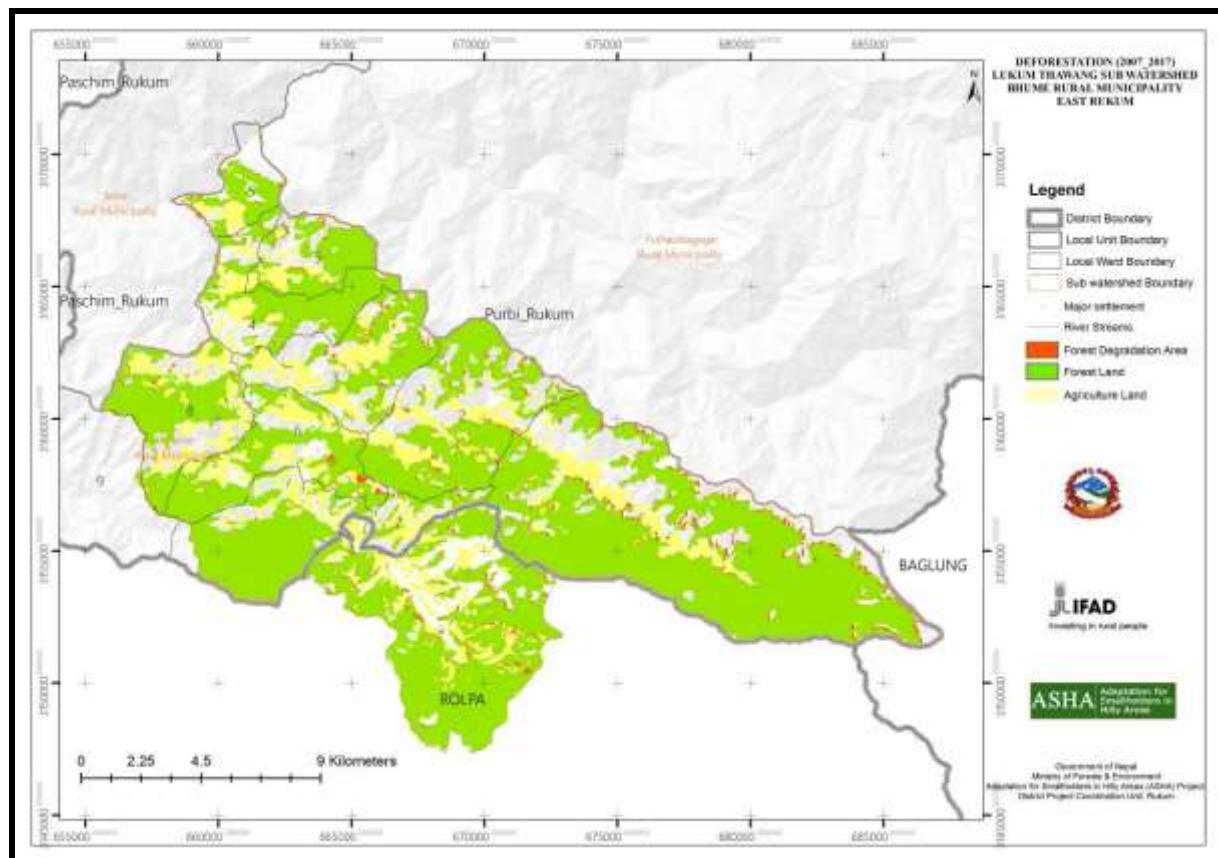
तालिका ५. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको वडा ६ र ८ बीच अन्तरसम्बन्ध

अन्तरसम्बन्ध	माथिल्लो क्षेत्र	तल्लो क्षेत्र
पहिरो	<u>भूमे गाउँपालिका वडा नं. ८.</u> माईवाड गाउँको तल्लो भागको सबभन्दा ठूला र साना पहिरोहरु चाचुगैरा गाउँ नजिकको ठूलो पहिरो लिगा गाउँको पश्चिमी क्षेत्रको ६ वटा पहिरोको ठाउँहरु सिमलबोट र बाजुरा गाउँको माथिल्लो भाग बीसगन गाउँको तल्लो क्षेत्र पुर्सागाउँ र कोर्जागाउँको चारैतिर खोरीगाउँ र कुनापानी गाउँ नजिक पुर्सेवाङ्ग खोलाको ठूलो पहिरो	कुचीवाङ्ग खोलासंगै रहेको लिगा गाउँको तल्लो भाग नजिक रहेको कृषि क्षेत्र कोर्जा खोलासंगैको कुनापानी र बाजुरे गाउँको तल्लो भाग रहेको कृषि क्षेत्र
पहिरो	<u>भूमे गाउँपालिका वडा नं. ८.</u> खामनै र सियालडाँडाको तल्लो भाग नाके गाउँको माथिल्लो भाग नमैकान गाउँको चारैतिरको दुईवटा ठूलो पहिरो	थवाड र कोर्जाखोला संगैको बाढीले काटेको कृषि क्षेत्र
भू-क्षय	<u>भूमे गाउँपालिका वडा नं. ८.</u> खोल्सीहरु संगै रहेको मैवाड, लिसाफाल्ने र चाचुगैरा गाउँको चारैतिर भिम्का गाउँको चारैतिर खोला र कृषि क्षेत्र संगैको लिगा गाउँको चारैतिर पुर्सागाउँ र कोर्जागाउँको तल्लो भाग सिमलबोट र भलबोटगाउँको मध्य भाग पोखरापाटा गाउँको चारैतिर नाम्फु गाउँको तल्लो भाग र लुनाछुनाको चारैतिर	कुचीवाङ्ग खोलासंगै रहेको लिगा गाउँको तल्लो भाग नजिक रहेको कृषि क्षेत्र कोर्जा खोलासंगैको कुनापानी र बाजुरे गाउँको तल्लो भाग रहेको कृषि क्षेत्र
भू-क्षय	<u>भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६..</u> खोला संगैको थामनै गाउँको चारैतिर खामनै गाउँको तल्लो भाग खोल्सी संगैको सियालडाँडा गाउँ खोल्सी संगैको तामनै गाउँ	थवाड र कोर्जाखोला संगैको बाढीले काटेको कृषि क्षेत्र
वन विनास र वन क्षयिकरण	<u>भूमे गाउँपालिका वडा नं. ८..</u> मैवाड र लिसाफाल्नेको माथिल्लो क्षेत्र	कुचीवाङ्ग खोलासंगै रहेको लिगा गाउँको तल्लो भाग नजिक रहेको

अन्तरसम्बन्ध	माथिल्लो क्षेत्र	तल्लो क्षेत्र
	चाचुगैरा गाउँको तल्लो र माथिल्लो क्षेत्र फिम्का गाउँको चारैतिर पुसागाउँ र कोर्चागाउँको मासथल्लो क्षेत्र	कृषि क्षेत्र कोर्जा खोलासंगैको कुनापानी र बाजुरे गाउँको तल्लो भाग रहेको कृषि क्षेत्र
वन विनास र वन क्षयिकरण	भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६. सियालडाँडा गाउँको तल्लो र माथिल्लो भाग नाके र घटिन्जा गाउँको माथिल्लो क्षेत्र सानो लेक नजिक घुमिल्जा गाउँको माथिल्लो भाग जामछेत्री, लाउटे र कोइचा गाउँको चारैतिर	थवाड र कोर्जाखोला संगैको बाढीले काटेको कृषि क्षेत्र

तालिका ६. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको वडा नं ६ र ८ बाहिरको अन्तरसम्बन्ध

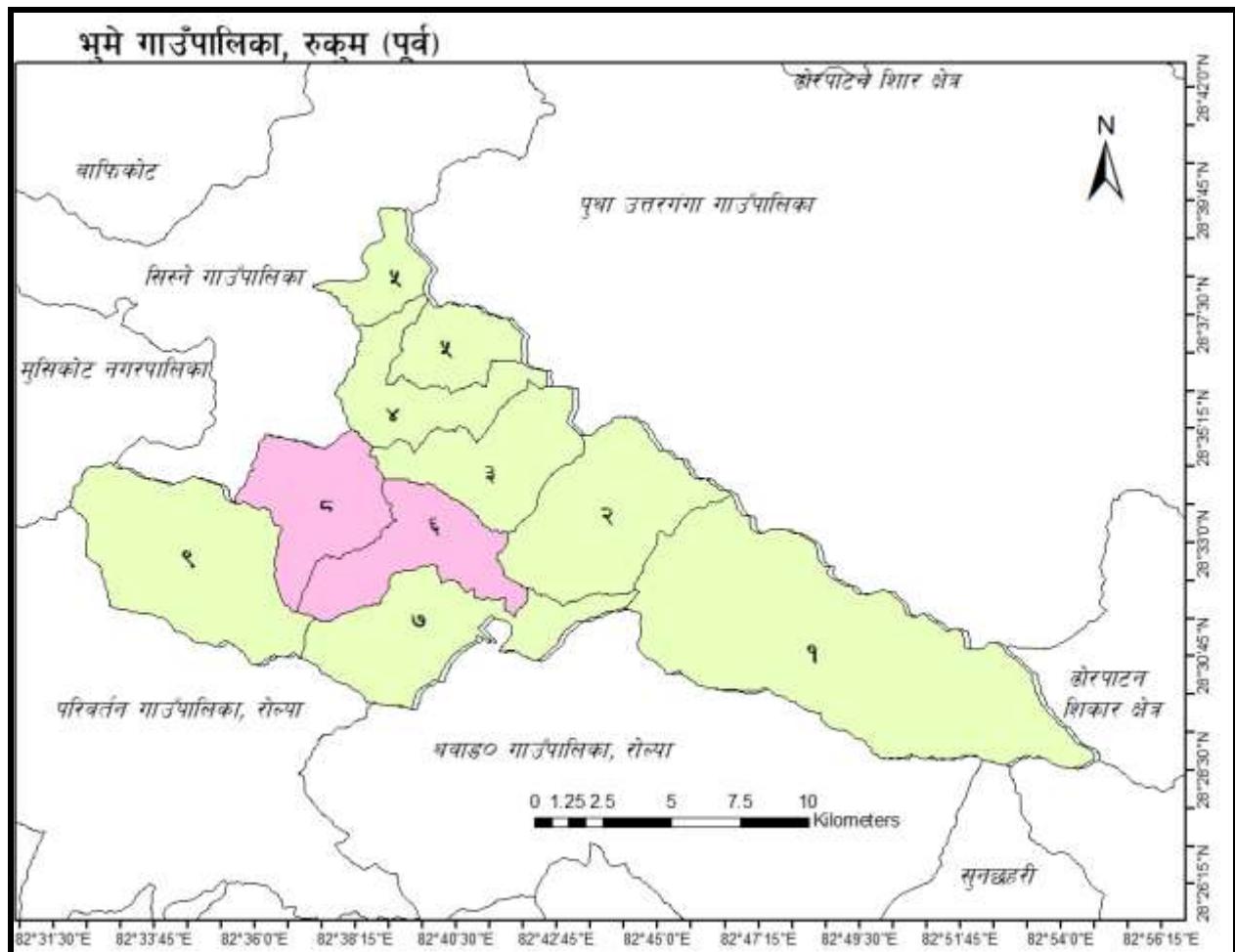
अन्तरसम्बन्ध	माथिल्लो क्षेत्र	तल्लो क्षेत्र
पहिरो, भू क्षय, वन विनास र वन क्षयिकरण	रोल्पा जिल्लाको थवाड गाउँपालिका	सिस्ने गा. पा. र भूमे गाउँपालिकाको वडा नं. ६, ८, ३, ४
पहिरो, भू क्षय, वन विनास र वन क्षयिकरण	रोल्पा जिल्लाको थवाड गाउँपालिका	सिस्ने गा. पा. र भूमे गाउँपालिकाको वडा नं. ६, ८, ३, ४

चित्र ६. लुकुम थवाड उप-जलाधार क्षेत्रभित्र वन विनास क्षेत्रको नक्शा

२.२ भूमे गाउँपालिकाको अवस्थिति

पाँच नम्बर प्रदेशमा पर्ने रुकुम (पूर्व) जिल्लामा ३ वटा गाउँपालिकाहरु सिस्ने, भूमे र पुथा उत्तरगांगा पर्दछन्। यस भूमे गाउँपालिकामा ९ वटा वडाहरु छन्। यस गाउँपालिकमा साविकका गा.वि.स.हरु काँकी, मोरावाड, महत, काँडा र चुनवाड का साथै साविकको रुकुमकोट गा.वि.स.को वडा नं.४ पर्दछन्।

चित्र ७. भूमे गाउँपालिकाको नक्शा

यस गाउँपालिकाको उत्तरमा पुथा उत्तरगांगा गाउँपालिका, दक्षिणमा रोल्पा जिल्लाको परिवर्तन, थवाड तथा सुनछहरी गाउँपालिकाहरु, पूर्वमा ढोरपाटन शिकार क्षेत्र र बागलुङ्ग र पश्चिममा सिस्ने गाउँपालिका र मुसिकोट नगरपालिका पर्दछन्। यसको कुल क्षेत्रफल २७३.६७ वर्ग कि.मि. र वि.स. २०६८ को जनगणना अनुसार १८,५८९ यसको जनसंख्या रहेको छ।

२.३ भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ को अवस्थिति

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिनु पर्ने यस भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ नयाँ संरचना अनुसार साविकको महत गा.वि.स.को साविकका वडाहरु १, २ र ९ समावेश गरी बनाईएको छ। यो वडा $८२^{\circ} ३६' ५९.०२''$ देखि $८२^{\circ} ४२' १.६५''$ पूर्व देशान्तर र $२८^{\circ} ३१' १७.०३''$ देखि $२८^{\circ} ३४' ८.३४''$ उत्तर अक्षांस बीच फैलिएको छ। वडाको कुल क्षेत्रफल २०.२४ वर्ग किलो मिटर रहेको छ। यस वडाको उत्तरमा यसै भूमे गाउँपालिकाको वडा नं. ३, पूर्वमा यसै भूमे गाउँपालिकाको वडा नं. २ र ७, दक्षिणमा यसै भूमे गाउँपालिकाको वडा नं. ७ र पश्चिममा सोही गाउँपालिकाको वडा नं. ८ पर्दछन्।

२.३.१ वडाको सामाजिक अवस्था

जनगणना २०६८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ८३४ पुरुष र १००३ महिला गरी जम्मा १८३७ देखिन्छ । यस वडामा ३४१ घरधुरी छन् । साविकको महत गाविसमा मुख्य गरि मगर, ब्राह्मण क्षेत्री, दलितमा कामी र दमाई लगायतका जातजातीहरुको वसोवास रहेको छ । सम्पूर्ण साविकको महत गाविसलाई लिदा जातिगत आधारमा हेर्दा क्षेत्री, ब्राह्मण र ठकुरीको जनसंख्या ७९१ (१७.२%), जनजातिमा मगर ३२४४ (७०.२%), दलित ५७१ (१२.३%) र अन्यमा १५ (०.३%) रहेको छ ।

अनुकूलन योजना तयारीको क्रममा गरिएको सहभागितामूलक संकटासन्ता स्तरीकरण अनुसार वडाको जनसंख्या ९९५ पुरुष र १००१ महिला गरी जम्मा १९९६ देखिन्छ । यस वडामा मुख्य गरी जनजाति र दलित जातीहरुको वसोवास रहेको छ । ३५० घरधुरी भएको यस वडामा जातिगत आधारमा हेर्दा दलित ३३ (९.४%), जनजाति २६६ (७६%) र बाहुन/क्षेत्री/ठकुरी ५१ (१४.६ %) रहेका छन् । मगर जातीको बाहुल्यता रहेको यस वडाका बासिन्दाहरको रहन सहन प्रायः एकै खालको अर्थात मगर जातीको रहेको छ । खाम मगर यस क्षेत्रको मातृभाषा हो । यस वडामा हिन्दू धर्म मान्ने मानिसहरुको बाहुल्यता रहेको छ । यस वडामा चाँडपर्वका हिसावले दशै, तिहार, माघे संक्रान्ती, साउने संक्रान्ती, नयाँ वर्ष, आदि पर्वहरु मनाउने गरिन्छ । खाम मगरको बाहुल्यता रहेको यस वडामा केही विशेष परम्पराहरु रहेका छन् । सुचना संचारका लागि अझै पनि यस वडामा कटुवाले प्रथा कायमै छ । भूमे नाच यस क्षेत्रमा नाचिने प्रसिद्ध नाच हो ।

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरु बारे सचेतनामूलक कार्यकमहरु सहित गरिएका १ दिने साविकको वडा स्तरीय गोष्ठीहरुका क्रममा प्रत्येक वस्तिमा सहभागितामूलक तरिकाबाट जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, संवेदनशिलता तथा अनुकूलन क्षमतामा आधारित रही हरेक घरधुरीको मूल्यांकन गरी ति घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ता स्तरीकरण गरिएको थियो । यस वडाका साविकको १, २ र ९ वडा/वस्तिहरुसंग जम्मा ३५१ घरधुरीहरु मध्ये १९.६% अति उच्च जोखिममा, ३९.६ % उच्च जोखिममा, ३६.८ % मध्यम र ४ % न्यून जोखिममा रहेको पाईएको थियो ।

२.३.२ मानवीय अवस्था

यस भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ को जनसंख्या ९९६ रहेको छ जसमध्ये पुरुषको संख्या ९९५ छ भने महिलाको संख्या १००१ रहेको छ । वि. स. २०६८ को जनगणना अनुसार सम्पूर्ण साविकको महत गाविसलाई लिदा उमेर अनुसार पाँच वर्ष मुनिका वाल वालिकाहरु ११.७%, ५-२४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु ४७.६७%, २५-४४ वर्षसम्मका व्यक्तिहरु २०.४१%, ४५-६४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु १४.६५%, ६५-७४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु ४.०३%, र ७५ वर्षभन्दा माथिका व्यक्तिहरु १.७७% पाइएको छ । ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्या ४०९ मध्ये महिला तथा पुरुष दुबेको साक्षरता प्रतिशत ५४.०२ छ जसमध्ये पुरुषको ६५.०९ र महिलाको ४५.०१ प्रतिशत रहेको छ । संचार सुविधाका साधानहरुमा ९३७ घरधुरीहरु मध्ये २९० घरधुरीहरुसंग कुनै पनि सुविधा नभएको देखिन्छ भने ४३४ घरधुरीहरुसंग रेडियो र ४२१ घरधुरीहरुसंग मोबाइल फोन प्रयोग गरेको देखिन्छ । खानेपानी तथा सरसफाईको दृष्टिकोणमा यो वडाका ८३% घरधुरीहरले पाईप लाईनबाट आउने पिउने पानीको प्रयोग गरेको देखिन्छ भने बाँकीले खुला क्षेत्र कुवा तथा खोलाको पानी प्रयोग गर्ने गर्दछन् । ९३७ घरधुरी मध्ये ९०% घरधुरीहरुमा शौचालयको व्यवस्था छैन । खाना पकाउनको लागि ईन्धनको रूपमा प्राय दाउराको प्रयोग गरिन्छ । उज्यालोको लागि मुख्य रूपमा यहाँका ५३% घरधुरीहरुले सोलारको प्रयोग गर्ने गर्दछन् । जम्मा जनसंख्याको ४.९% शारीरिक तथा मानसिक रूपमा फरक क्षमता भएका मानिसहरु यहाँ छन् (राष्ट्रिय जनगणना २०६८) ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा गरिएको वस्ति तथा साविकको वडा स्तरीय सहभागितामूलक छलफलबाट प्राप्त सूचना अनुसार, यस वडाको कुल जनसंख्या मध्ये शिक्षा सेवामा ५ जना, सैनिक तथा प्रहरीमा ८ जना, गैह सरकारी संस्थामा ३ जना, वैदेशिक रोजगारी (भारत वाहेक अन्य मुलुकहरुमा) १७५ जना, सिकर्मि डकर्मि १४१ जना, सब ओभरसियर ३ जना, कृषि जे.टि.ए. १ जना, स्वास्थ्य सेवामा संलग्न ६ जना, ६ महिना भन्दा वढी सिलाई कटाई गरेका १९ जना, र अगुवा कृषक ५जना रहेका छन् । यस वडामा २ वटा शैक्षिक संस्थाहरु रहेका छन् । यस

वडाको शैक्षिक अवस्थालाई हेदा स्नातकोत्तर गरेका ११ जना, स्नातक गरेका ५० जना, प्रविणता प्रमाण पत्र तह पास गरेको १८५ जना र एस.एल.सि. पास गरेका ३३० जना रहेका छन् । यहाँका जनसमुदायमा जलवायु परिवर्तन तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र असरहरु सम्बन्धी सामान्य जानकारी रहेको देखिन्छ ।

२.३.३ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था

यस वडाका वासिन्दाहरुको प्रमुख पेशा कृषि रहेको भएतापनि रोजगारीको लागि विदेशिने (भारत र खाडी मुलुकजाने) को संख्या उल्लेखनीय छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार ९३७ घरधुरी मध्ये ३४९ घरधुरीहरुबाट ४०५ पुरुष र २५ जना महिला गरी ४३० जना बाहिर रोजगारीको लागि बाहिर गएका छन् । साविकको वडा स्तरीय गोष्ठीहरुबाट संकलन गरिएको तथ्यांक अनुसार ३५१ घरधुरीहरुबाट खाडीमुलुक तथा भारत जानेको संख्या २४६ भन्दा बढी छ ।

कृषि अन्तर्गत यहाँका अधिकांश भू-भागमा मकै तथा गहु खेती गरिन्छ भने छिटफुट रूपमा धान खेती पनि गरिन्छ । नगदे वाली अन्तर्गत अदुवा र वेसार खेती गरिन्छ । तरकारी वालीमा विशेष गरी आलु, काउली, बन्दा, सिमी, बोडी, भान्टा, भटमास, गोलभेंडा र प्याज आदिको खेती गरिन्छ । फलफूलमा यहाँ छिटफुट रूपमा सुन्तला, मौसम, कागती, अनार खेती गरिन्छ । पशुपालनको हकमा भैसी, गाई र बाखापालन गरिन्छ । कृषि उपज संकलन केन्द्र तथा व्यापारिक केन्द्रको अभावले यहाँ उत्पादित वस्तुहरुले उचित मुल्य पाउन सकेका छैनन ।

यस वडाको वाली चक्र बमोजिम यहाँका सबैजसो कृषियोग्य जमीन वर्षको दुई महिना (वैशाख र जेष्ठ)बाँझो रहने गरेको देखिन्छ भने अर्ध सिंचित र असिंचित जग्गा भने मनसुनी वर्षाको आधारमा थप १५ दिन जति बढी बाँझो रहने गरेको देखिन्छ भने अन्य समयमा समयानुकूल वालीहरु लगाइने गरिन्छ ।

तालिका ७. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को वाली चक्र

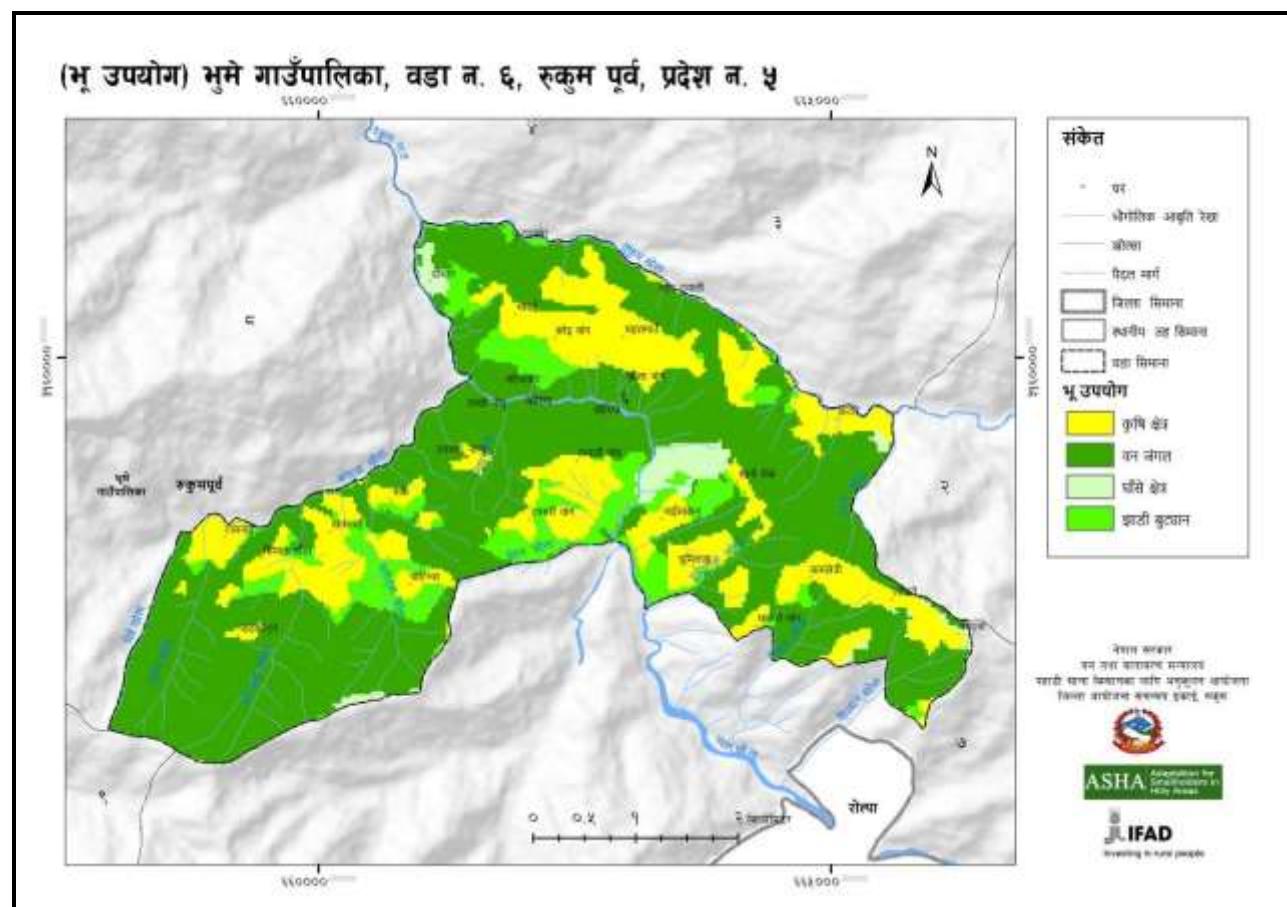
क्र.	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पूर्ण	माघ	फाल्गुन	जेत	कैफियत
सिंचित (बाहै महिना कुलो लाग्ने)													
अर्धसिंचित (वर्षामा निर्भर)													
असिंचित (पानी नलाग्ने)													

२.३.४ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था

यस वडाको कुल क्षेत्रफल २०२४ हेक्टर मध्ये १२६५ हेक्टर वनक्षेत्र, २१८ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ५६ हेक्टर धाँसे मैदान र ४८५ हेक्टर कृषि क्षेत्र रहेको छ । यस वडामा ६२% क्षेत्र वन र २४% कृषि क्षेत्रले ढाकेको छ (श्रोत : पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आयोजना संयोजन ईकाइ, रुकुम) ।

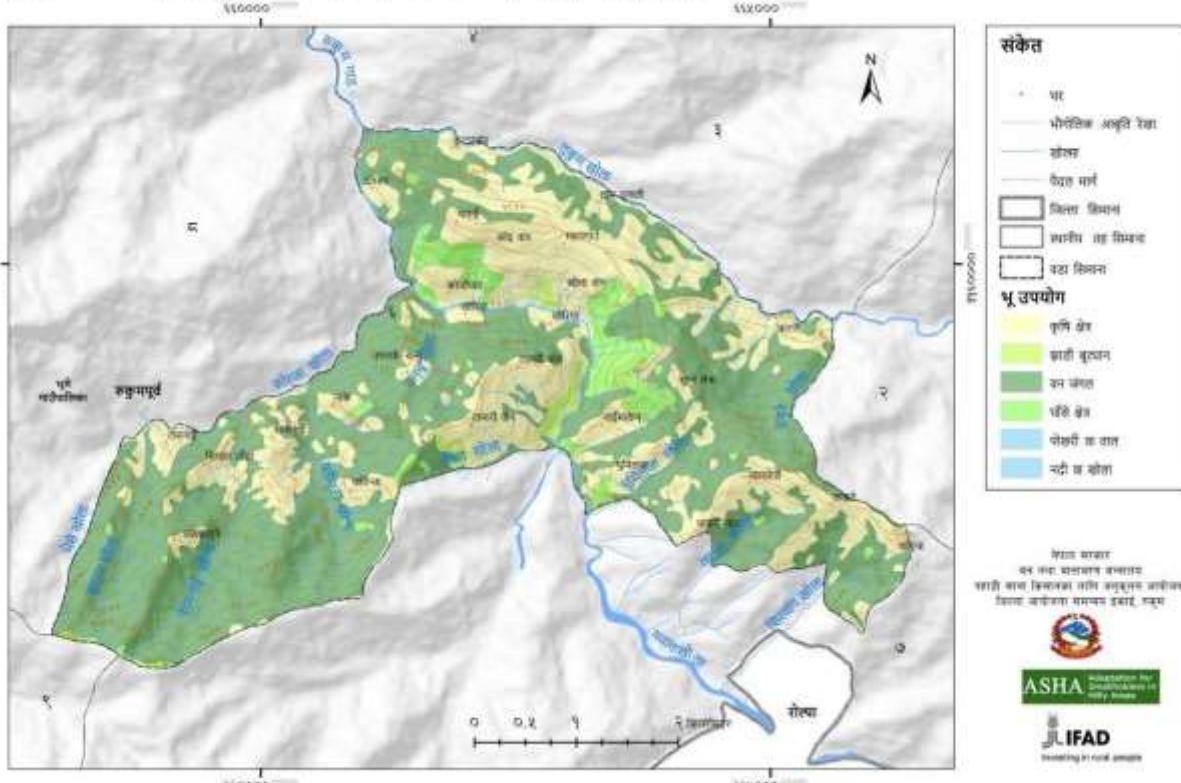
यस भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ मा नाखरखोला, हरियाली, तमारी र रहुंडाँडा गरी ४ वटा सामुदायिक वनहरूको जम्मा क्षेत्रफल २०३.६२ हेक्टर र जसमा ४५६ घरधुरी आवद्ध छन् (श्रोत : जि.व.का., रुकुम)। यहाका वनहरूको उत्तीस, खोटेसल्ला, खसु, ओखर, लालीगुराँश, सेतो गुराँश(चिमाल), अयाँ, ओखर, सी, सेतबरुवा, बाँझ, कटुस, काफल, फलाँट, पाडर, मछाईनो, डिमुर, मेल, चुत्रो, ऐसेलु, पिपल, अस्पु, लाकुरी, बैंस, अस्वयाँसी, अयाँ, लौठ सल्ला, गाब्रेसल्लाहरु जस्ता रुख तथा बुट्यान प्रजातीहरु पाइन्छन साथै कुटकी, सिल्पु, तिते, बाभो, सतुवा, समायो, कञ्जुर, बेसार, डिमुर, खिरौला, दालचिनी र पदमचाल जस्ता जडीबुटीहरु रेहेको पनि पाईन्छन्। वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीहरुमा रतुवा, घोरल, ढाडे, दुम्सी, बँदेल, खरायो, बाँदर, गुना, चिर, ढुकुर, स्याल, काग, च्याखुरा, चेहेर, तित्रा आदि पाईन्छन् (जीविकोपार्जनको विश्लेषण, २०७५)।

यस वडा भएर बग्ने मुख्य खोलाहरुमा कोरजाखोला, थबाड खोला र लुकुम खोला पर्द्धन भने अन्य खोला तथा खोल्न्याहरुमा सिस्नेखोला, जितखोला, मगरखोला, मम खोला, सारडखोला, साउनेपानी खोला, डाम्नेखोला, सितलेपानी खोला, रिमखोला, सिस्नेखोला, बाखरसिडखोला, नाहरखोला, दउखरखोला, विखिखोला, योबाडखोला, हाईवाडखोला, सुर्पाखोला, परैचेखोला, नाखेखोला, गाडिडजाखोला, चुनाउरेखोला, तुसरेखोला, भित्रखोला, धरमपानीखोला आदि पर्द्धन। हाल बढ्दो खडेरीका कारणले यि खोला तथा खोल्न्याहरुमा पानीको श्रोत घट्दै गएकोले सिंचाईको लागि समस्या हुने गरेको छ। यस वडाका सबै घरधुरीहरुले ईन्धनका रूपमा दाउरा नै प्रयोग गरिरहेका छन्। प्राकृतिक श्रोतमा आएको परिवर्तनको विश्लेषण पछिका परिच्छेदमा उल्लेख गरिएको छ।

चित्र ८. भूमि गापा. वडा नं. ६ को भू-उपयोगको नक्सा

(नदी तथा खोला) भूमे गाउँपालिका, वडा नं. ६, रुकुम पूर्व, प्रदेश नं. ५

चित्र ९. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को नदिनालाको नक्सा

२.३.५ भौतिक पूर्वाधार तथा सामुदायिक विकास

यस वडामा वडा कार्यालय, प्रहरी चौकी, स्वास्थ्य चौकी, कृषि सहकारी संस्था जस्ता सेवा प्रदायक संघ संस्था तथा निकायहरु छन्। अन्य निकायहरुमा पहाडि साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, सुआहारा जस्ता कार्यक्रमहरूले यहाँका व्यक्ति, समुदायहरुलाई आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरिरहेका छन्। नागरिक संगठनको रूपमा साविकका वडाहमा आमा समूह, कृषि समुहहरु र विभिन्न क्लवहरु संचालनमा रहेका छन्। यस वडामा ४ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु छन्। यस वडामा जिल्ला स्थित एफ.एम. रेडियो को पहुँच राम्रो देखिन्छ भने टेलिफोनको हकमा माथिल्लो भु-भागमा एन.सेल, स्काई र नमस्ते सबैको सेवा दिईरहेता पनि सुविधा त्यति गुणस्तरीय छैन।

२.३.६ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

जनगनना २०६८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ८३४ पुरुष र १००३ महिला गरी जम्मा १८३७ देखिन्छ। यस वडामा ३७१ घरधुरी छन्। साविकको महत गाविसमा मुख्य गरि मगर, ब्राह्मण क्षेत्री, दलितमा कामी र दमाई लगायतका जातजातीहरुको वसोवास रहेको छ। सम्पूर्ण साविकको महत गाविसलाई लिदा जातिगत आधारमा हेर्दा क्षेत्री, ब्राह्मण र ठकुरीको जनसंख्या ७९१ (१७.२%), जनजातिमा मगर ३२४४ (७०.२%), दलित ५७१ (१२.३%) र अन्यमा १५ (०.३%) रहेको छ। सहभागितामूलक संकटासन्नता स्तरिकरण, २०७५ को आधारमा जम्मा घरधुरी ३५१ मध्ये जनजाती ७६.१ प्रतिशत, दलित ९.४ प्रतिशत र बा/क्षे/ठ/स १४.५ प्रतिशत रहेका छन्। यस वडामा पनि अन्य ठाउमा जस्तै खेतीपाती, जागिर, व्यापार जस्ता उत्पादनशील कार्यहरुमा पुरुषको सहभागीता धेरै पाइएको छ भने घास दाउरा, पानी पध्देरो, भान्सा, केटाकेटीको रेखदेख जस्ता पुनरुत्पादनशील कार्यहरुमा महिलाहरुको सहभागीता धेरै पाइएको छ। त्यसैगरी सामाजिक तथा राजनैतिक कृयाकलापहरुमा पनि महिलाहरुको संलग्नता पुरुषहरुको तुलनामा निकै कम छ।

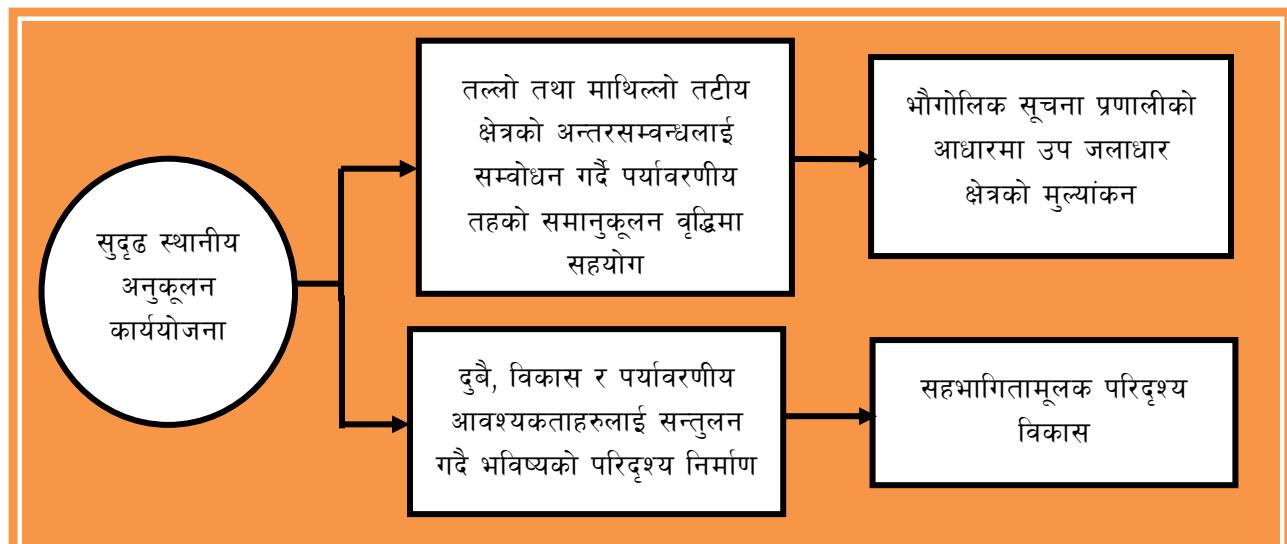
छोरीलाई गाउँको सरकारी विद्यालयमा र छोरालाई शहरमा वा नजिकैको निजी विद्यालयमा पढाउने जस्ता लैङ्गिक विभेद यस वडामा विद्यमान छन् साथसाथै समान कामको लागि पनि पुरुषलाई भन्दा महिलालाई कम ज्याला प्रदान गर्ने प्रचलन यहा पनि विद्यमान छ । तरपनि सरकारी तथा अन्य निकायहरुवाट हाल अवलम्बन गरिएका सामाजिक समावेशी र महिला, दलीत तथा सिमान्तकृत वर्गहरु प्रतिको सकारात्मक विभेद सम्बन्ध नीतिगत प्रावधानहरुका कारण पनि महिलाहरुको चेतना स्तर बढौं गएकोले हाल उत्पादनशील, सामाजिक तथा राजनैतिक कृयाकलापहरुमा महिलाहरुको संलग्नता बढिरहेको छ । सामाजिक बिकृतीको रूपमा रहेको जातीय छुवाछुतो प्रथा भने यहाँ हटी सकेको छ ।

२.४ वडा स्तरीय माथिल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्धको अवस्था

यस वडाको माथिल्लो तटिय क्षेत्र अन्तर्गत रुबाड, तमारी, घुमिल्या, महत, तुबाडचौर, नाखे, स्याला, खाम्दै जस्ता वस्तिहरु पर्दछन् भने तल्लो तटिय क्षेत्र अन्तर्गत थबाडखोला, कोरजाखोल, लुकुम खोला किनारमा रहेका खेतियोग्य जमिन तथा वन क्षेत्रहरु पर्दछन् । यस वडाको माथिल्लो क्षेत्रको धेरै जसो भू-भाग कृषि योग्य जमिनका अलावा वनले ढाकेको छ भने तल्लो क्षेत्रको धेरै जस्तो भू-भाग कृषिको लागि प्रयोग गरिए आएको छ । यसर्थ माथिल्लो भू-भागहरुमा गरिए आएको अव्यवस्थित कृषि, वन अतिक्रमण, वन विनाश तथा अवैज्ञानिक सडक संजाल विस्तार लगायतका कार्यहरुसँगै जलवायु परिवर्तनसँगै बढौं गएको वर्षाको अनियमितताले गर्दा उपल्लो तटिय क्षेत्रहरुमा भू-क्षयको समस्या बढौं गएको छ भने तल्लो तटिय क्षेत्रमा बाढी र नदी कटानका समस्याहरु बढौं गएका छन् ।

परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी पद्धति

नेपालमा विशेष गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरु नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ले निर्दिष्ट गरेका चरणहरुको आधारमा स्थानीय स्तरमा समुदायको दृष्टिकोणबाट विभिन्न सहभागितामूलक ग्रामिण मुल्यांकनका विधीहरुको प्रयोग गरी त्यसबाट आएका परिणामहरुको आधारमा तयारी गर्ने अभ्यास रहेको छ । यस प्रकृयामा प्रशासनिक सिमाना जस्तै साविकको गाविसको सिमानालाई मात्र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यक्षेत्र भित्र मात्र विश्लेषण गरेको पाइन्छ । पहाडी साना किसानका लागी अनुकूलन आयोजनाले सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी निम्न खाकाहरुको अनुसारको पद्धति अवलम्बन गरेको छ ।

चित्र १०. सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको खाका

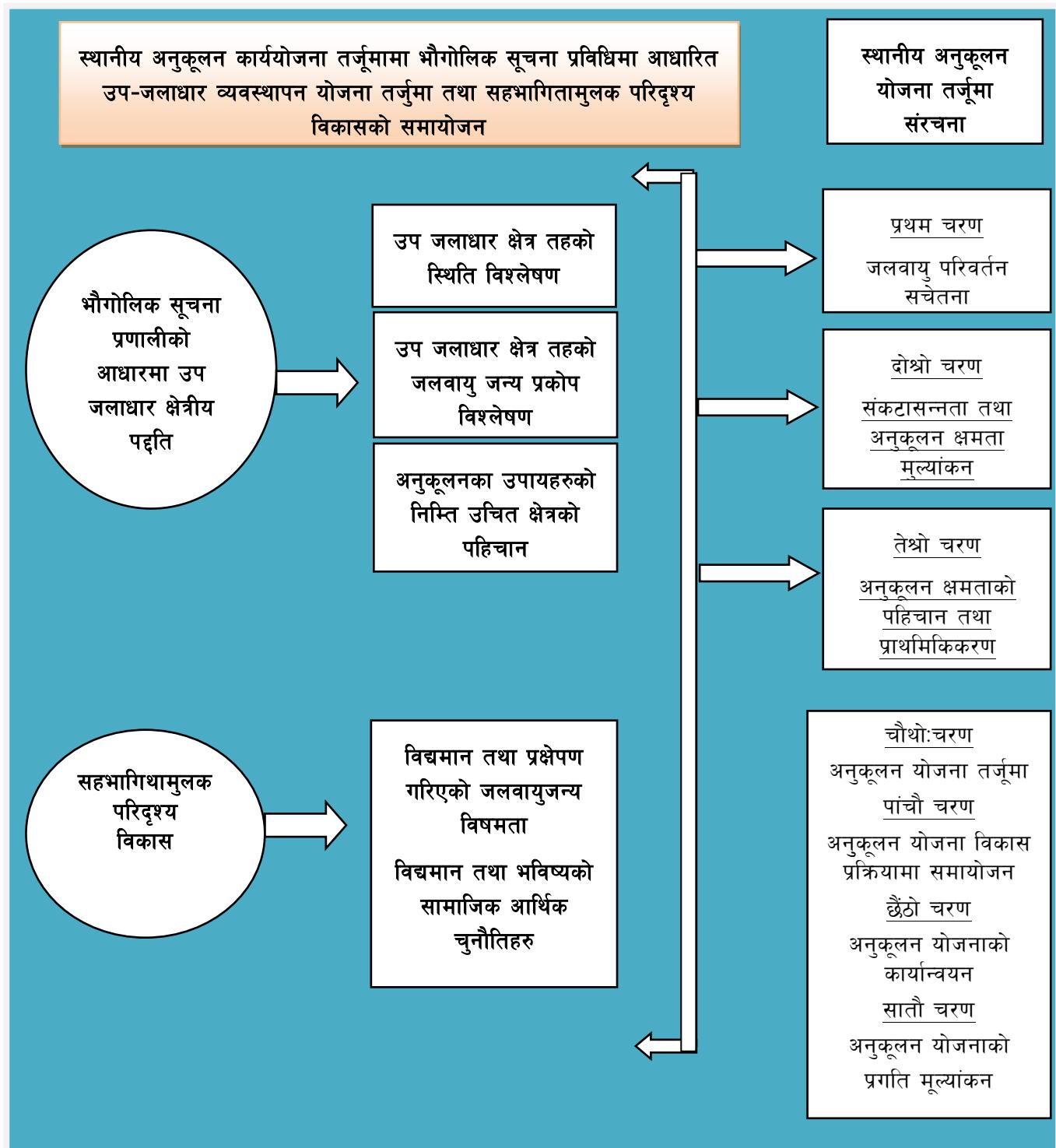
सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा प्रशासकिय सिमा भित्र मात्र सिमित नभई जलाधार तथा उप-जलाधार तहको माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरुबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सम्बोधन गर्दै प्रभावकारी अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणाली तहको समानुकूलन वृद्धिमा सहयोग पुर्याउन भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन गरिन्छ । सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा दुवै, विकास र पर्यावरणीय आवश्यकताहरुलाई सन्तुलन गर्दै भविष्यको सहभागितामूलक परिदृश्य निर्माण गरिन्छ ।

भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन गर्ने क्रममा त्यस क्षेत्र तहको स्थिति तथा जलवायुजन्य प्रकोप विश्लेषण गरी प्रभावकारी अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा उचित स्थानहरुको पहिचान गरिन्छ । भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित विभिन्न नक्साहरु जस्मा विशेष गरी जलवायु जन्य प्रकोपहरुबाट प्रभावित संवेदनशील क्षेत्रहरुको पहिचानको लागि विभिन्न अवधिको भु उपयोगिताको अवस्था तथा त्यसमा आएको परिवर्तनको नक्सा, भु क्षय, पहिरो, भु उपयोग समायोजनको नक्सा, आगलागी तथा खडेरी प्रकोप क्षेत्रहरुको नक्सा अध्ययन गरिन्छ । यस्को साथै मौसम विभागबाट प्राप्त मौसमी तथ्यांकहरुको पनि अध्ययन गरिन्छ । सहभागितामूलक परिदृश्यको निर्माण प्रकृयामा वर्तमान तथा भविष्यको प्रक्षेपण गरिएको जलवायुजन्य विषमताहरुको विश्लेषण गरिन्छ र यसको साथसाथै वर्तमान तथा भविष्यको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था र चुनौतिहरको पनि विश्लेषणको आधारमा परिदृश्यको आधारमा कार्यक्रमहरु निर्धारण गरिन्छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका ७ चरणहरु: १) जलवायु परिवर्तन सचेतना २) संकटासन्तात तथा अनुकूलन क्षमता मुल्यांकन ३) अनुकूलन क्षमताको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण ४) अनुकूलन योजना तर्जुमा अनुकूलन योजना ५) विकास प्रक्रियामा समायोजन ६) अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयन र ७) अनुकूलन

योजनाको प्रगति मूल्यांकनमा निम्न खाका अनुसार माथिका दुवै पद्धतिहरूलाई विशेष गरी पहिलो तीन चरणहरूमा समायोजन गरिन्छ । चौथो चरणमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको दस्तावेज तयार हुन्छ ।

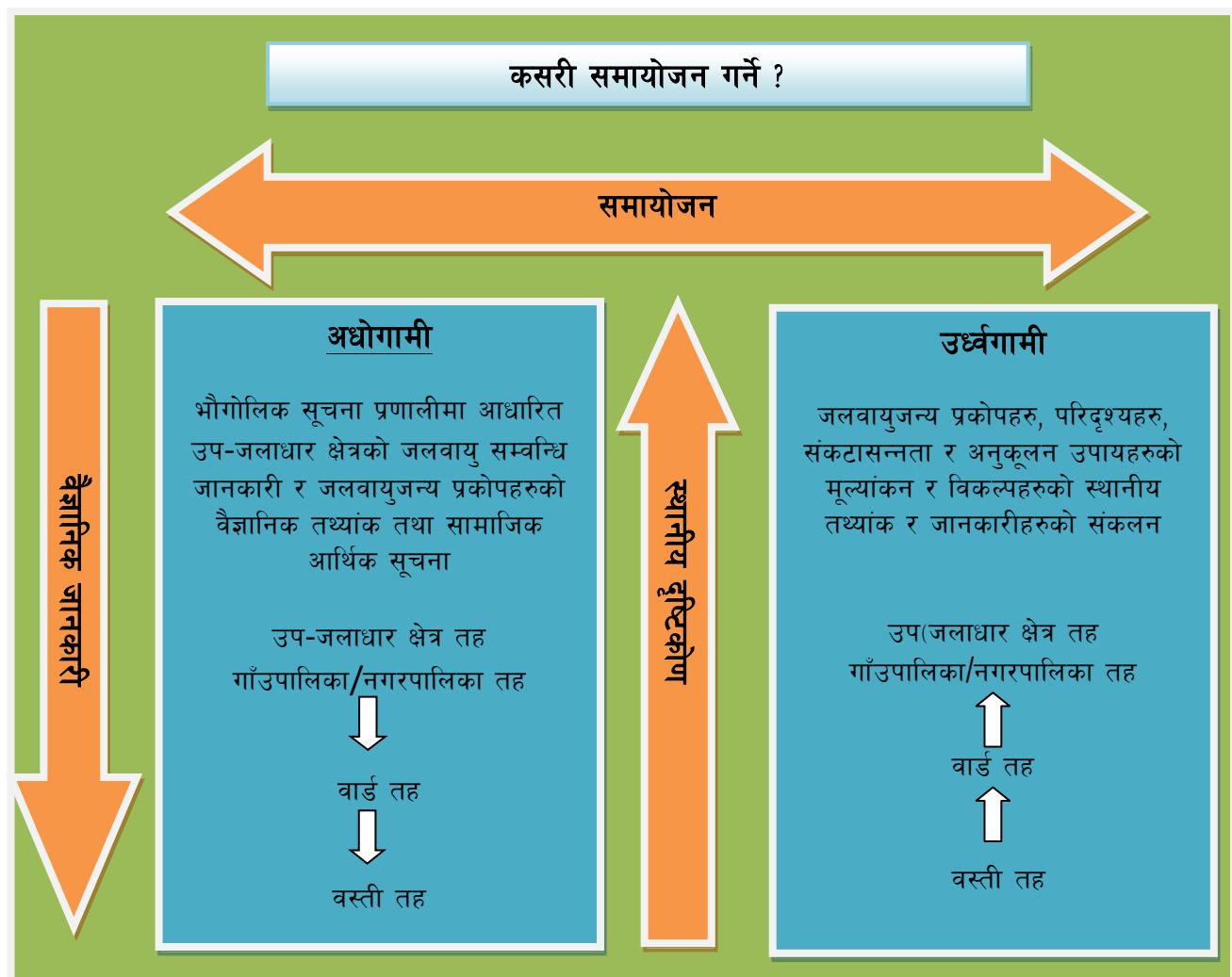
कहाँ समायोजन गर्ने ?

श्रोत: पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना

चित्र ११. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना सुदृढ LAPA पद्धतीको समायोजन

सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयामा निम्नानुसार अधोगामी (Top down) तथा उर्ध्वगामी (Bottom up) पद्धति अवलम्बन गरिन्छ । भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित उप-जलाधार क्षेत्रको जलवायु सम्बन्ध जानकारी र जलवायुजन्य प्रकोपहरुको वैज्ञानिक तथ्यांक तथा सामाजिक आर्थिक सूचना गाउँपालिका वा नगरपालिका हुदै बडा र वस्ती तहमा पुगदछ भने जलवायुजन्य प्रकोपहरु, परिदृश्यहरु, संकटासन्नता र अनुकूलन उपायहरुको मूल्यांकन र विकल्पहरुको स्थानीय तथ्यांक र जानकारीहरुको संकलन वस्ती तह हुदै बडा र गाउँपालिका नगरपालिका तह सम्म छलफल र विश्लेषण गरिन्छ ।

श्रोत: पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना

चित्र १२. वैज्ञानिक जानकारी र स्थानीय दृष्टिकोणको समायोजन खाका

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणाको समायोजन

पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजनाले जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको क्षेत्रमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चितता गर्दै योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन गर्न र अनुगमन कार्यमा जोड दिएको छ । लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई प्रभावकारी रूपमा मूलप्रवाहीकरण गर्न यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जूमा प्रकृयामा उक्त आयोजनाले तयार परेको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) समायोजनको खाकालाई अवलम्बन गरिएको छ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयाका चरणहरूमा जलवायु परिवर्तनको सवालको साथसाथै अन्य सामाजिक, राजनीतिक र आर्थिक सवालहरूले कसरी समुदाय भित्रको लक्षित वर्ग अर्थात् सामाजिक तथा आर्थिक रूपमा पछाडी परेका घरपरिवारहरूलाई परेको असर, संकटासन्नता को हुन्, उनीहरु कसरी

प्रभावित भए, उनीहरुका आवश्यकता र बाधाहरु के के हुन्, उनीहरुको हालको समानुकूलन क्षमताको स्तर, हाल भइरहेका संस्थागत संरचनाहरु, पढ्ती, नीति नियम र सुशासनको स्थिति, महिला र पुरुषहरुमा भएका अनुकूलन सम्बन्ध छुट्टाछुट्टै परम्परागत र आधुनिक ज्ञान सिपहरु र लैससास मैत्री अनुकूलनका उपायहरुका पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी योजना तर्जुमा गर्ने विषयमा छलफल तथा लैससास निर्दिष्ट सहभागितामूलक विधिहरुबाट विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना अनुसार पहिलो चरणमा स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि गर्नु रहेको छ । यसको लागी सर्वप्रथम साविकको महत गा.वि.स. अन्तर्गतका साविकको वडा नं. १, २ र ९ का जननिर्वाचित प्रतिनिधीहरु, वडा सचिव, साविकका वडाका वडा नागरिक मञ्चका पदाधिकारीहरु, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु, सा.व.उ.स.का पदाधिकारीहरु, विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीहरु र विभिन्न सरोकारवालाहरुको उपस्थितिमा गाउँपालिका र वडा तहमा शुरुवाती बैठक सम्पन्न गरिएको थियो । त्यसपछि सम्पूर्ण वस्तिहरु (साविकका वडा नं. १, २ र ९) मा औपचारिक रूपमा जलवायु परिवर्तनका कारण, प्रभाव र तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरु बारे सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सहित १ दिने बस्ति स्तरीय गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो भने अर्को चरणमा वडा स्तरमा ३ दिने लापा तयारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो । गाउँपालिका तहमा यस अन्तर्गतका वडाहरुमा बनेका स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरुलाई संश्लेषित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न, यस कार्ययोजनालाई गाउँपालिकाको विकास योजनामा एकिकृत गर्न र गाउँपालिकाको तर्फबाट अनुमोदन गराउन २ दिने कार्यशाला गोष्ठी पनि सम्पन्न गरिएको थियो । प्रभावकारी स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्ने उद्देश्यका साथ हरेक गोष्ठीमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धिबाट गरिएको थियो जसका लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, छलफल, पोष्टर प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरिएको थियो ।

तालिका ८. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरु

क्र.सं.	क्रियाकलापको विवरण	सहभागी विवरण					
		लिङ्ग		जातजाती			
		महिला	पुरुष	दलित	जनजाति	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी	जम्मा
१	वडा स्तरीय शुरुवाती बैठक	५	५	१	७	२	१०
२	वडा स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविक महत- १	४४	१०	१४	२८	१२	५४
३	वडा स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविक महत- २	२४	३०	४	५०	०	५४
४	वडा स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी साविक महत- ९	२४	३२	०	४४	१२	५६
५	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठी (३ दिने)	१७	१३	२	२२	६	३०
	जम्मा	११४	९०	२१	१५१	३२	२०४
	प्रतिशत	५६%	४४%	१०.३%	७४%	१५.७%	१००%

३.२ जलवायु परिवर्तन संकटासन्ता तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन

सम्बन्धित गाउँपालिकाको क्षेत्र तथा स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ताको विश्लेषण गर्न वैज्ञानिक तथ्य र स्थानीय समुदायको दृष्टिकोणलाई समायोजन गरी निश्कर्ष निकालिन्छ । वैज्ञानिक तथ्यमा विशेष गरी भौगोलिक सूचना प्रयालीको माध्ययमबाट विभिन्न नक्साहरु र मौसमी तथ्यांकको विश्लेषण गरिन्छ भने स्थानीय समुदायको

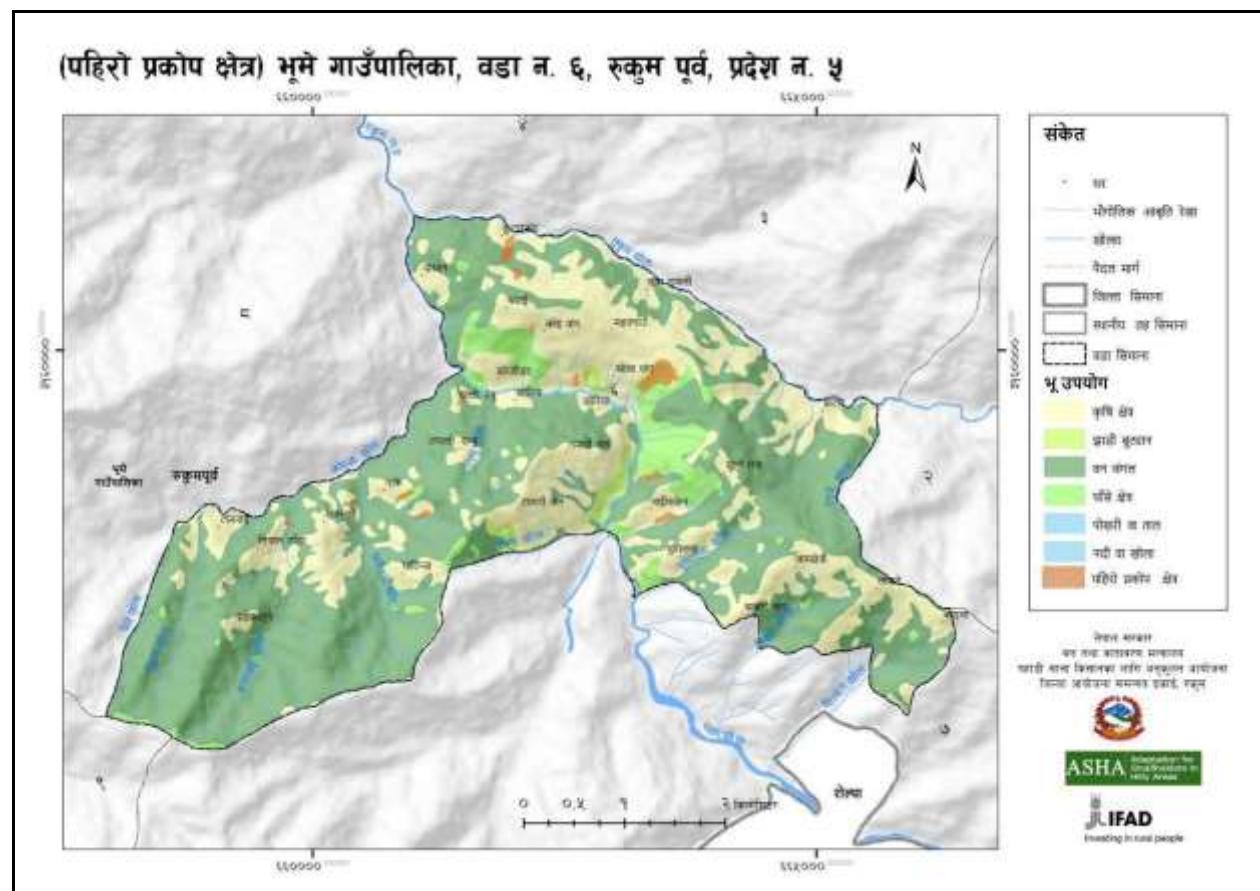
दृष्टिकोण पता लगाउन र सूचनाहरु संकलनको लागि विभिन्न सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखाका विधिहरूको प्रयोग गरिन्छ ।

३.२.१ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना तथा नक्शाहरु र तीनको विश्लेषण

यस कार्ययोजना तयारीको क्रममा पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आयोजना संयोजन कार्यालय, रुकुमबाट भौगोलिक सूचना प्रणालीको प्रयोगबाट यस वडाको पहिरो जोखिम नक्सा (Landslide map), भू-क्षय जोखिम नक्सा (Soil Erosion map) र भू-उपयोग र भू-उपयोग परिवर्तन नक्सा (Land Use Land Cover map and Land Use Land Cover Change map) र भू-उपयोग समायोजन नक्सा (Land Use Adjustment)_तयार गरिएको थियो । ती नक्शाहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरु बस्ति तथा वडा स्तरीय गोष्ठीहरूमा सहभागितामूलक छलफल पनि गरिएको थियो । ती नक्शाहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरुले जलवायुजन्य प्रकोपको पहिचान, नक्शाकान तथा अन्तरसम्बन्ध र लेखाजोखा गर्न र अनुकूलनका उपायाहरूको खोजी तथा प्राथमिकरण गर्न सहज बनाएको थियो ।

३.२.१.१ पहिरोको जोखिम नक्सांकन

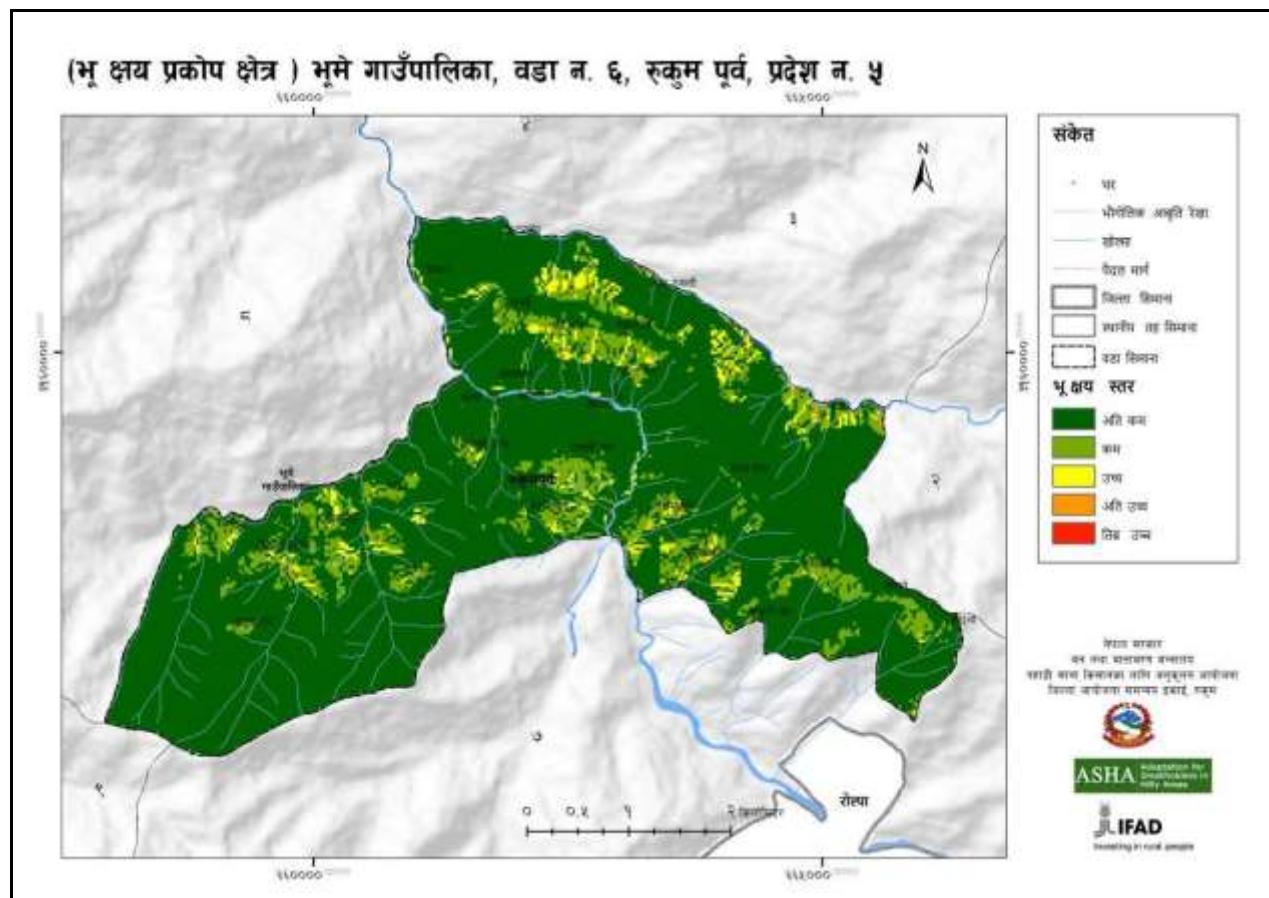
पहाडी क्षेत्र भएता पनि यस वडामा पहिरोको घटनाहरु सामान्य खालको देखिन्छ । नयाँ सडक तथा बाटोहरूको निर्माणले गर्दा ती क्षेत्रहस्मा पहिरो गएको घटनाहरु देखिएका छन् । निम्न नक्साको विश्लेषण गर्दा यस वडामा जम्मा १३ वटा पहिरोको संख्या देखिन्छ जस्को क्षेत्रफल १२.९१ हेक्टर छ । ति पहिरो गएको स्थानहरु निम्न नक्सामा देखाईएको छ ।

चित्र १३ भुमे गा.पा. वडा नं. ६ को पहिरो जोखिमको नक्शा

३.२.१.२ भू-क्षयको जोखिमको अवस्था

भू-क्षयको मात्रा अनुसार यस वडाको भू-भागलाई निम्न तालिका अनुसार पाँच वर्गमा विभाजन गर्न सकिन्छ । प्रति वर्ष प्रति हेक्टर ५ टन भन्दा कम माटो बग्ने क्षेत्रलाई न्यून वर्गमा राखिएको छ भने ८० टन भन्दा बढी माटो बग्ने क्षेत्रलाई अति संवेदनशील वर्गमा राखिएको छ । त्यस्तै बीचमा अन्य वर्गहरु पनि छुट्याईएको छ ।

चित्र १४ भुमे गा.पा. वडा नं. ६ को भू-क्षयको नक्शा

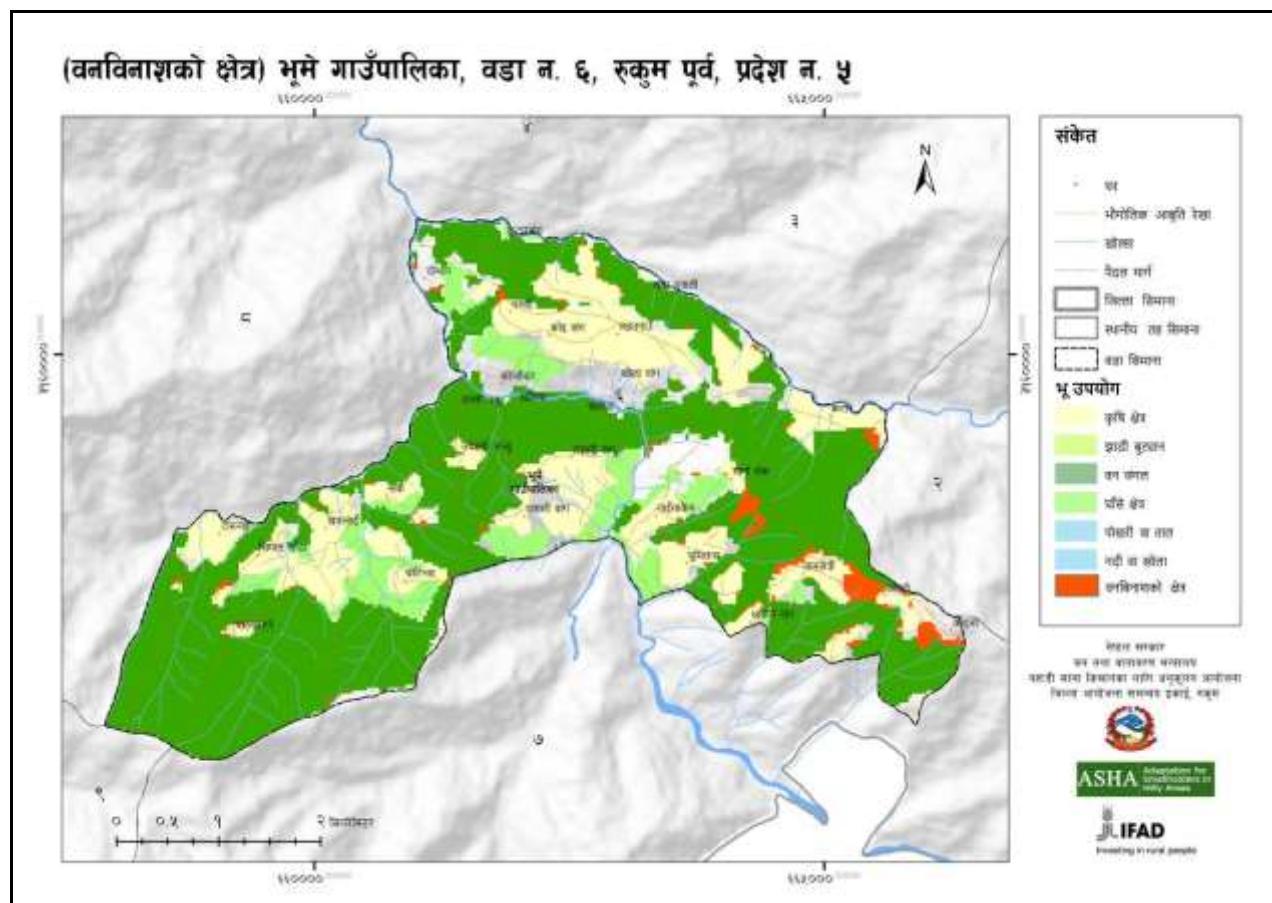
उक्त नक्साको विश्लेषण गर्दा ५ टन भन्दा कम प्रति हेक्टर प्रति वर्ष (न्यून वर्ग) भू क्षय हुने क्षेत्रफल १६९० हेक्टर छ त्यस्तै गरेर ५ देखि १० टन प्रति हेक्टर प्रति वर्ष (मध्यम) भू क्षय हुने क्षेत्रफल १९७ हेक्टर छ । यसरी नै उच्च, अति उच्च, संवेदनशील क्षेत्रहरु क्रमशः १०३, २८, ५ र १ हेक्टर छन् । ५ टन प्रति हेक्टर प्रति वर्ष भू क्षय हुने क्षेत्र सबभन्दा बढी ८४ प्रतिशत छ ।

तालिका ९. भुमे गा.पा. वडा नं. ६ को भू-क्षयको अवस्था

भू-क्षय (टन /हे /वर्ष)	वर्ग	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
०-५	न्यून	१६९०	८४
५-१०	मध्यम	१९७	१०
१०-२०	उच्च	१०३	५
२०-४०	अति उच्च	२८	१
४०-८०	संवेदनशील	५	०
८० भन्दा बढी	अति संवेदनशील	१	०
जम्मा		११४५.३२	१००

३.२.१.३ भू-उपयोग तथा भू-उपयोग क्षेत्र परिवर्तको विश्लेषण

यस वडाको कुल क्षेत्रफल २०२४ हेक्टर मध्ये १२६५ हेक्टर वनक्षेत्र, २१८ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, ५६ हेक्टर घाँसे मैदान र ४८५ हेक्टर कृषि क्षेत्र रहेको छ। यस वडामा ६२% क्षेत्र वन र २४% कृषि क्षेत्रले ढाकेको छ। श्रोत : पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आयोजना संयोजन ईकाइ, रुकुम

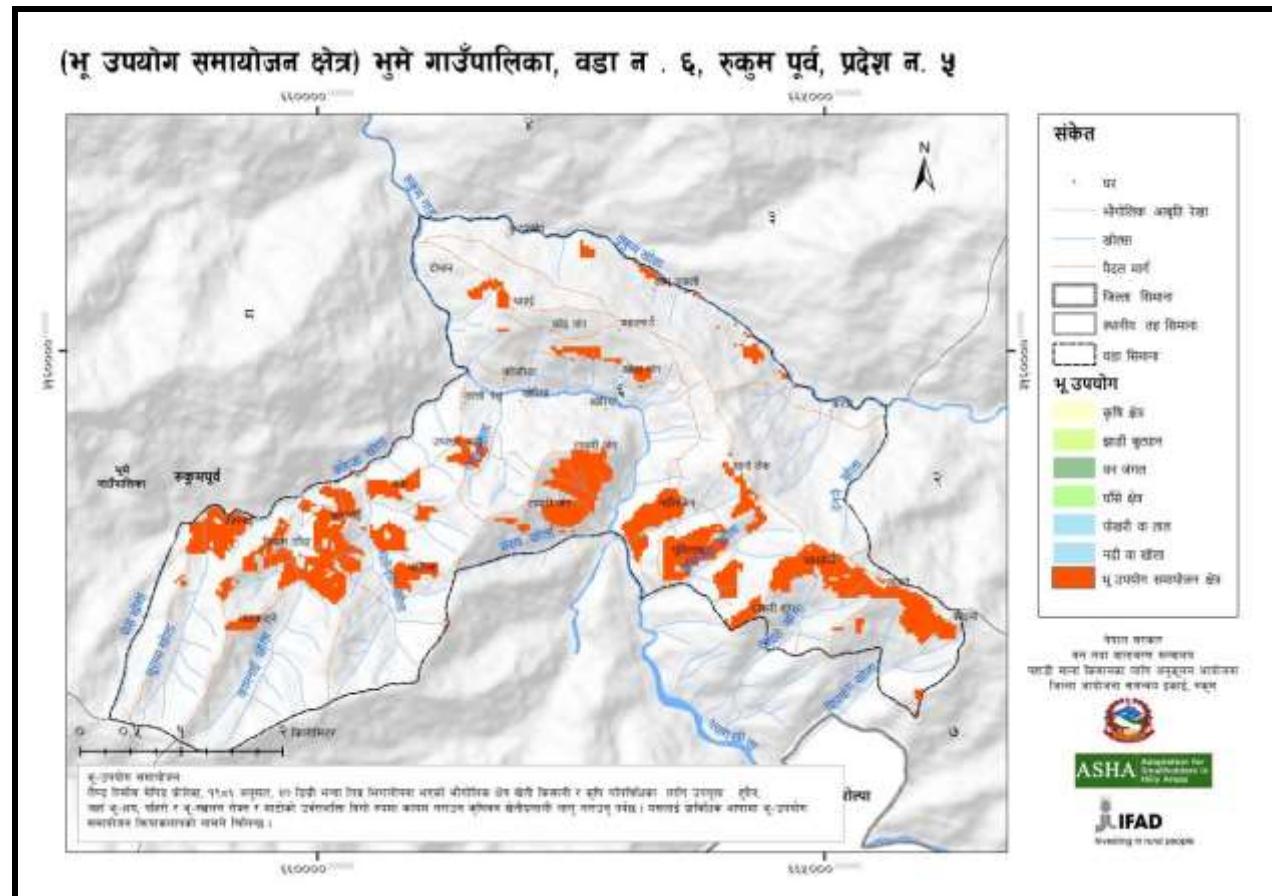
चित्र १५. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को वन विनाश भएको क्षेत्रको नक्सा

विभिन्न समयको अन्तरालमा भू-पयोगमा भएको परिवर्तनको विश्लेषण गर्दा वन विनाश तथा क्षयिकरण भएको क्षेत्र उत्तर नक्समा देखाईएको छ। जसको क्षेत्रफल ६०.९ हेक्टर छ। यस्ता क्षेत्रहरु प्राय वनको किनामा बढी छ।

३.२.१.४ भू-उपयोग समायोजनको विश्लेषण

नेपाल सरकारको Land Reform Mapping Project (LRMP) ले भू-क्षमताको आधारमा नेपालका भू-भागहरूलाई सात वटा Class हरूमा (Class I to Class VII) वर्गीकरण गरेको छ। जसमध्ये Class I मा पर्ने जमिन कम भिरालो, कम दुङ्गाहरु भएको र बढी पानी सोस्न सक्ने किसिमको हुने भएकाले यस्तो जमिनलाई कृषि लगायतका जुनसकै प्रयोजनको लागि पनि निर्बाद रूपमा उपयोग गर्न सकिन्छ भने Class II र सो भन्दा माथिका Class हरूमा पर्ने जमिनहरूको कमश भिरालोपन तथा दुङ्गाको मात्रा बढ्दै जाने र पानी सोस्ने क्षमता घट्दै जाने भएकोले यस्तो जमिनहरूमा कृषिजन्य गतिविधिहरु गर्दा भू-क्षयको सम्भावना पनि कमश बढ्दै जाने हुन्छ। यसर्थ Class VII पर्ने जमिनलाई सुन्दर दृष्यावलोकन लगायत सिमित प्रयोजनको लागि मात्र उपयोग गर्न सकिन्छ। यसै भू-क्षमता नक्शा र भू-उपयोग नक्शाको समायोजन गरेर भू-उपयोग समायोजन नक्शा तयार गरिन्छ। यसरी तयार गरिएको भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को भू-उपयोग समायोजन नक्शाको अध्ययन गर्दा Class IV पर्ने जमिन वनक्षेत्रले पूर्णरूपले ढाकिनुपर्ने जमिन भएता पनि यहाँ खेतिपाती लगायतका विभिन्न गतिविधिहरु भइरहेको पाईन्छ। निम्न नक्सामा रातो रंगले

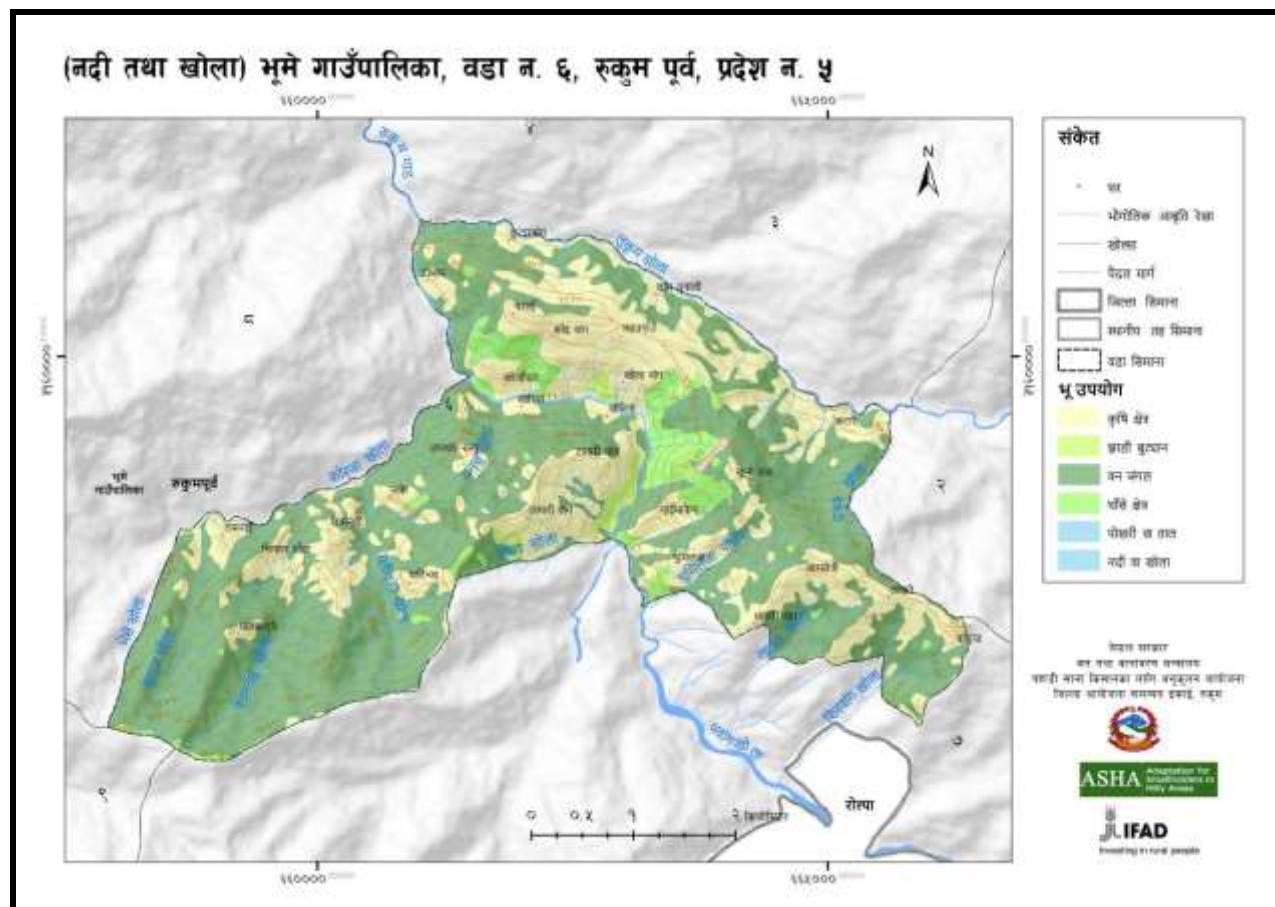
देखाईएको छ जस्ता कृषिका क्रियाकलापहरु भईरहेकोमा सकभर सम्बन्धित भू उपयोग गनु पर्ने हुन्छ अन्यथा खेतिपाती गर्नु परेमा यस्ता क्षेत्रहरुमा भू संरक्षणका गतिविधिहरु संचालन गर्नु पर्दछ । यस्ता अत्यधिक प्रयोगमा आएका स्थानहरुको जम्मा क्षेत्रफल ३०५.१ हेक्टर छ । Land Reform Mapping Project (LRMP), १९८६ अनुसार ३० डिग्री भन्दा माथि तिब्र भिरालोपन भएको भौगोलिक क्षेत्र खेती किसानी र कृषि गतिविधिका लागि उपयुक्त हुडैन जहाँ भूक्षय, पहिरो र भू-स्खलन रोक्न र माटोको उर्वरा शक्ति दिगो रुपमा कायम गराउन कसिषि वन वन खेति प्रणाली लागु गराउनु पर्दछ । यसलाई नै प्राविधिक भाषामा भू-उपयोग समायोजन क्रियाकलाको नामले चिनिन्छ ।

चित्र १६. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को भूउपयोग समायोजन नक्शा

३.२.१.५ भूमे गा.पा.वडा नं. ६ को नदि, खोला, खोल्सीको विवरण

यस वडाको नदी तथा खोलाहरु निम्न नक्सामा देखाईएको छ । यस वडा भएर बर्ने मुख्य खोलाहरुमा कोरजाखोला, थबाड खोला र लुकुम खोला पर्द्धन भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा सिस्नेखोला, जितखोला, मगरखोला, मम खोला, सारडखोला, साउनेपानी खोला, डाम्नेखोला, सितलेपानी खोला, रिमखोला, सिस्नेखोला, बाखरसिङ्गखोला, नाहरखोला, दडखरखोला, बिखिखोला, योबाडखोला, हाईबाडखोला, सुर्पाखोला, परैचेखोला, नाखेखोला, गाडिडजाखोला, चुनाउरेखोला, तुसारेखोला, भित्रखोला, धरमपानीखोला आदि पर्द्धन ।

चित्र १७. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ का नदी तथा खोलाको नक्शा

३.२.१.६ भूमे गा.पा.वडा नं. ६ को वन डढेलोको अवस्था

भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा विश्लेषण गर्दा त्यस्तो उल्लेखनिय आगलागीका घटनाहरु नभएको देखिन्छ तर स्थानीय समुदायसंग सहभागितामूलक विधि प्रयोग गरी छलफल गर्दा नाखरखोला सामुदायिक वन र हरियाली सामुदायिक वनका केही स्थानहरुमा आगलागी भएको पाईन्छ ।

३.३. वैज्ञानिक तथ्य र स्थानीय समुदायको दृष्टिकोणको समायोजन

भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित वैज्ञानिक तथ्यहरु उक्त खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ जस्वाट संकटासन्नताका क्षेत्रहरु पहिचान गर्न सकिन्छ । यी तथ्यहरुलाई स्थानीय समुदायसंग सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखा विधिहरु र प्रकृयाहरुबाट पुष्टाई गरिएको थियो । यस पछिका खण्डहरुमा स्थानीय समुदायको सहभागितामा स. ग्रा. ले.को विधिहरुबाट यस वडाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा स्थानीय समुदायको अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण गरिएको छ ।

३.४. सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता विश्लेषण

विभिन्न सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखाको विधि तथा प्रकृयाहरुको प्रयोगबाट स्थानीय समुदायले महशुस गरेका, उनीहरुको दृष्टिकोण र अनुभवहरुबाटे छलफल गरी जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता, अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान र प्राथमिकिकरण र अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिन्छ । निम्न खण्डमा यसबाटे विस्तृत वर्णन गरिएको छ ।

३.४.१ जलवायु परिवर्तन संकटासन्न घरधुरी

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको क्रममा यस वडाका प्रत्येक वस्तिहरु (साविकको महत गा.वि.स.को वडा नं १, २ र ९ मा सहभागितामुलक तरिकाले घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नटाताको स्तरीकरण गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण समुदाय आफैले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, सम्बेदनशिलता र अनुकूलन क्षमता आधारहरुमा आधारित भई गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण गर्दा जिविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरु (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति)का साथै जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरूले घरधुरीमा पारेको प्रभावलाई समेत आधार बनाईएको थियो । घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने, सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएका, र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित नभएका सम्पन्न घरधुरीलाई न्यून संकटासन्न घरधुरी (V1) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ९ महिना मात्र खाना पुग्ने वा घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने र सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएतापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई मध्यम संकटासन्न घरधुरी (V2) मा राखिएको थियो । त्यसै गरी घरको उत्पादनले घरको उत्पादनले ६ महिना भन्दा बढी खाना पुगे तापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई उच्च संकटासन्न घरधुरी (V3) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ३ महिना मात्र खाना पुग्ने र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित अति विपन्न घरधुरीलाई अति उच्च संकटासन्न घरधुरी (V4) मा राखिएको थियो । यस क्रममा वडाका जम्मा ५३० घरधुरी मध्ये प्रतिशत घरधुरीहरु अति उच्च संकटासन्न (V4) मा १९.६ प्रतिशत घरधुरीहरु, उच्च संकटासन्न (V3) मा ३९.६ प्रतिशत घरधुरीहरु र मध्यम संकटासन्न (V2) मा ३६.८ प्रतिशत घरधुरीहरु रहेको पाईएको थियो।

तालिका १०. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण

साविकका वडा नं.	घरधुरीगत जलवायु परिवर्तन संबेदनशिल सम्पन्नता स्तर				जम्मा
	न्यून (V1)	मध्यम(V2)	उच्च (V3)	अतिउच्च(V4)	
१	०	३८	४९	३२	११९
२	७	२७	४१	३४	१०९
९	७	६४	४९	३	१२३
जम्मा	१४	१२९	१३९	६९	३५१
प्रतिशत	४ %	३६.८ %	३९.६%	१९.६%	१००%

आधार: जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सहभागितामुलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०७५

वस्ति स्तरीय गोष्ठीहरु पश्चात ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो जहाँ हरेक वस्तिबाट आएका तथ्यांक र विश्लेषणहरु माथि छलफल गरी वडा स्तरीय विश्लेषण गरिएको थियो । उक्त ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठीमा जन प्रतिनिधिहरु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, सेवा प्रदायक कार्यालयका प्रतिनिधि, स्थानीय राजनैतिक दलका प्रतिनिधि लगायत स्थानीय भद्र भलादमीहरुको सहभागिता थियो । यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको क्रममा तपसिलका संकटासन्नता विश्लेषणका विभिन्न विधिहरुको उपयोग गरिएका थिए ।

३.४.२ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा स्थानीय स्तरमा जलवायुमा आएका परिवर्तनहरुको जानकारी प्राप्त गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । यस विधिको छलफलमा समुदायका ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरुको सहभागिता रहेको थियो । यसै विधिको प्रयोग गरी समुदायस्तरमा जलवायु परिवर्तनको कारणले वालीचक्र, वनस्पति प्रजातिहरुको जीवनचक्र/व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरुमा आएका/देखिएका परिवर्तनहरुको जानकारी समेत प्राप्त गरिएको थियो ।

मौसमी पात्रोंको विश्लेषण गर्दा स्थानीय स्तरमा जाडोको समयावधि घट्टै गएको, गर्मीका दिनहरु लम्बिएको र तुलनात्मक रूपमा तातोपना बढेको पाइएको छ । मनसुनी तथा हिउँदै वर्षाको समयावधि, मात्रा र तौर तरिकामा फेरबदल आएको देखिन्छ । पहिलेको तुलनामा वर्षात्को अवधि कम भएको तर वर्षा हुँदा एक्कासि हुने र एकै पटक ठूलो मात्रामा वर्षा हुने गरेको देखिन्छ । यहाँका वासिन्दाको अनुसार तुसारो लाग्ने समयावधि पहिलेको तुलनामा घटेको देखिएको छ । त्यसैगरी गर्मीका दिनहरु बढेको र पानी पर्ने समयमा फेरबदल भएको कारणले गर्दा खेतिपाती गर्ने समयमा पनि हेरफेर भएको देखिन्छ । यहाँको प्रमुख वाली मकै लगाउने समयावधिमा पहिलेको तुलनामा परिवर्तन आएको छ । गुँरास तुलनात्मक रूपमा छिटो फुल्न थालेको पाइयो । त्यसैगरी वर्षायाममा पानीका मुल फुट्ने क्रम पनि निकै कम भएको पाइएको छ । हिउँदमा पनि हिमपात निकै कम हुने गरेको छ र हिमपात भईहले पनि छिटै परलने गरेको छ । यसरी जलवायुमा आएको परिवर्तनको प्रत्येक असर कृषिमा मात्र नभई मानव स्वास्थ्य लगायत पानीका मुहानहरु, वन तथा जैविक विविधतामा समेत परेको देखिन्छ । यस प्रकारका परिवर्तनहरुले स्थानिय वासिन्दाहरुको जीविकोपार्जनमा प्रत्येक असर पार्नुका साथै उनीहरुको दैनिकीलाई थप चुनौतीपूर्ण बनाएको देखिन्छ ।

तालिका ११. परिवर्तित मौसमी पात्रो

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
तापक्रम	गर्मीको दिन	पहिले													गर्मीका दिन २.५ महिनाले बढेको र गर्मिको मात्रा पनि बढेको
		अहिले													
	जाडोको दिन	पहिले													जाडोका दिन करिब २ महिनाले घटेको
		अहिले													
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मनसुनी वर्षा	पहिले													मनसुनी वर्षाका दिन २.५ महिनाले घटेको
		अहिले													
	हिउँदे वर्षा	पहिले													२.५ महिना घटनुका साथै हिउँदे वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको
		अहिले													
	तुसारो	पहिले													तुसारो पर्ने दिनहरु २ महिनाले घटेको
		अहिले													
	हिमपात	पहिले													हिउँ पर्ने दिनहरु २.५ महिनाले घटेको अहिले हिउँ परेको छोटो समयमै परिल्लने गरेको
		अहिले													
वनस्पति प्रजातिहरुको जीवनचक्र / व्यवहार	लालीगुराँश फुल फुल्ने	पहिले													लालीगुराँस फुल्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेको
प्रकोपको स्वरूप	बाढीको	पहिले													अहिले वर्षामा

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरु	घटना	अहिले						■■■■■							फेरबदल
	पहिरोको घटना	पहिले						■■■■■							भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ, तर मात्रा र बारम्बारता भने बढेको छ
		अहिले						■■■■■							
भौतिक जानकारी	स्थानीय मकै लगाउने	पहिले	■■■												मकै लगाउने समय १ महिनाले पछाडी सरेको
	स्थानीय मकै भित्रयाउने	अहिले		■■■											पाक्ने समयमा फरक हुनुका उत्पादन निकै घटेको
		पहिले							■■■	■■■					
	स्थानीय गहुँ लगाउने	अहिले													बढ्दो खडेरी, हिउँदै वर्षाका कमीका कारण १ महिनाको फरक परेको
		पहिले								■■■	■■■				
	स्थानीय गहुँ भित्रयाउने	अहिले	■■■	■■■											
		पहिले	■■■	■■■											
भौतिक जानकारी	पानीका मुल फुटने	पहिले				■■■■■	■■■■■								पानी कम निस्क्ने र समय १.५ महिना पछि सरेको
	अहिले						■■■■■								

नोट : पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दा माथि र अहिले भन्नाले विगत ५ देखि यताको समय सम्फन्नु पर्द्दै।

मौसमी पात्रोंको विश्लेषण गर्दा स्थानीय स्तरमा जाडोको समयावधि घट्दै गएको, गर्मीका दिनहरु लम्बिएको र तुलनात्मक रूपमा तातोपना बढेको पाइएको छ । मनसुनी तथा हिउँदे वर्षाको समयावधि, मात्रा र तौर तरिकामा फेरबदल आएको देखिन्छ । पहिलेको तुलनामा वर्षात्को अवधि कम भएको तर वर्षा हुँदा एकासि हुने र एकै पटक ठूलो मात्रामा वर्षा हुने गरेको देखिन्छ । यहाँका वासिन्दाको अनुसार तुसारो लाग्ने समयावधि पहिलेको तुलनामा घटेको देखिएको छ हिमपात हुने दिनहरु घट्नुका साथै हिउँ परी सकेपछि छोटो समयमै परिलएर जाने गरेको छ । त्यसैगरी गर्मीका दिनहरु बढेको र पानी पर्ने समयमा फेरबदल भएको कारणले गर्दा खेतिपाती गर्ने समयमा पनि हेरफेर भएको देखिन्छ । यहाँका प्रमुख वाली मकै तथा गहुँ लगाउने समयमा फेरबदल भई उत्पादन घट्दै गएको छ । लालीगुराँश तुलनात्मक रूपमा छिटो फुल थालेको पाइयो त्यसैगरी वर्षायाममा पानीका मुल फुट्ने समय पछि सर्नुका साथै मुलवाट पानी निकै कम मात्रामा निस्क्ने गरेको पाइएको छ । यसरी जलवायुमा आएको परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर कृषिमा मात्र नभई पशुपालन, मानव स्वास्थ्य लगायत पानीका मुहानहरु, वन तथा जैविक विविधतामा समेत परेको देखिन्छ । यस प्रकारका परिवर्तनहरुले स्थानिय वासिन्दाहरुको जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष असर पार्नुका साथै उनीहरुको दैनिकीलाई थप चुनौतीपूर्ण बनाएको देखिन्छ ।

३.४.३ मौसमी तथांक

यस क्षेत्रलाई प्रतिनिधित्व गर्ने जल तथा मौसम मापन केन्द्रको तथांक प्राप्त नभएकोले यस सम्बन्धि वर्णन गरिएको छैन ।

३.४.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा यस भूमे गाउँपालिका वडा नं. ६ मा घटेका विभिन्न प्रकोपहरुको विश्लेषण ऐतिहासिक समय रेखाको माध्यमबाट गाउँका जेष्ठ नागरिक, वुद्धिजिवी तथा जानिफकारहरुसँग छलफल गरी तयार गरिएको थियो । यस विधिमा जलवायुजन्य घटना बारे छलफल गर्नुका साथै त्यस घटनाको असर र समुदायले त्यस घटनासँग जुधनका लागि गरेको प्रयास र उक्त परिस्थितिमा विभिन्न सघ संस्था र सरकारी निकायहरुबाट पाएको सहयोगको बारेमा छलफल गरिएको थियो । यसबाट जलवायु परिवर्तनको सम्बन्धमा स्थानीय वासिन्दाहरुको अनुभव र प्रकोपसँग जुधन सक्ने क्षमताको बारेमा जानकारी हासिल गरिएको थियो ।

तालिका १२. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा सक्ने प्रवृत्ति असरहरु	हुन यसको तथा असरहरु	असरहरुसँग जुधन समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
१	पहिरो तथा भू-क्षय	२०४७	साविक वडा नं ९ को नाखे पहिरोले वडा नं १ र ७ मा जाने गोरेटो वाटो अबरुद्ध गरेको ।	पानी पर्ने तरिकामा फेरबदल आएको देखिन्छ, साथै यस वडाको माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा रहेका खर्क, तथा वनमा खुल्ला चरिचरण भइरहेकोले गर्दा भविष्यमा पहिरो तथा भू-क्षयका	स्थानीयद्वारा बाटोघाटो मर्मत गरिएको सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गरेको स्थानीय प्रयासमा बाटो मर्मत गरेको	
		२०५४	साविक वडा नं ९ को तल्लो खाम्दै पहिरोले गोठु पुन, धनविर पुन र ओमप्रकास रोकाको २० रोपनी जग्गाको क्षति, ओमप्रकास रोकाको १ वटा घर पुर्ण रूपमा क्षति हुनुका साथै वटा घरहरु जेखिम अवस्थामा रहेको ।			
		२०५५	साविक वडा नं २ को बाकरसिङ पहिरो र कोर्जाघाट पहिरोले बन, जग्गा जमीनर घर गोठमा क्षति गरेको । सोही स्थानमा २०७२ सालमा पनि दोहरीएको र			

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुङ्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			प्रत्येक साल भू-क्षय हुने गरेको ।		
	२०५८		साविक वडा न १ को तामारी पहिरोले वडा नं ९, ३ र ७ जाने गोरेटो वाटोमा क्षति गर्नुका साथै जुनराज ओलीको १ घरमा क्षति पुर्याएको ।	घटनाहरु साथै तिनले ल्याउने असरहरु बढने देखिन्छ ।	स्थानीय स्तरमा दुंगाका गारा लगाउने गरेको
	२०५९		साविक वडा नं २ को भनभने र मायाकड पहिरोले वनको वोटिवरुवा र जग्गा जमीनमा क्षति भएको ।		भत्कीएका घरगोठहरु पुर्निमार्ण गरेको,
	२०६५		साविक वडा नं ९ खाम्दैमा राम बहादुर रोकाको घर पुर्ण रूपमा क्षति हुनुका साथै २ वटा घरहरु जेखिममा रहेको ।		केही खानेपानीका मुहानहरु संरक्षण गरेको
	२०६५		साविक वडा नं २ को थपकन, नाईमा क्याड र सितलेपानी पहिरोले वाटो, जग्गा जमीन र वाटो अबरुद्ध गरेको ।		
	२०६७		साविक वडा नं २ को तल्ले पहिरोले ४ घरधुरीको खेती योग्य जमीनको क्षति हुनुका साथै वोटिवरुवा र वनमा क्षति गरेको ।		
	२०७०		साविक वडा नं २ को पहिराखोला र गाग्रेपानी पहिरोले गाग्रेपानी मुहान पुरेर भासिएको र वाटो, वनजंगल, जग्गा जमीन क्षति भएको ।		
	२०७१ देखि निरन्तर		साविक वडा नं २ को गानापानी वस्तीको माथिवाट आएको पहिरोले जमीन भासिँदा ६० घरहरु जिन अवस्थामा रहेका छन् र नयाँगाउँ सडकको पहिरोले घरजग्गामा क्षति, थलावोट र नयाँमैक्यान पहिरोले वस्ती जोखिम रहेको ।		
	२०७५		साविक वडा नं १ को खाडा पहिरोले १ वटा घर जोखिममा रहेको । साविक वडा नं २ को नाईमा क्याड र सितलेपानी पहिरोले वाटो, जग्गा जमीन र वाटो अबरुद्ध गरेको । साविक वडा नं २ को पहिराखोला र गाग्रेपानी पहिरोले गाग्रेपानी मुहान पुरेर भासिएको र वाटो, वनजंगल, जग्गा जमीन क्षति भएको ।		
२.	बाढी/	२०४९	साविक वडा नं १ को सारडखोला खोल्सीको	जलवायु	दुंगाका गारा

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुङ्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
खोला कटान			कटानले जबाड खत्रीको १ वटा भैंसी, हिमै बुढाको १ वटा गाई र गोरेटो वाटो चिरा पारेको ।	परिवर्तनसँगै पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आएको देखिन्छ साथै यस वडाको माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा रहेका खर्क, बुकी र पाटनहरुमा खुल्ला चरिचरण भइरहेकोले पहिरो तथा भू-क्षयका घटनाहरु वृद्धि भई बाढी/खोला कटानका घटनाहरु बढ्नुका साथै तिनले ल्याउने असरहरु बढ्ने देखिन्छ ।	लगाउने गरेको, स्थानिय स्तरमा खोला का किनारमा वास र काठका भकारीहरु बनाउने गरेको, चेट हान्ने गरेको,
	२०५८		साविक वडा नं ९सुर्पा खोला खोल्सीले जमान रोकाको १ वटा भैंसी, मनप्रसाद रोकाको १ वटा गोरु बगाउनुका साथै वाटो चिरा पारेको ।		रोल्पाको जलजला आसपासमा रहेको बुकीपाटनमा थबाझवासीले चरिचरन बन्द गरे पश्चात अहिले बौलाखोलाको बाढी कमी हुदै आएको छ ।
	२०६०		साविक वडा नं ९ को हाईबाझ खोलाले प्रसाद रोकाको १ वटा भैंसी र पुर्ण बहादुर रोकाको १ वटा गाई बगाएको ।		
	२०६५		साविक वडा नं १ को जुगेखोलाले धन बहादुर बुढाको २ वटा गाई बगाउनुका साथै वाटोमा क्षति गरेको ।		
	२०६५		साविक वडा नं २ को बौलाखोलाको बाढीले खोला किनारमा भएको सबै जग्गाहरु बगाएर वालीनाली, वोटिविरुको पुर्ण रूपमा क्षति भएको ।		
	२०७४		साविक वडा नं १ को पाखेखोलाले १ वटा गाई बगाएको ।		
३	खडेरी		लामो खडेरीका कारणले वडाको सबै क्षेत्रहरुमा मकैवाली, आलुवाली, फलफुलनासपाती, अनार,	जलवायु परिवर्तनसँगै खडेरीको प्रकोपहरु भविष्यमा अझै बढ्दै देखिन्छ ।	अन्नवाली अन्यत्रबाट खरिद गरी आपुर्ति भएको र टाढाको मुहानहरुवाट पानी बोकेर आपुर्ति भएको ।
			लामो खडेरीका कारणले आरुबखडा, पलम, स्याउम मा रोग लाग्नुका साथै कृषि उत्पादन कमी हुँदा खाद्यान्तको कमी हुनुका साथै पानीका मुहानहरुमा पानीको कमी हुँदा खानेपानी, सरसफाई, गाईबस्तुमा पानीको अभाव भएको ।		
			लामो खडेरीका कारणले मकै बाली समयमा नलगाएकाले खुम्शे किराले सताएको, उत्पादनमा कमी, पानीका मुहानहरुमा पानीको कमी हुँदा		

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले त्याएको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुङ्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			खानेपानीको अभाव भएको । हिउदे बाली पनि उत्पादन घटेको । लामो खडेरीका कारणले हिउदे बाली पनि उत्पादन घटेको ।		
४	कृषिमा रोग	२०६६	बडाको सबै क्षेत्रहरुमा मकैबाली तथा गहुँबाली, डढुवा रोग र अन्य किराहरुको प्रकोपले उत्पादनमा कमी त्याएको । यस्तो समस्या खडेरी बढी हुँने वर्षहरुमा बढी मात्रामा देखिने गरेको ।	जलवायु परिवर्तन सँगै बढ्दै गएको खडेरीका कारणले भविश्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने देखिन्छ ।	मकै तथा गहुका नयाँ विउँहरु राख्ने गरेको, केहीले एगोभेटबाट विषादी त्याएर प्रयोग गर्ने गरेको । अन्नहरु खरिद गरर पुर्ति गरिएको ।
		२०६७	आलुखेतीमा चुर्ने र डढुवा लागेको		
		२०७०	बडाको सबै क्षेत्रहरुमा मकैबाली डढुवा रोग र खुम्रे किराको प्रकोपले उत्पादनमा कमी त्याएको । यस्तो समस्या खडेरी बढी हुँने वर्षहरुमा बढी मात्रामा देखिने गरेको ।		
		२०७१	बडाको सबै क्षेत्रहरुमा सुन्तलाका पात पहेलो हुने, पात कालो हुने, टुप्पाबाट सुक्दै जाने समस्या देखिएको सो समस्या प्रत्येका वर्ष देखिदै गएको ।		
५.	पशुमा रोग	२०६८	बाखामा टाउको सुनिने, पेट ढाडिने, पखाला लाग्ने, प्यारालाइसिस हुने लक्षणको रोगले वडा भरिका ५० वटा बाखा मरेका । यस्तो समस्या प्रत्येक वर्ष देखिने गरेको ।	जलवायु परिवर्तन सँगै बढ्दै गएको खडेरीका कारणले भविश्यमा पशुमा रोगहरु बढ्दै जाने देखिन्छ ।	जाँडको रस खुवाउने गरेको, केहीले लसुन, समायो, कुटकी, तिते खुवाउने गरेको ।
		२०७१, २०७२	गाईगोरुहरुमा घाँस खाँदाखाँदै घाँटी सुनिने, पेट ढाडिने, पखाला लाग्ने लक्षणको रोगले वडा भरिका ३० भन्दा बढी पशु मरेर क्षति भएको । वर्षेनी यस्तो प्रकृतिको रोग देखिने गरेको ।		
		२०६५ देखि निरन्तर	सबै वडा भरी कुखुरामा टाउको, घाँटी सुनिने, पातलो दिसा, याल छाड्ने, ख्यार-ख्यार गर्ने, खुट्टा कुफिने, बाउँडिने जस्ता लक्षण भएका रोगले गर्दा वर्षेनी १५०० भन्दा बढी कुखुराहरु मर्ने गरेको ।		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुङ्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
६	वन डेलो	२०४८	साविक वडा नं १ को नाखरखोला सामुदायिक वनमा आगलागी हुँदा वनमा रहेका वोटिविरुवा, जडीबुटी, स्याउला सोतर, वन्यजन्तु र पक्षीहरुमा क्षति हुनुका साथै रैथाने वनस्पति, वोटिविरुवा, जडीबुटी र वनयजन्तुहरुमा क्षति भएको ।	जलवायु परिवर्तन सँगै खेडेरीको प्रकोप वढाई गएकोले गर्दा भविश्यमा वन डेलोका घटनाहरु पनि वढने देखिन्छ ।	समुदायवाट निभाउने प्रयास गरेको
		२०६९	साविक वडा नं ९ को हरियाली सामुदायिक वन क्षेत्रमा आगलागी हुँदा वनमा रहेका वोटिविरुवा, जडीबुटी, स्याउला सोतर, वन्यजन्तु र पक्षीहरुमा क्षति हुनुका साथै रैथाने वनस्पति, वोटिविरुवा, जडीबुटी र वनयजन्तुहरुमा क्षति भएको ।		
७	हावाहुरी	२०४७	साविक वडा नं १ मा सेवा केन्द्र भवनको छाना उडाउनुका साथै अन्नवाली ढलाएको ।	भविश्यमा हावाहुरीका घटनाहरु बढ्दै हुने देखिन्छ ।	व्यतिगत छानाहरु छिमेकीको सहयोगमा व्यतिगत प्रयासवाट मर्मत गरेको, विद्यालयका छाना स्थानीयको श्रमदानवाट मर्मत भएको।
		२०५०	साविक वडा नं २ मा १५ वटा घरको छाना उडाएको र अन्नवाली ढलाएको ।		
		२०६२	साविक वडा नं ९मा प्रसाद ओली र नरवहादुर ओलीको घरको छाना उडाएको ।		
		२०६८	साविक वडा नं ९ मा प्रा.वि. खाम्दैको शौचालयको छाना उडाएको		
८.	असिनापानी	२०४७, २०७३	साविक वडा नं. २ असिना पानीले गहु तथा जौ बालीमा क्षति, सुन्तला, कागती, अनार, नासपाती, पलम, आरुबखडा, स्याउको फुल झरेर नष्ट भएको ।	ऐतिहासिक घटनाक्रमलाई केलाउदा भविष्यमा असिनापानीको असर बढन सक्छ ।	केही उपाय नभएको ।
		२०५२, २०५५, २०६५	साविक वडा नं. ९ मा गहुबालीमा क्षती, रातरकारीबाली क्षति, सुन्तला, कागती, अनार, नासपाती, पलम, आरुबखडा, स्याउको फुल झरेर नष्ट भएको, वनक्षेत्रका रुखका पात, हाँगाहरु भारेर क्षति ।		
		२०४८,	साविक वडा नं. १ र २ मा गहुबालीमा क्षती,		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बाता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुङ्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
		२०५६, २०६१, २०६५, २०६७, २०७०	रातरकारीवाली क्षति , सुन्तला, कागती, अनार, नासपाती, पलम, आरुबखडा, स्याउको फुल भरेर नष्ट भएको, वनक्षेत्रका रुखका पात, हाँगाहरु भारेर क्षति ।		
९.	मिचाहा प्रजाति वनमा रोग	२०५४ देखि	वनमा वनमारा (कालो राउने) देखा परेको सो प्रत्येक साल बढ्दै गएर वन क्षेत्र ढाकेकाले चरण क्षेत्रमा असर पुर्याएको, जडीबुटी लगायतका जैविक विविधतामा असर पुर्याएको । हाल यो कृषि क्षेत्रमा फैलिएको जसले गर्दा उत्पादनमा कमी आएको ।	भविष्यमा मिचाहा प्रजाति अझै फैलिने देखिन्छ ।	कृषिवालीमा आएको भार उखेलेर फाल्ने गरेको ।
१०	हिमपात	२०६३	सात दिन लगातार भिषण हिमपात ४ फिटसम्म हिउँ जमेको । उक्त हिउँ १ हप्ता सम्म रहेको जसले गर्दा जनजिवन कष्टकर रहेको । ५०० भन्दा बढी भेडा/बाखा, १२० भन्दा बढी गाई/गोरु मर्नुका साथै वनमा रुखका हाँगाहरु भाँचिएर क्षती ।	हिमपातको समयरेखालाई केलाउदा भविश्यमा हिमपातका असरहरु कम हुने देखिन्छ ।	घरभित्र बसेर हिउँ तताएर पानी खाने, दाउरा बालेर न्यानो भएर बस्ने गरेको ।
		२०६५	तिन दिन लगातार हिमपात जनजिवन कष्टकर भएको, वनमा रुखका हाँगाहरु भाँचिएर क्षती भएको ।		
११	मानव रोग	२०३९	हाटवजारवाट आउने समयमा भाडापखाला र हैजाको कारण करीव ३० जना जितिको ज्यान गएको ।	भविश्यमा मानवमा विभिन्न खाले रोगहरुको वृद्धि हुने देखिन्छ ।	पहिले पहिले जडिबुटी तथा धामी भाँकिमा भर पर्ने गरेको तर आजभोली, जडिबुटी तथा धामी भाँकिका अलाबा स्वास्थ्य चौकी तथा स्थानीय मेडिकलमा
		२०४५	सबै गाउँहरुमा भालापखाला फैलिएको साविक वडा नं. २ मा ३० जना को ज्यान गएको ।		
		२०६०	भाडापखालाले गाउँभरि भाडापखाला फैलिएको ।		
		२०६३ देखि	भाडापखाला, भाइरल ज्वरो, एलर्जी, छाला सम्बन्धि रोगहरु, निमोनिया, टाईफाईड जणिडस, पत्थरी, दम, मृगौला सम्बन्धी रोगहरु, प्रेसर		

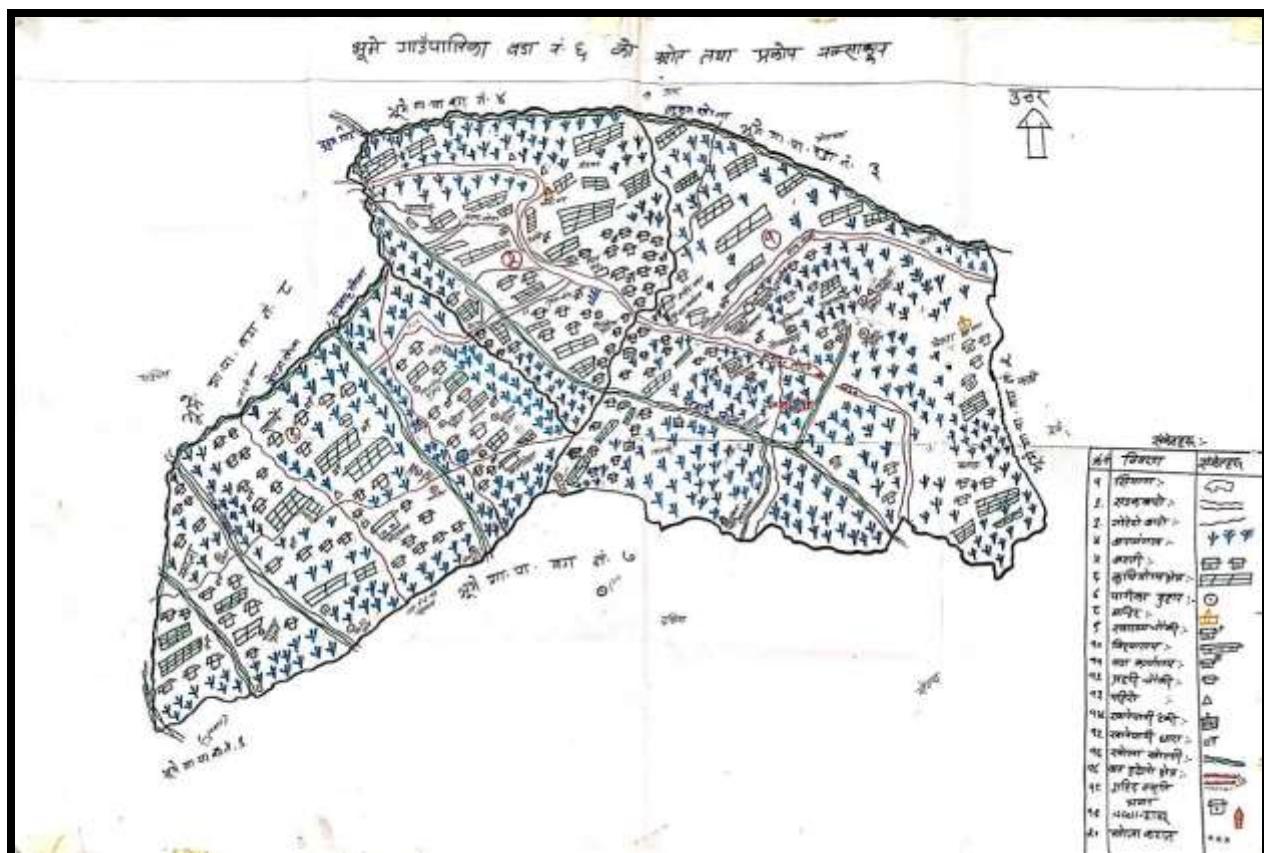
क्र.स.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			सम्बन्धि रोगहरु बढेको ।		उपलब्ध हुने औषधी खाने गरेको ।

यस ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषणबाट यहाँका बासिन्दा सबै भन्दा पहिरो तथा भू-क्षय खडेरी, मिचाहा प्रजाती, मानविय रोग, बाढी/ खोला कटान, कृषिमा रोग बाट प्रभावित भएको देखिन्छ । यी प्रकोपहरु लगायत पशुमा रोग, असिनापानी, हावाहुरी, आगलागि, हिमपात जस्ता प्रकोपहरु पटक पटक दोहोरिरहेको र यी प्रकोपहरुले सबै वडाहरुमा क्षति पुऱ्याएको देखिन्छ यी प्रकोपहरु र यिनका असर तथा प्रभावहरुसंग जुध्न स्थानीय समुदायले स्थानीय संघ संस्थाहरुको सहयोगमा केही प्रयासहरु गर्ने गरेको देखिए पनि ती प्रयासहरु अपर्याप्त रहेको देखिन्छ ।

३.४.५ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको लागि गरिएका वस्ति स्तरीय गोष्ठिहरुमा प्रत्येक वस्तिमा भएका श्रोत तथा प्रकोपहरुको पहिचान गरी सहभागीतामूलक तरिकाबाट वस्ति स्तरिय श्रोत तथा प्रकोप नक्शा तयार गरिएको थियो । पछि तिनै वस्ति स्तरिय नक्साहरुलाई एकिकृत गरी यस वडाको श्रोत तथा प्रकोप नक्सा तयार गरिएको थियो । उक्त श्रोत तथा प्रकोप नक्सा तयार गर्ने बखत वडामा भएका सम्पूर्ण श्रोत तथा प्रकोपहरुलाई नक्सामा उतार्न आग्रह गरिएको थियो ।

तल प्रस्तुत श्रोत तथा प्रकोप नक्सामा यस वडामा खेतीयोग्य जमिनको तुलनामा वन क्षेत्रनै बढी रहेको देखिन्छ । नदि किनारमा रहेको पहाडी वडा भएकोले बाढी, पहिरो तथा भुक्षयको जखिममा रहेको देखिन्छ । वडाका प्रत्येक वस्तिहरुमा एथेष्ट मात्रामा पानीका मुहानहरु रहेपनि ती मुहानहरुमा क्रमिक रूपमा पानीको मात्रामा कमी हुँदै गएको पाईयो साथै यस वडामा १० वटा सरकारी विद्यालय, ३ वटा वन भवन, वडा कार्यालय रहेको देखिन्छ ।

चित्र १८. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा

३.४.६ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान

जलवायु परिवर्तनले निम्त्याउने प्रकोपले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार र समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ फरक फरक प्रकोपहरूले उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्था अनुसार फरक फरक प्रभाव पारेको हुन्छ। यस विधिको प्रयोग गरी यस वडामा भएका जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट वडामा कुन उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्थाका समुदायमा कस्तो प्रभाव परेको छ, भन्ने कुराको विश्लेषण गरिएको थियो। यस विधिको प्रयोगले वडामा रहेको लैङ्गिक तथा जातीय समावेशीकरणको स्थितिको समेत उजागर गर्न मद्दत गरेको छ।

तालिका १३. जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	प्रकोप संकटासन्ता वर्ग														
		उमेर समूह				लिंग		आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति		
		बालबालिका	युवा	वयस्क	बुद्धुदा	महिला	पुरुष	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्मान वर्ग	अपांगता भएका व्यक्ति	एकल मणि	दलित	जनजाति	ब्राह्मण क्षेत्री
बाढी/खोला कटान	खेती योग्य जमिन कटान, वाली नाली नष्ट, पानी घटटमा क्षति, पानीका मुहानमा क्षति, काठे पुलमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति, जलविद्युतमा क्षति	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
पहिरो तथा भू-क्षय	खेती योग्य जमिनमा क्षति, घरगोठ तथा चौपायामा क्षति, वालीनाली नष्ट, पानीको मुहानमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
खडेरी	पानीका मुहान सुकेको तथा पानीको मात्रा घटेको, कृषि उत्पादनमा कमी, वन तथा जैविक विविधतामा क्षति तथा असर, मानव रोगमा वृद्धि	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	***	**	**	**
आगलागि	वोटिविरुद्ध नष्ट, वन्य जन्तुमा क्षति, वन्यजन्तु विस्थापित	*	***	***	*	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**
मानवरोग	झाडा पखाला, ओलो, टाइफाईड, भाइरल ज्वरो, जनिंस जस्ता रोगहरुमा वृद्धि	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
कृषिमा रोग	मकै, सिमी, स्याउ लगायतका कृषि वाली तथा फलफूलमा विभिन्न रोगहरुको वृद्धि, कृषि उत्पादनमा कमी	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
पशुमा रोग	गाई, बाखा, कुखुरामा विभिन्न खाले रोगले गर्दा पशु चौपायाको मृत्यु	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
हावाहुरी	स्कुल तथा घरका छानाहरु उडाएको, जंगलमा वोटिविरुद्ध	***	**	**	**	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	प्रकोप संकटासन्नता वर्ग															
		उमेर समूह					लिंग		आर्थिक स्तर				सामाजिक स्तर		जातजाति		
		बालबालिका	युवा	वयस्क	बुद्धबृद्धा	महिला	पुरुष	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्मत वर्ग	अपरंगता भएका व्यक्ति	एकल महिला	दलित	जनजाति	ब्राह्मण क्षेत्री	
	ढलेको, मकै वालीमा क्षति						*										
हिमपात	रुख विरुद्धामा क्षति, मानविय क्षति, पशु चौपायामा क्षति	***	**	**	**	***	** *	***	**	*	*	***	***	***	***	**	*
असिनापानी	मकै लगायतका कृषि वालीमा क्षती, स्याउमा क्षति	***	**	**	**	***	** *	***	**	*	*	***	***	***	***	**	*
मिचाहा प्रजाति	रैथाने घासहरु हराएको, बारीका काल्ना तथा वारीमा भएका कारण उत्पादनमा कमी, चरण क्षेत्रको अभाव	*	***	***	*	***	** *	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**

नोट : * न्यून, ** मध्यम र *** अति उच्च जोखिम

यसरी जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदायको विश्लेषण गर्दा जलवायु परिवर्तन र जलवायुजन्य प्रकोपहरु बाढी, पहिरो, खडेरी, कृषिमा रोग, हावाहुरी, हिमपात पशुमा रोग, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप, आदि बाट सबैभन्दा बढी वाल वालिका, महिला, अति विपन्न वर्ग तथा जातजातिको आधारमा दलितहरु र सामाजिक स्तरको हिसाबले एकल महिला र फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरु उच्च संकटासन्न रहेको देखिएको छ। यी प्रकोप तथा जोखिमहरुबाट अन्य वर्ग समुदाय प्रभावित भएतापनि उनीहरुसँग ती प्रकोपहरुको सामना गर्न सक्ने क्षमता तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेको देखिन्छ।

३.४.७ प्रकोपहरुको जोडागत स्तरीकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नंकशाकनबाट पहिचान गरिएका यस वडामा रहेका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरु मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी जोडागत स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका १४. प्रकोपहरुको जोडा स्तरीकरण

प्रकोप	पहिरो तथा भू-क्षय	बाढी/खोला कटान	हिमपात	खडेरी	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	हावाहुरी	वन डडेलो	मिचाहा प्रजाति	असिनापानी	मानवमा रोग	स्तर
पहिरो तथा भू-क्षय		पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिलो
बाढी/खोला कटान		बाढी/खोला कटान	खडेरी	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	बाढी/खोला कटान	मिचाहा प्रजाति	बाढी/खोला कटान	मानवमा रोग	सातौं		
हिमपात			खडेरी	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	हावाहुरी	वन डडेलो	मिचाहा प्रजाति	असिनापानी	मानवमा रोग	एघारौं	
खडेरी				खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	दोश्रो	
कृषिमा रोग					कृषिमा रोग	कृषिमा रोग	कृषिमा रोग	कृषिमा रोग	कृषिमा रोग	मानवमा रोग	पाँचौं	
पशुमा रोग						पशुमा रोग	पशुमा रोग	पशुमा रोग	पशुमा रोग	मानवमा रोग	छैठौं	
हावाहुरी							हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	असिनापानी	मानवमा रोग	नवौं	
वन डडेलो								मिचाहा प्रजाति	असिनापानी	मानवमा रोग	दशौं	
मिचाहा प्रजाति									मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति	तेश्रो	
असिनापानी										मानवमा रोग	आठौं	
मानव रोग											चौथो	
जम्मा	११	५	१	१०	७	६	३	२	९	४	८	

यस प्रकोप जोडा स्तरीकरणबाट यस वडाले सामना गरिरहेको प्रमुख प्रकोपको रूपमा पहिरो तथा भू-क्षय देखिएको छ भने त्यसपछिका प्रकोपहरुमा क्रमशः खडेरी, मिचाहा प्रजाति, मानविय रोग, बाढी/खोला कटान, कृषिमा रोग, पशुमा रोग, असिनापानी, हावाहुरी, आगलागि र हिमपात देखिएका छन् ।

३.४.८ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण

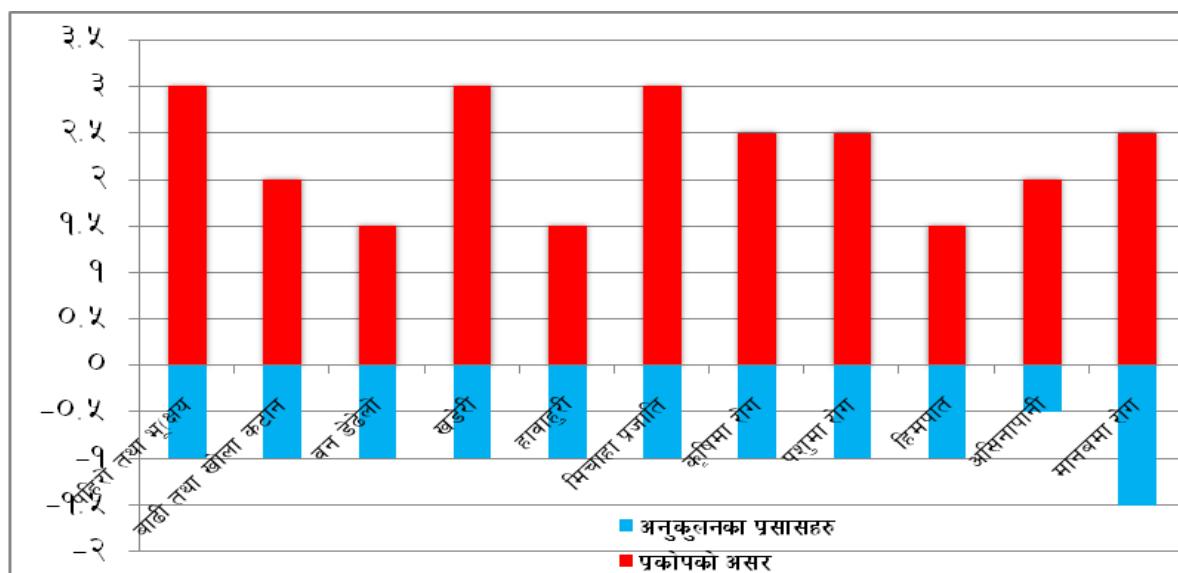
यस विधिको प्रयोगबाट प्रकोपको प्रभाव, प्रभावको मुख्य क्षेत्र विश्लेषण गर्नुका साथै प्रकोपसँग जुधनका लागि गरिने अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण गरिएको थियो । यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर र अनुकूलनका प्रयासहरुको स्तर दुवैलाई ०.५ देखी ३ अंक भार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा ०.५ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा प्रयास र ३ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा प्रयास भन्ने बुझिन्छ ।

तालिका १५. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरू	स्तर	अनुकूलनका उपायहरू	स्तर
१	पहिरो तथा भू-क्षय	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार, जलश्रोत तथा ऊर्जा	✓ कृषियोग्य जमीनमा क्षति, अन्नबाली पुरेको ✓ बाटोघाटोमा क्षती ✓ वनक्षेत्रमा रहेका वनस्पति र प्रजातिहरूमा क्षति भएको ✓ खानेपानी मुहान र पाईपलाईनहरूमा क्षति भएको ✓ पानी घट्टमा क्षति ✓ विद्यालय तथा वस्ती जोखिममा पारेको ✓ लघु जलविद्युतमा क्षति	३	✓ सुख्खा पर्खालहरू लगाएर वृक्षरोपण गरेर पहिरो रोकथामको प्रयास भएको ✓ बाटोघाटोहरू मर्मत गरी संचालन गरेको ✓ क्षति भएका घर, भवनहरू पुनः मर्मत गरिएको ✓ क्षती भएको घट्ट मर्मत गरेको	१
२	बाढी/ खोला कटान	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार	✓ खेतबारी, अन्नबाली र वनजंगलको क्षति भएको ✓ जमीन कटान भई खोला वरिपरिका खेतीयोग्य जमिनमा क्षति, पानी घट्टमा क्षति ✓ बाटोघाटो, काठेपुल तथा लघजलविद्युत लगायतका भौतिक पुर्वाधारहरूमा क्षति	२	✓ अन्नबाली खरिद गरी आपुर्ति भएको ✓ बाटो मर्मत ✓ काठेपुल तथा साँघु निर्माण ✓ भौतिक पुर्वाधारहरूको पुनः निर्माण र मर्मत भएको	१
३	वन डढेलो	वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार	✓ वनमा आगलागी भई बोट, बिरुवा तथा वन्यजन्तुमा क्षति ✓ वन्यजन्तुहरू विस्थापित भएको	१.५	✓ समुदायद्वारा आगो निभाउने र नियन्त्रणमा लिने प्रयास भएको	१
४	खडेरी	जलश्रोत तथा ऊर्जा वन तथा जैविक विविधता कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	✓ पानीका मुहानहरूमा पानीको कमी हुने ✓ खडेरीका कारण समयमा वालीनाली नलारदा उत्पादनमा ह्रास आएको ✓ पिउने पानीअभाव भएको ✓ स्याउ लगायतका फलफूलको उत्पादनमा कमी आएको ✓ घाँस, डालेघाँसहरूको उत्पादन घट्टै जाँदा पशु आहारामा कमी भएको ✓ रैथाने वनपैदावरहरू, जडीबुटीहरूको ह्रास हुनुका साथै वन्यजन्तुहरू वसाई सराई गर्नुका साथै लोप हुने अवस्थामा रहेको,	३	✓ पानी टाढाबाट ल्याएर खाएको, ✓ खानेपानीका मुहानहरूको संरक्षण गरेको ✓ बिउँ, बिजनहरू परिवर्तन गरेको	१

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरु	स्तर	अनुकूलनका उपायहरु	स्तर
			✓ आगलागी र मिचाहा प्रजातिको वृद्धि हुँदै गएको			
५	हावाहुरी	भौतिक पुर्वाधार, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता	✓ घर, विद्यालय, शौचालयको छानाहरु उडाएको ✓ कृषिवाली, फलफुल, अन्नवाली, वनप्रजाति, डालेघाँस र रुखका हाँगाहरुमा क्षति भएको	१.५	✓ भौतिक पुर्वाधारहरुको पुनः मर्मत भएको ✓ बालीनालीका विरुद्धाहरुलाई थाँको राखी सोझो बनाउने गरिएको ✓ बचेजति बनापैदावार, अन्नवाली तथा तरकारीवाली सदुपयोग गरिएको	१
६	मिचाहा प्रजाति	वन तथा जैविक विविधता, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	✓ रैथाने घास प्रजातिहरु लोप हुँदै गएको ✓ बोटविरुद्धाको वृद्धि विकासमा असर ✓ पाखो वारी तथा खेतहरुमा अनावस्यक भारहरुले गर्दा कृषि उत्पादनमा कमी ✓ चरण क्षेत्रको अभाव भएको	३	✓ खेतवारीमा भएको भारलाई उखेलेर फाल्ने तथा आगो लगाउने कार्य गरेको	१
७	कृषिमा रोग	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	✓ अन्नवालीहरुमा दुसी, डुड्वा, पहेलो हुने, जरा कुहिने, सिन्दुरे, पोके, फल कम लाग्ने रोगहरुले अन्नवाली उत्पादनमा छास आएको ✓ रैथाने अन्नवाली, तरकारीवाली, मसलावालीहरुमा रोग किराको कारण उत्पादन कमी हुनुका साथै केही प्रजातिहरुको वित्तविजन हराएको	२.५	✓ अन्नवालीको वित्त परिवर्तन गरिएको ✓ अन्नवाली लगाउने समय परिवर्तन गरिएको ✓ एग्रोभेटवाट केही विषादीहरुको प्रयोग भएको	१
८	पशुमा रोग	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	✓ गाई, गोरु, भैंसी, भेडा, बाखामा, मुखेत, पखाला, रगत पिसाव गर्ने, पातलो दिसा गर्ने ; जुका, चुर्ना, किर्णा, उपिया, जुर्मा जस्ता परजिवीहरु वृद्धि भई पाल्तु पशुहरु मर्ने साथै कुखुराहरुमा कुभिने, बाउँडिने, च्याल छाड्ने, पाखाला लाग्ने लक्षणका रोगले धेरै कुखुराहरु मर्ने गरेको।	२.५	✓ लसुन, समायो लगायतका स्थानीय जडीबुटीहरु प्रयोग गर्ने गरेको ✓ भेटनरी प्राविधिकवाट परामर्श चेकजाँच र उपचार भएको	१

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरु	स्तर	अनुकूलनका उपायहरु	स्तर
९	हिमपात	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा वन तथा जैविक विविधता	✓ रुखका हाँगाहरु भाँचिएका ✓ पशु चौपाया मरेको ✓ जनजीवन कस्टकर	१.५	✓ हिउँ उमालेर पानी खाएको	१
१०	असिनापा नी	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा वन तथा जैविक विविधता	✓ मकै बालीमा क्षती ✓ स्याउ लगायतका फलफूल खेतीमा क्षति	२	✓ केही उपाय नभएको	०.५
११	मानवमारोग	मानव स्वास्थ्य	✓ भाडापखाला, टाईफाईड, भाईरल ज्वरो, छाला चिलाउने, आखा पाक्ने, प्रेसर, मानसिक असन्तुलन जस्ता रोगहरु बढाए गएको	२.५	✓ स्थानिय जडिवुटहरुको प्रयोग गर्ने गरेको ✓ स्वास्थ्य चौकिक तथा स्थानिय मेडिकलहरुवाट औषधी उपचार गरेको	१.५

चित्र १९. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण

माथि उल्लेखित जोखिमको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण विधिवाट पहिचान गरिएका ११ किसिमका प्रकोपहरुको मूल्यांकन तथा अनुकूलनको क्षमताको लेखाजोखालाई चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त चित्रको विश्लेषण गर्दा यस बडामा पहिरो तथा भू-क्षय, खडेरी र मिचाहा प्रजाती जस्ता प्रकोपहरुले असर पारेको देखिन्छ र यी प्रकोपहरु बारम्बार दोहोरिएको पनि पाईएको छ भने यस्ता प्रकोपहरुको प्रभावहरुसँग जुध्न सम्झने क्षमता अत्यन्त न्यून रहेको देखिन्छ । यस विश्लेषणले प्रकोपहरुसँग जुध्न सम्झने क्षमता विकास हुन अझै समय लाग्ने र त्यतिबेलासम्म धेरै नै क्षती हुने देखिन्छ । तसर्थ यस अनुकूलन योजनामा ती प्रकोपहरुसँग जुध्न तुरुन्तै अवलम्बन गर्न सकिने अल्पकालिन तथा दिर्घकालिन अनुकूलनका उपायहरु समावेश गरिएका छन् ।

३.४.९ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरुको विश्लेषण

यस विधिको प्रयोगबाट बडामा जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरु (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति) अन्तर्गत कुन कुन सम्पत्तिहरु उपलब्ध छन् तिनीहरुको विद्यमान अवस्था के छ र ती सम्पत्तिहरुमा जलवायु परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर के कस्ता रूपमा देखिएका छन् साथै ती असरहरुसँग अनुकूलित हुनको लागि अवलम्बन

गर्न सकिने उपायहरूको के के हुन सक्छन् भनी विश्लेषण गरिएको थियो । जसको परिणाम तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १६. जीविकोपार्जनका सम्पति तथा श्रोतहरूको विश्लेषण

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
प्राकृतिक सम्पति	<p><u>सामुदायिक वन</u> : नाखरखोला सामुदायिक वन, हरियाली सामुदायिक वन, तमारी सामुदायिक वन र रहुङ्डाँडा सामुदायिक वन गरी ४ वटा सामुदायिक वन रहेका छन् ।</p> <p><u>रुख तथा वुट्यान प्रजातिहरू</u> : उत्तीस, खोटेसल्ला, खसु, ओखर, लालीगुराँश, सेतो गुराँश(चिमाल), अयाँर, ओखर, सेतबरुवा, बाँझ, कटुस, काफल, फलाँट, पाडर, मछाईनो, डिमुर, मेल, चुवो, ऐसेलु, पिपल, अस्पु, लाकुरी, वैस, अस्वयाँसी, अयाँर, लौठ सल्ला, गावेसल्लाहरु यहाँका वन क्षेत्रमा पाइन्छन् ।</p> <p><u>जडीबुटी प्रजातिहरू</u> : कुट्की, सिल्पु, तिते, बाभो, सतुवा, समायो, कज्जुर, बेसार, डिमुर, खिरौला, दालचिनी र पदमचाल जस्ता जडीबुटीहरु रहेको ।</p> <p><u>वन्यजन्तु र पॅक्षीहरू</u> : रतुवा, घोरल, ढाडे, दुम्सी, बँदेल, खरायो, बाँदर, गुना, चिर, ढुकुर, स्याल, काग, च्याखुरा, चेहेर, तित्रा रहेको ।</p> <p>सामुदायिक वनको कारणले गर्दा वन क्षेत्रको शंरक्षण भएता पनि मिचाहा प्रजाति र खडेरीको प्रकोपले गर्दा विभिन्न खाले घास र जडिवुटिहरु घट्दो अवस्था रहेको छ साथै गिद्ध, चिल, जस्ता चराहरु र चितुवा जस्ता वन्यजन्तुहरु लोप हुदै गएको पाईएको छ ।</p> <p><u>खोला तथा खोल्सीहरू</u> : यस वडा भएर बग्ने मुख्य खोलाहरुमा कोरजाखोला, थबाड खोला र लुकुम खोला पर्द्धन भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा सिस्नेखोला, जितखोला, मगरखोला, मम खोला, सारडखोला, साउनेपानी खोला, डाम्नेखोला, सितलेपानी खोला, रिमखोला, सिस्नेखोला, बाखरासिडखोला, नाहरखोला, दडखरखोला, विखिखोला, योबाडखोला, हाईबाडखोला, सुर्पाखोला, परैचेखोला, नाखेखोला, गाडिडजाखोला, चुनाउरेखोला, तुसारेखोला, भित्रखोला, धरमपानीखोला आदि पर्दछन् ।</p> <p><u>पानीका मुहानहरू</u> : सिस्नेखोला, जितखोला,</p>	<p>भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर</p> <p>सामुदायिक वनका कारणले गर्दा केही हदसम्म वन क्षेत्रको संरक्षण भएता पनि खडेरी र मिचाहा प्रजातिको वढ्दो प्रकोपले गर्दा वनका जडिवुटि हरु तथा स्थानिय रैथाने घास प्रजातिहरु लोप हुदै जाने देखिन्छ साथै उचित वासस्थानको अभावमा वन्यजन्तुहरु पनि क्रमिक रूपमा लोप हुदै जाने देखिन्छ ।</p> <p>वढ्दो खडेरीका कारणले गर्दा खोला खोल्सी तथा पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा घट्दै जाने देखिन्छ जसले गर्दा सिंचाइको लागि पानीको अभाव भई कृषि उत्पादनमा</p>	<p>गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)</p> <p>-</p> <p>+</p>	<p>लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)</p> <p>-</p> <p>+</p>	<p>लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)</p> <p>-</p> <p>+</p>

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>मगरखोला, मम खोला, सारडखोला, कोर्जा खोला, साउनेपानी खोला, डाम्नेखोला, सितलेपानी खोला, रिमखोला, सिस्नेखोला, बाखरसिडखोला, नाहरखोला, दडखरखोला, विखिखोला, योबाडखोला, हाईबाडखोला, सुर्पाखोला, परैचेखोला, नाखेखोला, गाडिडजाखोला, चुनाउरेखोला, तुसारेखोला, भित्रखोला, धरमपानीखोला जस्ता पानीका मुहानहरु रहेका छन् ।</p> <p>यिनै पानीका मुहानहरुवाट यस वडाका वासिन्दाहरुले खानेपानीको प्रयोग गरीरहेता पनि व्यवस्थित धारा तथा पाइपलाइनको अभाव देखिन्छ ।</p> <p><u>सुकेका पानीका मुहानहरु</u> : साउनेपानी, सिलेपानी, पाखापानी, जुगेपानी, धरमपानी, सुखाखोला, रातिगा, मुलधारी जस्ता पानीका मुहानहरु सुकिसकेका छन् ।</p> <p><u>गुफा</u> : साविक वडा नं २ मा रातिगा मन्दिर गुफा र साविक वडा नं भालदुला गुफा रहेका छन् ।</p> <p><u>रमणिय स्थल/धार्मिक स्थल</u> : विगतमा युद्धकालीन लडाईको युद्ध फिचर ऐतिहासिक स्थलको रूपमा रहेको र गौतम बुद्धको सालिक रहेको ।</p> <p><u>खानीहरु</u> : साविक वडा नं २ को मनपुमा ढुङ्गे खानी रहेको भए पनि हाल पहिरोले पुरिएको ।</p>	<p>कमी आउनुका साथै स्वच्छ पिउनेपानीको पनि अभाव हुने देखिन्छ ।</p>			
भौतिक सम्पत्ति	<p><u>मोटरवाटो</u> : खावाडखोला, शहिदमार्ग, मध्यपहाडी, र ग्रामीण सडक भए ता पनि साविक वडा नं ९ मा सडक सुविधा नभएको ।</p> <p><u>विजलीवत्ति</u> : लुकमखोला सीसाधारी लघुजलविद्युत आयोजना बाट उत्पादित विद्युत तामारी बाहेक सबै क्षेत्रमा पुगेको ।</p> <p><u>झोलुंगे पुल</u> : दोमझखोला, रतुवामारे, जितखोला, मनपुमा झोलुङ्गे पुलहरु रहेका छन् ।</p> <p><u>पक्की पुल</u> : यस वडाको आसपासमा पक्की पुलहरु रहेका छैन् ।</p> <p><u>मिल</u> : यस वडाको क्षेत्रमा पानी मिल १ वटा रहेको छ ।</p> <p><u>पानीघट्ट</u> : यस वडा क्षेत्रमा रहेका खोला तथा खोल्सीहरुमा परम्परागत ४ वटा घट्टहरु रहेका छन् । यीनको सुधार गरेमा छिटो छ्वारितो रूपमा पिस्न</p>	<p>भविष्यमा जलवायुजन्य प्रकोपका असरका बावजुद विकास प्रक्रियाले गर्दा मोटरवाटोको स्तरउन्नती भई यातायातको राम्रो सुविधा हुनेछ ।</p> <p>विजुली वत्तिको विस्तार हुनेछ ।</p>	+ + -		

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>सकिने हिउँदको समयसम्म दिगो रहने देखिन्छ ।</p> <p><u>सामुदायिक भवनहरु</u> : विद्यालय भवन २ वटा, स्वास्थ्य चौकी १ वटा र सहादि स्मृति भवन १ गरी ४ वटा भवनहरु रहेका छन् ।</p> <p><u>विद्यालय भवनहरु</u> : यस वडामा २ वटा विद्यालय भवन रहेका छन् ।</p> <p><u>सुचना तथा संचार</u> : यस क्षेत्रमा सुचनाको लागि एफ.एम. रेडियो सुन्ने गरिन्छ, भने सीडीएमए र एन.सी.एलको पहुँच रहेको छ ।</p> <p><u>खानेपानी टंकी तथा धाराहरु</u> : यस क्षेत्रको ३ वटा खानेपानी टंकी, १४ वटा खानेपानीका धाराहरु रहेकोमा पुराना भईसकेको हुँदा जिन अवस्थामा रहेका छन् । यि टंकी र धाराहरु मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थामा रहेका छन् ।</p> <p><u>सिंचाई कुलो</u> : सिंचाई कुलो नभएको ।</p> <p><u>मठ मन्दिरहरु</u> : रातिगा मन्दिर ।</p>	<p>सामुदायिक भवनहरुको स्तरउन्नती हुनेछ ।</p> <p>परम्परागत घट्हहरु समय अनुसार सुधारिएको हुनेछन् ।</p> <p>स्वच्छ, पिउनेपानी उपलब्ध गराउनका लागि खानेपानीका टंकी तथा धाराहरुको मर्मत तथा स्तरउन्नती गरिनेछ ।</p> <p>सिंचाई कुलाहरुको स्तरउन्नती हुनेछ ।</p> <p>सुचना तथा संचारको पहुँच बढनेछ ।</p>			
सामाजिक सम्पत्ति	<p>यस वडामा भएका सामाजिक सम्पतिहरुको विवरण वडा अध्यक्ष र वडा सदस्य सहित निम्न अनुसार छ</p> <p><u>सामुदायिक बन उपभोक्ता समूह</u> : ४ वटा बन र उपभोक्ता समुहहरु रहेको ।</p> <p><u>आमा समुह</u> : सहनसिल स्वास्थ्य आमा समुह र लालीगुराँश आमा समुह गरी २ वटा आमा समुहहरु रहेको ।</p> <p><u>विद्यालय व्यवस्थापन समिति</u> : प्रत्येक विद्यालयमा</p>	<p>भविष्यमा यस वडामा विभिन्न सामुदायिक संघ संस्थाहरुको सक्रियता बढने छ ।</p>	+	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>१/१ गरि ३ वटा व्यवस्थापन समिती रहेका छन्।</p> <p><u>युवा क्लब/वाल क्लब</u> : यस वडामा विजयशिल युवा क्लब,</p> <p><u>संगठित संघ संस्थाहरु</u> : कोइचा पर्वतीक्य कृषि सहकारी संस्था रहेको छ भने साना किसान सहकारी दर्ता प्रक्रियामा रहेको छ।</p> <p><u>कृषि समुहहरु</u> : पोखराडाँडा कृषक समुह, पोखराडाँडा बाखापालन समुह रहेका छन्।</p> <p><u>कार्यरत गेरसरकारी संस्था वा परियोजनाहरु</u> : ASHA, SUAAHARA, रूपान्तरण नेपाल जस्ता परियोजना र संघ संस्थाहरुले परामर्श र सहयोगको काम गरिरहेका छन्।</p>				
मानविय सम्पत्ति	<p>यस वडामा रहेको मानविय सम्पत्तिको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ :</p> <p><u>शिक्षा सेवामा संलग्न</u> : वडामा जम्मा ५ जना शिक्षक पेशामा संलग्न भई शिक्षण गरिरहेको पाईन्छ।</p> <p><u>सैनिक प्रहरिमा संलग्न</u> : वडाभित्र १ जना अ.स.ई र ७ जना इण्डियन आर्मी रहेका छन्।</p> <p><u>निजामति सेवामा संलग्न</u> : वडामा कुनै पनि व्यक्ति निजामति सेवामा संलग्न रहेको पाइदैन।</p> <p><u>गैह सरकारी संस्था</u> : वडामा जम्मा ३ जनाले गैरसरकारी संघ संस्थाहरुमा रही सामाजिक सेवामा संलग्न रहेको पाईन्छ।</p> <p><u>वैदेशिक रोजगार</u> : वडामा अहिले जम्मा २४६ जना भारत लगायत अन्य देशमा गई पैसा आर्जन गरी जीविकोपार्जन गरिरहेको पाईन्छ।</p> <p><u>जे.टि.ए. उतिर्ण</u> : कृषि जे.टी.ए १ जना रहेका छन्।</p> <p><u>अ.न.मि/अ.हे.व./सि.एम.ए. उतिर्ण</u> : यस वडामा ६ जना स्वास्थ्य क्षेत्रको अध्ययन गरेका छन्।</p> <p><u>महिला स्वयमसेविका</u> : यस वडामा ३ जना महिला स्वयमसेविका रहेका छन्।</p> <p><u>सब-ओभरसियर</u> : १ जना ओभरसियर भएको।</p> <p><u>डकर्मि सिकर्मि</u> : वडामा रहेका २४० जनाले</p>	<p>भविष्यमा यस वडामा पनि शैक्षिक अवस्थामा सुधार आउनुका साथै शिक्षा सेवा, सेना प्रहरी तथा निजामति सेवा लगायत विभिन्न संघ संस्थाहरुमा यस वडाका व्यक्तिहरुको संलग्नता वढनेछ।</p>	+ + +		

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+ वा -)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+ वा -)
	<p>निर्माणको कार्यमा सहयोग गरिरहेका छन्।</p> <p><u>सिलाई कटाई तालिम प्राप्त</u> : सिलाई कटाई पेशामा संलग्न १९ जना रहेका छन्।</p> <p><u>अगुवा कृषक</u> : ५ जना कृषकहरूले बस्ती स्तरमा नर्सरी तयारी, विरुवा उत्पादन तथा तरकारी खेती गरिरहेका छन्।</p> <p><u>एस.एल.सि. उतिर्ण</u> : यस वडामा जम्मा ३२० जनाले एस.एल.सि. उतिर्ण गरेका छन्।</p> <p><u>प्रविणता प्रमाण पत्र तह उतिर्ण</u> : यस वडामा जम्मा १८५ जनाले प्रविणता प्रमाणपत्र तह पास गरेका छन्।</p> <p><u>स्नातक उतिर्ण</u> : वडा भित्र स्नातक तहको अध्ययन गरेका जम्मा ५० जना रहेका छन्।</p> <p><u>स्नातक उतिर्ण</u> : ११ जनाले स्नातकोत्तर अध्ययन गरेका छन्।</p>				
आर्थिक सम्पत्ति	<p>परम्परागत खेती प्रणाली र पशुपालनवाट यस वडाको जिविकोपार्जन चलेको छ। नोकरी तथा व्यवसायमा केही व्यक्तिहरू संलग्न भएता पनि अधिकारां घरधुरीहरूको आर्थिकोपार्जनको श्रोत वैदेशिक रोजगार रहेको छ। यस वडाका केही घरधुरीहरू रोजगारीको लागि भारतको कालापहाड जाने चलन रहेको छ, साथै २४ जना भन्दा बढी भारत वाहेक अन्य मुलुकहरूमा वैदेशिक रोजगारीका लागि गएका छन्।</p> <p><u>बजार केन्द्र</u> : यस वडाको नजिकको व्यापारिक केन्द्र मध्ये भल्का पिपलतुड रहेको र ठुला व्यापारीहरूले तकसेरा, रुकुमकोटवाट सामानहरू ढुवानी गरी व्यवसाय सञ्चालन गर्दै आएका छन्।</p> <p><u>सहकारी संस्थाहरू</u> : यस वडामा कोइचा पर्वतकिय कृषि सहकारी संस्था रहेको छ।</p> <p><u>व्यापार व्यवसायमा संलग्न</u> : यस वडामा ३३ जना व्यापार व्यवसायमा संलग्न भई सामानको आपुर्ति गर्ने गरेको पाइन्छ।</p>	<p>भविष्यमा यहाका कृषकहरूले पनि व्यवसायिक रूपमा कृषि तथा पशुपालन गर्नेछन्।</p> <p>व्यापारिक केन्द्रहरूको स्तरउन्नती हुनेछ।</p> <p>सहकारी तथा वित्तिय संस्थाहरूले थप सेवा प्रवाह गर्नेछन्।</p>	+ +	+ +	

यस वडाको जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरूको विश्लेषण बाट यस वडामा रहेका प्राकृतिक सम्पत्तिहरूमा विभिन्न खालका मिचाहा प्रजातिको प्रकोपले गर्दा वन जंगलको हैसियत दिन प्रतिदिन खस्किदै गर्दैरहेको देखिन्छ साथै

खेतीयोग्य जग्गाहरूमा समेत खडेरी र मिचाहा प्रजातिहरूले असर पारेको देखिन्छ । यस वडामा ४ वटा सा.व.उ.स. गठन भईसकेको भएतापनि दिगो वन व्यवस्थापनको अभावमा ती सा.व.उ.स.हरूले उपभोक्ताहरूलाई आशा अनुरूप लाभ पुऱ्याउन सकेका छैनन् । तर ती सा.व.उ.स.हरूमा सु-शासनको अवस्था भने क्रमिक रूपमा सुधार हुँदै गईरहेको देखिन्छ । वडाका सबै वस्तिहरूमा कच्ची मोटर बाटो निर्माणको काम भईरहेको छ । यस वडाका अधिकांश टोलहरूमा विजुलीको सुविधा पुरेको छ । यस क्षेत्रमा रुकुम मुसिकोट स्थित एफ.एम. रेडियो सुनिन्छन भने टेलिफोनको हक नमस्ते, सीडीएमए र एन.सी.एलको पहुँच रहेको छ । शैक्षिक संस्थाहरूको संख्या पनि तुलनात्मक रूपमा कम छ भने वस्ति स्तरमा आमा समूहहरू, सामाजिक संस्थाहरू क्रियाशिल रहेका छन् । रोजगारीको लागि विदेशिने कम बढी भएकोले कृषि उत्पादनमा सिधै असर पुरेको देखिन्छ ।

३.४.१० वस्ती (साविकका वडाहरू) को संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण

यस विधि अन्तर्गत विभिन्न वस्तिहरू (साविकका वडाहरू) बीच प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा तुलना गर्दै सबैभन्दा जोखिममा रहेको वडा निर्धारण गरिएको थियो । यस विधि अपनाउँदा जलवायु परिवर्तनका असरसँगको सम्मुखता, संवेदनशिलता र अनुकूलन क्षमताको आधारमा विभिन्न जोखिम र अनुकूलित हुने क्षमताको विश्लेषण गर्दै सहभागीहरू बीच छलफलको माध्यमबाट वस्ति स्तरीकरण गरिएको थियो ।

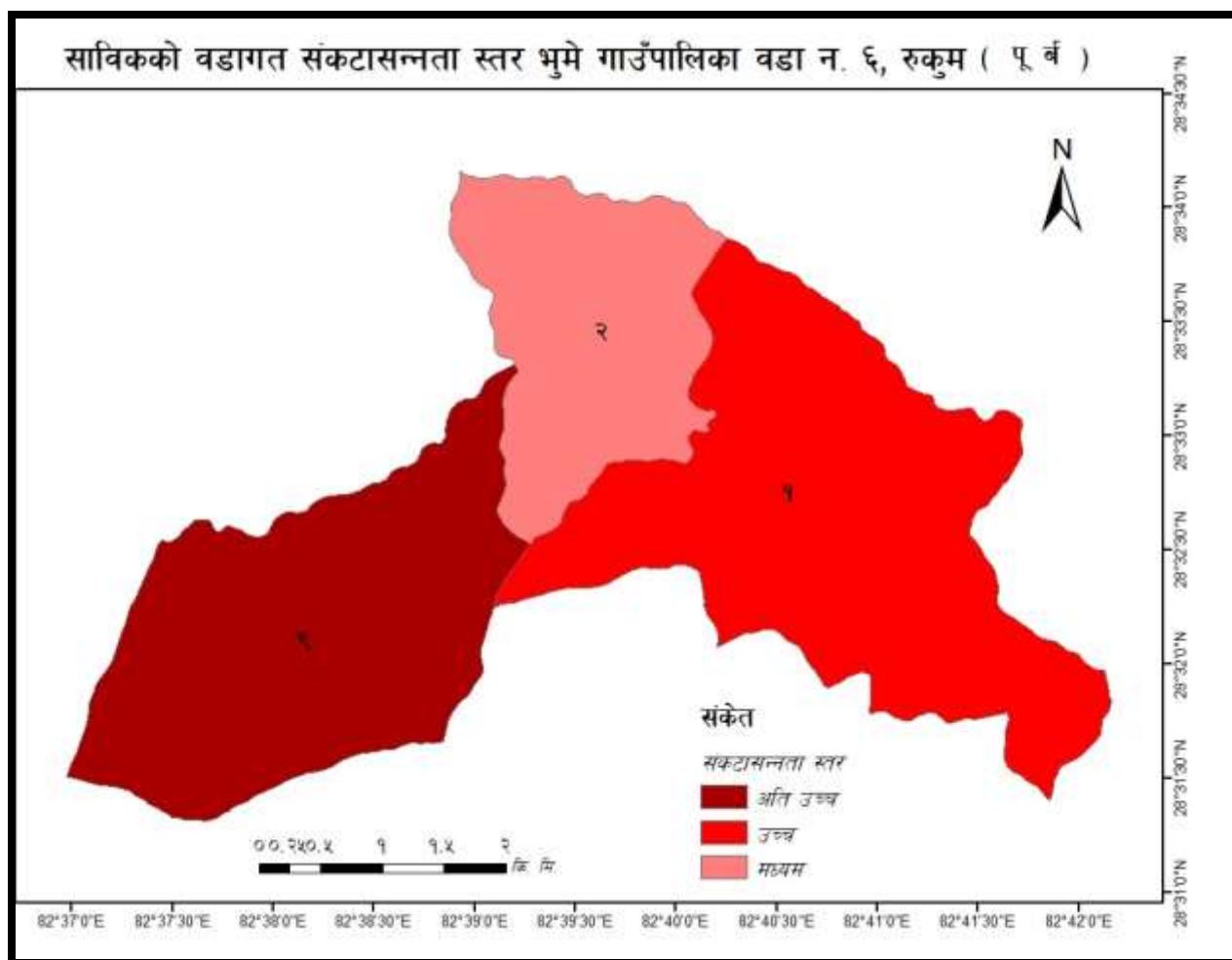
तालिका १७. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ती स्तरीकरण

साविकको वडा नं.	१	२	९	स्तर	कैफियत
१	X	१	९	दोश्रो	उच्च
२	X	X	९	तेश्रो	मध्यम
९	X	X	X	पहिलो	अति उच्च
जम्मा	२	१	३		

तालिका १८. वस्ती स्तरीकरणको आधारहरू र कारणहरू

साविकको वडा नं.	संकटासन्नताको स्तर	संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरू
९	अति उच्च	जलवायुजन्य प्रकोपहरू रहेको भए ता पनि बाढी, पहिरो, भूक्षयका घटनाहरू अरु वस्तीको तुलनामा कमै मात्रामा भएको, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य सेवाको पहुँच मध्यम हुनु र विद्युतको पहुँच नभएको ।
१	उच्च	बाढी, पहिरो, भूक्षय जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरू रहनुका साथै विद्यालय, बजार, वडा कार्यालय पहुँचको अवस्था ठिकै रहेको ।
२	मध्यम	बाढी, पहिरो, भू-क्षय जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरूको असर तुलनात्मक रूपमा कम भएको ।

वडाहरूको स्तरीकरण गर्दा वडा ९ सबैभन्दा संकटासन्न (अति उच्च), वडा १ उच्च संकटासन्न स्तरमा रहेको देखिन्छ भने वडा नं. २ मध्यम संकटासन्न स्तरमा रहेको देखिन्छ । स्तरीकरण गर्दा संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरूलाई विशेष ध्यान दिइएको थियो ।

चित्र २०. भूमे गा.पा. वडा नं. ६ को बस्तिगत संकटासन्ता नक्शा

३.४.११ उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना

स्थानीय स्तरमा विद्यमान अवस्था र प्रणालीको चित्रण गरिसकेपछि वडा स्तरीय सरोकारवालाको दृष्टिमा उच्च अनुकूलन क्षमताका परिदृश्यहरूको परिकल्पना गरिएको थियो । तिनै परिकल्पनाहरूका आधारमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना गोष्ठीका सहभागीहरूले यस वडाको लागि गरेको परिकल्पनाहरू निम्न अनुसार छन् ।

- स्थानीयवासीहरूको जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भई यसको असरसँग अनुकूलित हुने क्षमता विकास भएको हुनेछ । जसले गर्दा जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुने क्षति न्युन भएको हुनेछ ।
- खानेपानीको मुहानको संरक्षणबाट पानीको उपलब्धता बढेको हुनेछ ।
- सिचाई कुलोको निर्माण तथा स्तर उन्नती, सरल सिंचाई प्रविधिको प्रयोगले सिचाईको उपलब्धतमा वृद्धि भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनुका साथै स्थानीय जनताको आयआर्जनमा टेवा पुगेको हुनेछ ।
- स्वस्थ पिउने पानी तथा सरसफाईको कारण स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार आएको हुनेछ ।
- विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको निर्माणबाट वडामा बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्न प्रकोपको असर कम भई विकास निर्माणमा अग्रसर भएको हुनेछ ।

- दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट वनको हैसियत सुदृढ हुनुका साथै वन डेलोको प्रकोप पनि कमी आएको हुनेछ र संगसंगै वन विनाश र वन अतिक्रमणमा पनि कमी आएको हुनेछ ।
- उपयुक्त उन्नत जातको कृषिवाली तथा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगका कारण कृषि उत्पादनमा बृद्धि भई जीविकोपार्जन सहज भएको हुनेछ ।
- पशु तथा कृषिमा देखा पर्ने रोगको असर कमी भई कृषि उत्पादनमा बृद्धि हुनाले खाद्य सुरक्षा बढ्नेछ ।
- घास काट्ने मेशिन, धान भार्ने मेशिन र मकै छोडाउने मेशिनको प्रयोगले महिलाको कार्यबोझमा कमीआएको हुनेछ ।
- भू-क्षमता अनुसारको उचित कृषि प्रविधीहरुको प्रयोग र भू-संरक्षणका उपायहरुको अवलम्बनसंगै भू-क्षयमा कमी आएको हुनेछ ।

स्थानीयवासीहरुमा जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भईर यसका प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुन तथा समग्र वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्ने प्रशासकिय सिमा भित्र मात्रै सिमित नभई समग्र उप जलाधार क्षेत्रका माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरुबीच सहकार्यको शुरुवात भएको हुनेछ ।

३.४.१२ अनुकूलनका कार्यहरुको प्राथमिकीकरण

यस विधि अन्तर्गत अनुकूलनका कार्यहरुको प्राथमिकीकरण गर्नको लागि विभिन्न आधारहरु जस्तै: प्रभावकारिता, सम्भाव्यता, दिगोपना, खर्चको मितव्ययिता, संकटासन्न घरधुरीमुखी (लक्षितबर्गमूखी) तथा महिला प्रति सबेदनशिलता निर्धारण गरिएका थिए । प्राथमिकीकरणको लागि यसमा १ देखि ३ सम्मको अङ्कभारको प्रयोग गरिएको थियो । अङ्कभार १ ले उक्त आधारहरु राम्ररी पूरा गर्न नसक्ने भन्ने जनाउँछ, भन्ने अङ्कभार ३ ले आधार राम्ररी पूरा गर्न सक्ने जनाउँछ । खर्चको मितव्ययिताको सम्बन्धमा भन्ने कम खर्चिलोलाई ३ अंक र धेरै खर्चिलोलाई १ अंक दिइएको थियो । त्यस पछि सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर कूल जम्मा निकालिएको थियो । उक्त कूल जम्मामा अंकको आधारमा नै अनुकूलनका क्रियाकलापहरुको प्राथमिकीकरण गरिएको थियो । जुन क्रियाकलापले बढी अंक प्राप्त गरेको थियो उक्त क्रियाकलापलाई योजनामा पहिलो प्राथमिकतामा राखिएको छ । यस विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजालाई अनुकूलन कार्ययोजनामा प्राथमिकताका साथ राखिएको छ । तर यसो भन्दैमा कुनै क्रियाकलापले उत्कृष्ट अंक ल्याउदैमा त्यो नै सबै स्थानको लागि उक्त क्रियाकलाप सर्वोत्कृष्ट भन्ने चाहिं होइन, स्थान अनुसार क्रियाकलापको उत्कृष्टता फरक हुन सक्छ ।

तालिका १९. अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरू	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३)	सक्षमाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्ययिता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूल्य (१-३)	महिलाको कर्मचारीबाटो कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
कृषी तथा खाद्य सुरक्षा	वाढी तथा पहिरो	खेती योग्य जमिन कटान तथा पुरेको	अनुकूलनका प्रयासहरूले गर्दा कृषि क्षेत्रमा विभिन्न खाले अनुकूलनका उपायहरू अपनाइने हुनाले वाढी, पहिरो, खडेरी कृषि तथा तथा प्रभाव कम हुनाले उत्पादनमा वृद्धि हुनेछ र खाद्य शुरक्षा बढाने छ ।	टटवन्ध निर्माण, रयाविन पर्खाल	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		सिंचाई कुलोमा क्षति		वायोइन्जीनियरिङ (भकारी वाज्ञे)	२	२	२	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पशु चौपायामा क्षति		सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	मध्यकालिन
		अन्नवालीमा डुवान तथा क्षति		नदि किनारमा वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		माटोको उर्वराशक्तिमा कमी, कृषि उत्पादनमा कमी		पशु विमा	२	२	३	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
	कृषि तथा पशुमा रोग	अन्नवालीमा रोग किराको संक्रमणमा वृद्धि		वाली विमा	२	१	३	२	३	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
		भण्डारण गरेको बिउँमा किरा लाग्ने		माटो परिक्षण शिविर	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पशु चौपायामा रोगको वृद्धि		माटोको उपचार	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				कम्पोस्ट मल तथारी तालिम	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				सुख्खा सहने तथा रोग किरा प्रतिरोधी प्रजातिहरूको प्रवर्द्धन	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				प्रांगारिक मल तथा जैविक विपादी तयारी तालिम	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				सुपर ग्रेन व्याग खरिद	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				पशुपालन सम्बन्धि तालिम	२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				पशु स्वास्थ्य शिविर / पशु खोप कार्यक्रम	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				मिनिरल ब्लक तयारी तालिम	२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मित्रविता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूँदि (१-३)	महिलाको कायबोक्स कर्मचारी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
खडेरी	पानीको उपलब्धतामा कमी, कृषि उत्पादनमा कमी, पानीका मुलहरु सुन्ने क्रममा वृद्धि, हिउँदमा खोलाहरुको बहावमा कमी			भकारो सुधार	२	२	२	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				डिपिड टंकी निर्माण	२	२	२	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				वाखाको खोर सुधार	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				नश्ल सुधारका लागि बोका खरिद	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				नश्ल सुधारका लागि कृतिम गर्भाधान (गाई र भैसी)	३	२	३	१	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
				सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				थोपा सिंचाई	३	३	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				फिरफिरे सिंचाई	३	३	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				प्लास्टिक घरमा वेमौषमी तरकारी खेती	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				प्लास्टिक पोखरी	२	२	२	१	२	३	१३	चौथो	अल्पकालिन
				पक्की सिंचाई पोखरी	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				कम पानी आवश्यक पर्ने नगदे बाली जस्तै अदुवा खेती सम्बन्धि तालिम	२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				घर वर्गेचा तालिम	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				अलैचि खेति	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				घास रोपण	३	३	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना तथा	२	३	३	१	३	३	१५	दोश्रो	मध्यकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मित्रविता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूँदि (१-३)	महिलाको कायबोक्स कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि	
				सवलिकरण										
				सामुदायिक विउँ बैंकको स्थापना	२	३	२	१	३	२	१३	चौथो	दिर्घकालिन	
				मिनी टिलर मेसिन खरिद	३	३	२	२	२	३	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				फलफुल खेती सम्बन्धि तालिम तथा विरुवा वितरण (आप, अनार, सुन्तला, कागाति)	३	३	२	१	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन	
				माहुरी पालन तालिम तथा घार वितरण	३	३	२	१	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन	
	भुक्ष्य	खेतबारीको माटो तथा पोषक तत्वहरु बगाएको		गहा सुधार	२	२	३	३	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				भल कुलेसो निर्माण	२	२	३	२	२	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन	
				कृषि बन प्रणाली प्रवर्द्धन	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	मध्यकालिन	
वन तथा जैविक विविधता		रुखहरु बगाउने वन जंगलको माटो बगाउने गरेको प्रयासहरूले गर्दा वनको हैसियतमा सुदूर हुनुको साथै जैविक विविधता संरक्षणमा टेवा पुर्नेछ।		वन व्यवस्थापन तथा वृक्षारोपण लगायतका विभिन्न किसिमका अनुकूलनका प्रयासहरूले गर्दा वनको हैसियतमा सुदूर हुनुको साथै जैविक विविधता संरक्षणमा टेवा पुर्नेछ।	वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				तटवन्ध निर्माण, रथाविन पर्खाल निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				वायो ईन्जिनियरिंग (वैस, वास रोपाण)	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
				नसरी स्थापना	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				डाले घाँस प्रजातिहरु रोप्ने	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
				संरक्षण पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
				रिचार्ज पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन	
	आगलागी	रुखविरुवा, चराचुरुंगी तथा अन्य वन्यजन्तुमा क्षति		परम्परागत सुख्खा पोखरी संरक्षण	३	३	३	३	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन	
				अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा सामान खरिद	२	२	३	२	२	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन	
				अग्नी रेखा निर्माण	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन	

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मित्रविता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूल्य (१-३)	महिलाको कार्ययोग्यता कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
मिचाहा प्रजाति				सुख्खा मौसम शुरु हुनु अगावै वनमा जम्मा भएका प्रज्जलनशील वस्तुहरु जस्तै पात पत्कर, भाडी, सुकेका घासपात हटाउने	२	५	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
		घास तथा जडिवुटिका प्रजातिहरु लोप हुदै गएको		भाडि सफाई	२	५	५	५	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		बोट विरुवाको वृद्धि विकासमा असर		मिचाहा प्रजातिहरु जस्तै वनमारा उखेलेर फाल्ने र त्यस्ता प्रजातिहरुको प्रयोग गरी वायोव्रिकेट तथा वायोचार उत्पादन	३	५	५	५	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		वन्य जन्तुहरु लोप हुदै गएको		वन व्यवस्थापन (हाँगा काटछाट)	३	५	३	३	२	१	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
जलश्रोत तथा उर्जा	वाढी तथा पहिरो	खानेपानीका मुहान वगाएको		खानेपानीको मुहानको संरक्षणवाट पानीको उपलब्धता बढाउका साथै स्वस्थ पिउने पानी तथा सरसफाईको कारणले स्थानीयको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार आएको हुनेछ ।	३	५	३	१	३	३	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
	खडेरी	पानीको उपलब्धतामा कमी		जिरो उर्जा पम्प (वर्षा पम्प) प्रविधिवाट सिंचाइ	३	२	२	१	३	३	१४	चौथो	अल्पकालिन
				सरल सिंचाइ प्रविधि (थोपा सिंचाइ र फिरफिरे सिंचाइ)	५	५	२	२	५	५	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
		पानीका मुहानहरु सुकेको		UPLIFT प्रविधिवाट खाने पानी तथा सिंचाइ	५	५	५	१	५	५	१६	दोश्रो	मध्यकालिन
		पानीको कमीका कारण घटट संचालनमा कठिनाई भएको		सुधारएको घटट	५	५	५	२	५	५	१७	पहिलो	अल्पकालिन
		दाउराको उपलब्धतामा कमी		सुधारएको चुलो	५	५	५	२	५	५	१७	पहिलो	अल्पकालिन
भौतिक पूर्वाधार तथा	वाढी तथा पहिरो	धन जनको क्षती	विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको निर्माणवाट बाढी, पहिरो जस्ता	खोज तथा उद्धार सम्बन्धि तालिम	५	५	५	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		धन जनको क्षती		पूर्व सूचना प्रणलीको स्थापना	५	५	५	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मित्रविता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूल्य (१-३)	महिलाको कार्यवीक्षण कर्मचारी बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
जलवायुजन्य प्रकोप		सिचाई कुलोमा क्षति	जल उत्पन्न प्रकोपको असर कम हुनेछ,	सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तरउन्नती	२	२	२	१	२	२	१६	पहिलो	मध्यकालिन
		वाटोघाटोमा क्षति		तटवन्य/टेवा पर्खाल/चेकड्याम तथा नाली मर्मत तथा निर्माण, गोरेटो वाटो सुधार	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		विद्यालय तथा वस्तीमा क्षति		वायो ईन्जिनियरिंग (जैविक वाध र पर्खाल)	२	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				कच्ची गारो लगाउने	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति		आकस्मिक कोषको स्थापना	३	३	३	१	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा मर्मत	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
जन स्वास्थ्य	सरुवा रोगहरुको संकरणमा वृद्धि	भाडापखाला, आखा पाक्ने रोग, ओलो, टाईफाईड आदीको संकरणमा वृद्धि	सचेतनामूलक तथा पूर्व तयारीका क्रियाकलापहरुले जलवायुजन्य रोगहरुमा कमि आउने छ ।	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				स्ट्रेचर खरिद	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				प्राथमिक उपचार सम्बन्धि तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामग्री सहितको बाकस खरिद	२	३	२	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				स्वास्थ्य ईकाईको सबलिकरण	२	३	२	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				पानीको शुद्धिकरण	२	३	२	३	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				औषधीयुक्त भुल खरिद	२	२	२	१	३	३	१३	चौथो	अल्पकालिन
				आपतकालिन कोषको स्थापना	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	दिर्घकालिन
				पोषण सम्बन्धि तालिम	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन

नोट: अल्पकालिन भन्नाले ५ वर्ष भन्दा कम, मध्यकालिन भन्नाले ५ देखि १० वर्ष सम्मका र दिर्घकालिन भन्नाले १० वर्षभन्दा माथिका योजनाहरूलाई जनाउँदछ ।

३.५. आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा तथा ज्ञान व्यवस्थापन

यस बडाका स्थानीय सुमदाय सबैले जलवायु, तापक्रम, पानी पर्ने समयमा आएका परिवर्तनहरुको महसुस गरेका भएता पनि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान, सूचना तथा जानकारीहरुको कमीले त्यस्ता परिवर्तनहरु किन भईरहेका छन् भन्ने बारेमा उनीहरु अनभिज्ञ थिए । यसर्थ प्रत्येक वस्तीहरुमा गरिएका सचेतनामूलक क्रियाकलापहरुले स्थानीय सुमदायमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी ज्ञान वृद्धि गराउन निकै नै उपयोगी सावित भएका छन् । त्यसैले बडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु, स्थानीय सुमदायका साथसाथै बडामा कार्यरत सम्पूर्ण गैर सरकारी संस्थाहरु तथा गाउँपालिका अन्तर्गत शाखा कार्यालयहरुलाई पनि जलवायु परिवर्तन अनुकूलन मैत्री योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्न साथै सहकार्यको लागि उत्प्रेरित गर्न विभिन्न तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया र अवलोकन भ्रमण जस्ता कार्यक्रमहरुको आवश्यकता देखिन्छ ।

यस बडाको बडा कार्यालयमा अध्यक्ष सहित ५ जना निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु, १ जना सचिव, १ जना कार्यालय सहायक रहेका छन् भने यस बडाले भाडाको भवन वाट आफ्नो क्रियाकलापह प्रदान गर्दै आएको छ । लापा निर्माणका सम्पूर्ण चरणहरुमा बडा कार्यालयले मुख्य भूमिका खेल्दै आएको पनि छ । निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न केही हदसम्म दक्ष देखिएतापनि कार्यक्रमको लक्ष्य पुरा गर्न उनीहरुलाई थप ज्ञान, सीप दिनु पर्ने आवश्यक देखिन्छ । यस बडाको सम्पूर्ण सूचनाको अध्यावधि राख्न कम्प्यूटर, जनशक्तिलाई तालिम साथै बडामा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पुस्तकहरु राख्न तथा अध्ययन गर्न ज्ञान केन्द्रको स्थापना गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसरी लापाका योजनालाई कार्यान्वयन गर्न यस्ता तालिम, गोष्ठीहरुको आवश्यक पर्ने भएको हुंदा त्यस्ता तालिम तथा गोष्ठीहरु संचालन तथा सम्पन्न गर्नको लागि सहयोगी निकायहरु जि.स.स., गाउँ पालिका, स्थानीय संघ संस्थाहरु साथै दातृ निकायहरुको साथ र सहयोगको आवश्यकता छ भने योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि एक जना सामाजिक परिचालक, एक जना कृषि प्राविधिक र एक जना प्राविधिक (आभेरसियर) परिचालन गर्नु पर्ने पनि आवश्यकता देखिन्छ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनका लागि निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु तथा सरोकारवाला निकायहरुलाई स्वःअनुगमन, सार्वजनिक लेखा परिक्षण, योजना प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण र योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न पनि आवश्यक देखिन्छ । यिनै आवश्यकताहरुलाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय सरोकारवालाहरुसंगको छलफलको आधारमा तयार गरिएको क्षमता विकास योजना निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २०. क्षमता विकास योजना र ज्ञान व्यवस्थापन

विषयगत क्षेत्र	समुदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरु
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> ● कृषि तथा पशु व्यवस्थापन तालिम ● विभिन्न भई घाँस तथा डालेघाँस रोपण ● उन्नत जातका पशु पालन ● कृषिमा आधुनिक प्रविधि ● उन्नत जातको वित्त विजन ● गहा सुधार तालिम ● साना सिंचाई प्रविधि सम्बन्धी तालिम ● भू-क्षमता अनुसारको भू-उपयोग सम्बन्धी प्राविधिक तालिम
वन तथा जैविक विविधता	<ul style="list-style-type: none"> ● वन व्यवस्थापन तालिम तथा सोको लागि आवश्यक सामाग्रीहरु ● बायो ब्रिकेट तथा बायोचार निर्माण
जलश्रोत र उर्जा	<ul style="list-style-type: none"> ● माथिल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रहरुको अन्तर सम्बन्ध र सहकार्य सहितको जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी प्राविधिक तालिम

विषयगत क्षेत्र	समुदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरु
जन स्वास्थ्य	<ul style="list-style-type: none"> प्राथमिक उपचार तालिम तथा प्राथमिक उपचारका लागि आवश्यक सामाग्रीहरु सरसफाई, पोषण सम्बन्धी तालिम
जलवायु परिवर्त सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैंगिक समावेसीकरण	<ul style="list-style-type: none"> सिपमूलक तालिम जलवायु परिवर्त सम्बन्धी तालिम लैंगिक तथा समाजिक समावेसीकरण तालिम
भौतिक पूर्वाधार	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय कृषि उपज संकलन तथा विक्री वितरण केन्द्र
जलवायुजन्य प्रकोप	<ul style="list-style-type: none"> जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतनामूलक तालिम जलवायु परिवर्तन ज्ञान केन्द्रको स्थापना
अनुगमन तथा मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	<ul style="list-style-type: none"> अनुगमन तथा मूल्यांकन तालिम अवलोकन भ्रमण
कार्यक्रम कार्यान्वयन	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता विकास तालिम

३.६ लैंगिक विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरूले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार वा समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ कुनै पनि समुदायमा अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान गर्दा सदियौ देखि त्यस समाजमा व्याप्त लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूलाई विश्लेषण गर्न अपरिहार्य हुन्छ । यसर्थ यस वडामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना परिमार्जनको क्रममा यहाँ विद्यमान लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूको बारेमा सहभागितामूलक तरिकाले छलफल गरिएको थियो । उक्त छलफलहरूबाट तयार गरिएको लैंगिक खाका तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार अन्य क्षेत्रमा जस्तै यस वडामा पनि महिलाहरु घरभित्रको काममा र पुरुषहरु घरबाहिरको काममा संलग्न रहेको देखिन्छ । साथै श्रोत साधनहरुमा पुरुषहरूको पहुँच बढी रहेको देखिन्छ । यसर्थ यस कार्ययोजनामा महिलाहरूको सीप तथा क्षमता विकास गर्दै उत्पादनशील क्षेत्रहरु तथा श्रोत साधनहरुमा उनीहरूको पहुँच बढाउने खालका योजनाहरूलाई समावेश गरिएका छन् ।

तालिका २१. काममा आधारित लैंगिक खाका

काम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजंगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाही, दैनिक, मासिक
उत्पादनशील			
जागिर	पुरुष	घरबाहिर, कार्यालय	वार्षिक
खेतीपाति	महिला	घरबाहिर	दैनिक
व्यापार	पुरुष	बजार	दैनिक
वैदेशिक रोजगार	पुरुष	विदेश	वार्षिक
पुर्णउत्पादनशील			
घासदाउरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
पानीपधेरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
भान्सा	महिला	घरभित्र	दैनिक
केटाकेटीको रेखदेख	महिला	घरभित्र	दैनिक

काम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजंगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाही, दैनिक, मासिक
सामुदायिक तथा राजनीतिक काम			
क) सामुदायिक व्यवस्थापकीय			
वन समुह	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
आमा समुह	महिला	घरबाहिर	मासिक
बडा नागरिक मञ्च	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
नागरिक सचेतना केन्द्र	महिला	घरबाहिर	मासिक
सहकारी	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
ख) सामुदायिक राजनीतिक	पुरुष	घरबाहिर	कहिले काहिं

तालिका २२. श्रोत साधनमा आधारित लैंगिक विश्लेषण खाका

श्रोत साधनहरु	श्रोत साधन माथि पहुँच		श्रोत साधन माथि नियन्त्रण	
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
घर जग्गा		✓		✓
गरगाहना	✓			✓
आर्थिक कारोबार		✓		✓
खेतीपाति	✓			✓
पशुपंक्षी		✓		✓
व्यापार व्यवसाय	✓			✓
जागिर		✓		✓
वैकिड कारोबार		✓		✓

तालिका २३. लैंगिक विश्लेषणमा आधारित कार्ययोजनाको खाका

लैंगिक अन्तर/सवालहरु	समाधानका उपायहरु	मापन गर्ने सूचकहरु	कसरी गर्ने?
लैंगिक विभेद			
छोरीलाई गाउमा र छोरालाई शहरमा पढाउने	सचेतनामुलक कार्यक्रम महिलाहरुलाई आयमुलक कार्यक्रम	विद्यालयमा छोरा र छोरीको अनुपात छात्राहरुको विद्यालयमा नियमितता	रेडियो कार्यक्रम सडक नाटक, पोष्टर अभिभावक अन्तर्रकिया सिपमुलक, आयमुलक कार्यक्रम संचालन
ज्यालामा विभेद	पैरवी, सचेतना, विद्यमान कानुनको कार्यान्वयनमा जोड	समान ज्याला पाएका हुनेछ्न	सरोकारवाला निकाय र सर्वधारण (मजदुर) विच अन्तर्रकिया
कार्यवोक्ष	आयमुलक कार्यक्रम, वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन, खानेपानीको उचित व्यवस्था, पुरुषलाई स्वदेशमै रोजगारीको व्यवस्था	घराएसी कामकाजको वाडफाड भएको हुनेछ, स्वदेशमै स्वरोजगारको अवसर शृजना भएको हुनेछ	नमुना अध्ययन
पुरुष विदेशमा जाने हुदा महिलाहरुले वच्चाहरुको पालनपोषण देखि सबै जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्ने			

लैंगिक अन्तर/सवालहरु	समाधानका उपायहरु	मापन गर्ने सूचकहरु	कसरी गर्ने?
जलवायु परिवर्तनका कारणले पानीको उपलब्धता कमी भएकोले महिलालाई कार्यवाहक बढेको	पानीका श्रोतहरुको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापन	पानीका मुहानहरु संरक्षण भई उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।	अध्ययन, अवलोकन

३.७ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा

अनुकूलन योजना तयारी गोष्ठीबाट पहिचान भई प्राथमिकतामा परेका जलवायु परिवर्तनका दृष्टिकोणले प्राविधिक रूपमा सबल देखिएका अनुकूलनका उपायहरुलाई समेटदै र स्थानीय व्यक्ति तथा समुदायद्वारा गरेका अनुकूलन प्रयासहरुलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै यस अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ । यस वडाको उच्च प्राथमिकतामा परेको र तुरन्त गर्न आवश्यक देखिएको क्रियाकलापहरु समावेश गरिएका छन् । यस योजनाको वजेट तर्जुमा जिल्ला तथा गाउँपालिकाको विद्यमान दररेट, सम्बन्धित सरकारी निकायहरुसंगको समन्वय र योजना तयारीमा संलग्न स्थानीय व्यक्तिहरुको अनुभवको साथै प्राविधिक इस्टिमेटको आधारमा गरिएको छ । यस कार्ययोजनामा पहिलो वर्ष रु.१,९०,६०,०००/- दोस्रो वर्ष रु.२,०६,८६,०००/- र तेस्रो वर्ष रु.२,१२,०९,०००/- गरी जम्मा रु.६,०९,४७,०००/- बराबरका कार्यक्रमहरु समावेश गरिएको छन् । यस कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति हेरी स्थानीय निकायहरु र समूहहरुले पनि योगदान गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका छन् ।

तालिका २४. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र.सं.	क्रियाकलाप	इकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साधिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेदार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																		
१.१	पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता तथारी तालिम	जना	३	८०	०	१	१	१	३	०	०	३	२४०	०	०	२४०	वडा स्तरमा ३ जना	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	तह २ को तालिम प्रदान गर्नको लागि सध्योग गर्ने
१.२	व्यवसायिक बाखापालनमा तालिम	पटक	१	३०	०	१०	१०	१०	३०	१	३०	०	०	०	०	३०	वडा कार्यालय	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	बाखापालन गर्न इच्छुक घरघुरीहरूलाई व्यवसायिक बाखा बाखापालन सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने
१.३	व्यवसायिक बाखापालनमा सहयोग	जना	२०	२०	०	१०	१२	८	३०	१०	२००	१०	२००	१०	२००	६००	वडा स्तरका समुहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	बाखापालन गर्न इच्छुक घरघुरीहरूलाई बाखा वा बाखा किन्नको लागि आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने
१.४	भेडा/बाखापालनको लागि खोर सुधार	पटक	१०	२०	०	२०	३०	४०	९०	३०	६००	३०	६००	३०	६००	१६००	साधिकको ३ वटै वडामा ३०।३० वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	परम्परागत रूपमा भएका खोरको स्तरोन्ति गर्ने
१.५	बाखामा नशल सुधारका लागि उन्नत जातको बोका खरिद	ओटा	९	३५	७	६४	६९	३५	१७५	३	१०५	३	१०५	३	१०५	३१५	वडा स्तरमा ९ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	सम्बन्धित वस्तीका कृषकहरूले प्रयोग गर्ने गरी बाखाको संख्या अनुसार बोयर वा हावापानी सुहाउदो उन्नत जातको बोका खरिद गरी हस्तान्तरण गर्ने
१.६	मिनरल ब्लक बनाउने तालिम	पटक	३	१५	१	९	१२	८	३०	१	१५	१	१५	१	१५	४५	वडाको पायक पर्ने स्थानमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पशुलाई वृद्धि विकासको लागि चाहिने दाना बनाउने तालिम प्रदान गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.७	घाँस रोपन	रोपनी	३५०	५	१४	१२९	१३८	६९	३५०	१७५	८७५	१७५	८७५	०	०	१७५०	सबै वडाहरूमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, कृषि शाखा, वडा कार्यालय र ASHA	पशुलाई वृद्धि विकासको लागि आवश्यक पर्ने भुइ घाँस तथा डाले घाँस वारीका काला तथा खाली जमिनमा लगाउने
१.८	बाह्य पर्जीवी नियन्त्रणका लागि डिपिड ट्याङ्की निर्माण	ओटा	३	५०	७	६४	६९	३५	१७५	२	१००	१	५०	०	०	१५०	महतमा १, तामारीमा १ र कोर्जामा १ गरी ३ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय र ASHA	सबै पशुपालक घरधुरीको पहुँच हुने गरी ट्याङ्की निर्माण गर्ने
१.९	पशु विमा सम्बन्धी चेतनामुलक तालिम	पटक	१	१०	२	८	१०	१०	३०	१	१०	०	०	०	०	१०	वडा स्तरमा १ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय र ASHA	तालिम प्रदान गर्ने
१.१०	पशु विमा भैसी	वटा	७०	१५	०	१५	३५	२०	७०	३०	४५	३०	४५	१०	१५	१०५	वडा स्तरमा ७० वटा भैसी	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय र ASHA	विमा कम्पनीको सहकार्यमा पशु विमा गर्ने
१.११	नश्ल सुधार (भैसी)	गोटा	३	७०	०	२०	३५	१५	७०	२	१४०	१	७०	०	०	२१०	वडा स्तरमा ३ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय र ASHA	स्थानीय भैसीहरूमा उन्नत जातको रंगा खरिद गरी भैसीपालक कृषकहरूका भैसीहरूमा क्रस गराउने ।
१.१२	भकारो सुधार	वटा	६०	४०	०	२०	२४	१६	६०	२०	८००	२०	८००	२०	८००	२४००	साविक वडा नं १ म १० वटा, साविक वडा नं २ मा २० वटा र साविक वडा नं ९ मा २० गरी ६० वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय र ASHA	परम्परागत रूपमा भएका भकारोको स्तरोन्नति गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.१३	जर्सी गाई पालन सम्बन्धी तालिम	पटक	५	८०	१	६	७	७	२१	२	१६०	३	२४०	०	०	४००	वडा स्तरमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पायक पर्ने स्थानमा सामुहिक रूपमा गाईपालनको लागि सहयोग गर्ने ।
१.१४	जर्सी गाई खरिदमा सहयोग	पटक	१	२००	०	३	४	३	१०	०	०	१	२००	०	०	२००	वडाको पायक पर्ने स्थानमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पायक पर्ने स्थानमा सामुहिक रूपमा गाईपालनको लागि सहयोग गर्ने ।
१.१५	पशु स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन	पटक	६	५०	७	६४	६९	३५	१७५	२	१००	२	१००	२	१००	३००	वडाको पायक पर्ने स्थानमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	वार्षिक रूपमा २ पटक सिसिर सञ्चालन गर्ने
१.१६	पशु उपचारका लागि आन्तरिक र बाह्य परजीवी विरुद्ध औषधी खरिद	पटक	३	२०	७	६४	६९	३५	१७५	१	२०	१	२०	१	२०	६०	वार्षिक रूपमा वडा स्तरमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पशु स्वास्थ्य सिविरमा पर्हिचान भएको रोग नियन्त्रण हुने गरी औषधी खरिद र वितरण गर्ने ।
१.१७	यंगोरा प्रजातिको खरायोपालन व्यवसायिक तालिम र खरायो वितरण	घ.धु	३०	१५	०	६	१३	११	३०	१०	१५०	१०	१५०	१०	१५०	४५०	वडा स्तरमा ३० घरधुरी	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	खरायोको उन, मास्वाट आमदानी गर्ने गरी खोर निर्माण, घाँसरोपण र तरिका सहित कम्तीमा २ वटा प्रतिघरधुरी खरायो वितरण गर्ने
१.१८	बंगुर पालन सम्बन्धी तालिम	पटक	१	३०	०	०	१४	१६	३०	१	३०	०	०	०	०	३०	वडा स्तरमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	बंगुरलाई फोहोर रहित तरिकावाट पालन गर्ने गरी तालिम प्रदान गर्ने
१.१९	बंगुर व्यवसायमा सहयोग	घ.धु	३९	१५	०	०	१४	१६	३०	१५	२२५	१५	२२५	९	१३५	५८५	वडा स्तरमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	बंगुरपालन गर्नको लागि तालिम लिएका घरधुरीहरूलाई बंगुर किन्नको लागि सहयोग गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.२०	पशुरोग पहिचान र उपचार सम्बन्धी तालिम	पटक	३	१५	३	२४	३५	२८	९०	०	०	३	४५	०	०	४५	साविकका ३ वटै वडाहरुमा एक एक पटक	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पशुप्राविधिकहरूको सहयोग लिई प्रत्येक २५ जनालाई तालिम प्रदान गर्ने
१.२१	लामपुऱ्ठरे भेडापालन तालिम र सहयोग	पटक	१	४००	०	४	१२	१४	३०	०	०	०	०	१	४००	४००	वडाका ३० घरधुरी	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	भेडपालनलाई आयआर्जनको लागि पालन गर्ने तरिकाले तालिम र भेडा वितरण गर्ने
१.२२	न्यु हेम्पसायर प्रजातिको कुखुरापालन तालिम र कुखुरा वितरण	पटक	२	१००	०	१८	२५	१७	६०	१	१००	१	१००	०	०	२००	वडा स्तरमा ६० घरधुरी	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	कुखुरापालनको लागि तालिम र कुखुरा वितरण गर्ने
१.२३	व्यवसायिक माछापालनमा सहयोग	घ.धु.	३	५०	०	१	१	१	३	०	०	३	१५०	०	०	१५०	वडा स्तरमा ३ जना	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	उपयुक्त स्थानमा सामूहिक रूपमा माछापालन गर्ने गरी तालिम र सहयोग गर्ने ।
१.२४	माटो परिक्षण सिविर तथा माटोको उपचार	स्थान	३	१५०	७	६४	६९	३५	१७५	१	१५०	१	१५०	१	१५०	४५०	वडा स्तरमा ३ स्थानमा : महत, तामारी र खास्दे	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पायक पर्ने स्थानमा माटोको नमुना जाँच गरी उपयुक्त बाली तथा उपचार विधीको लागि सिफारिस गर्ने ।
१.२५	बहुउद्देश्यीय नर्सरी उत्पादन तालिम	जना	६	३०	०	१	३	२	६	३	१०	३	१०	०	०	१८०	वडा स्तरमा ६ जना	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	६ जना अगुवा कृषलाई तालिमका साथै सहयोग गर्ने ।
१.२६	जैविक मल र विषादी तयारी तथा प्रयोग सम्बन्धी तालिम	वटा	३	२०	०	२०	३५	३५	९०	१	२०	१	२०	१	२०	६०	वडा स्तरमा ३ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	अन्यास सहितको स्थानीय पर्दाथवाट जैविक मल, विषादी तयारी र प्रयोग सम्बन्धी तालिमका साथै सामग्री

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																			सहयोग गर्ने
१.२७	तरकारी र फलफुल वाली उत्पादन सम्बन्धी तालिम	पटक	३	२०	०	२०	३५	३५	९०	१	२०	१	२०	१	२०	६०	वडा स्तरमा ३ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	कृषि, तरकारी र फलफुलको गुणस्तरीय तरिकाले त्पादनको लागि अभ्यास सहितको व्यवहारिक तालिम प्रदान गर्ने ।
१.२८	तरकारी खेती (काउली, आलु, बन्दा, मुला, टमाटर, प्याज) उत्पादनमा सहयोग	घ.धु	१५०	१०	०	३०	४०	६०	१५०	५०	५००	५०	५००	५०	५००	१५००	साविकका सचै वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	तरकारीको वितरण गर्ने
१.२९	व्यवसायीक स्याउ खेतीमा सहयोग	घ.धु	६०	१५	०	१०	२५	२५	६०	३०	४५०	३०	४५०	०	०	९००	खाम्दै, तामारी, रुन्धी र कुँझुचा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	स्याउ लगाउने विधि सहित विरुद्ध वितरण गर्ने
१.३०	व्यवसायीक अनार खेतीमा सहयोग	घ.धु	३०	१५	०	५	१३	१२	३०	०	०	१५	२२५	१५	२२५	४५०	खाम्दै, तामारी, अवैखोर्या, कोर्चावार्ग, रिंग	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	अनार लगाउने विधि सहित विरुद्ध वितरण गर्ने
१.३१	व्यवसायीक सुन्तला तथा कागती खेतीमा सहयोग	घ.धु	६०	१५	०	१०	२५	२५	६०	०	०	०	०	६०	९००	९००	सुन्तला र कागती हुने स्थानहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	सुन्तला, कागती लगाउने विधि सहित विरुद्ध वितरण गर्ने
१.३२	फलफुलको बगैचा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	पटक	३	५०	०	१५	३५	४०	९०	१	५०	१	५०	१	५०	१५०	साविकका सचै वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	फलफुल काटछाँट, गोडमेल र संकलन सम्बन्धी तालिम र औजार वितरण गर्ने ।

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.३३	टिमुर खेतीका लागि विरुद्धा खरिदमा सहयोग	विरुद्धा	३०००	०१०५	०	१०	२५	२५	६०	१०००	५०	१०००	५०	१०००	५०	१५०	टिमुर उत्पादन हुने क्षेत्रमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	टिमुरको विरुद्धा वितरण गर्ने
१.३४	अलैची खेतीमा लागि विरुद्धा खरिदमा सहयोग	विरुद्धा	६०००	०११	०	१०	२५	२५	६०	०	०	३०००	३००	३०००	३००	६००	अलैची उत्पादन हुने क्षेत्रहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	अलैचीको विरुद्धा वितरण गर्ने
१.३५	औषधी झोला (Super Grain Bag) सहयोग	ओटा	२००	०१५	०	६२	६९	६९	२००	०	०	१००	५०	१००	५०	१००	साविकका सवै वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	सवै वडाको पायक पर्ने स्थानमा औषधी झोला वितरण गर्ने
१.३६	पलाष्टिक टनेल खेती मा सहयोग	ओटा	६०	२०	०	१०	२५	२५	६०	३०	६००	३०	६००	०	०	१२००	साविकका सवै वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	बेमौसमी खेती उत्पादनको लागि टनेल, थोपा सिंचाई सेट तथा वित्र वितरण गर्ने
१.३७	फिरफिरे सिंचाई सेट वितरण	ओटा	१५२	१	०	१२	२८	३६	७६	०	०	७६	७६	७६	७६	१५२	साविकका सवै वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पानीको अभाव भएका र आंति उच्च सकाटासन्न घरघुरीहरुमा २ ओटा फिरफिरे सेट वितरण गर्ने
१.३८	च्याउ खेती तालिम र वित्र वितरण	पटक	३	२०	०	१५	३५	४०	९०	१	२०	१	२०	१	२०	६०	साविकका सवै वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	च्याउ उत्पादन सम्बन्धी तालिम र वित्र वितरण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण			
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८							
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट						
१.३९	जुठेल्ला व्यवस्थापन गरी घरबगैचा प्रवर्द्धन सहयोग	घ.धु.	२६०	५	०	१००	१००	६०	२६०	०	०	१३०	६५०	१३०	६५०	१३००	साविकका सावै वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	जुठेल्ला व्यवस्थापन तालिम र बगैचा व्यवस्थापनको लागि विउ र विरुद्धा वितरण गर्ने		
१.४०	मौरीपालन सम्बन्धी तालिम र सहयोग	पटक	१	१८०	०	३	१२	९	२४	०	०	१	१८०	०	०	१८०	वडाको पायक पर्ने स्थानमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	गोला सार्ने तरिका, मह उत्पादन सम्बन्धी तालिम र मौरीको घार वितरण गर्ने		
१.४१	अदुवा र बेसार प्रशोधन केन्द्र स्थापना	स्थान	३	१५०	७	६४	६९	३५	१७५	१	१५०	१	१५०	१	१५०	४५०	साविकको ३ वटा वडामा एक एक वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	अदुवा केण्डी , मसला बनाउको लागि मेसीन सहयोग गर्ने ।		
१.४२	केराखेती सम्बन्धी तालिम र विरुद्धा वितरण	पटक	१	१००	०	१०	२०	३०	६०	१	१००	१	१००	०	०	२००	वडाको पायक पर्ने स्थानमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	केरा उत्पादन सम्बन्धी तालिम र विउ तथा विरुद्धा वितरण गर्ने ।		
१.४३	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	स्थान	१	२००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	०	०	१	२००	२००	महत	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	उत्पादि तरकारी, फलफुल र मसलावाली संकलन गरी विक्रि गर्नको लागि संकलन केन्द्र स्थापनामा सहयोग गर्ने ।		
१.४४	दुग्ध संकलन केन्द्र स्थापना	स्थान	१	२००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	१	२००	०	०	२००	महत	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	गाई, भैसीवाट उत्पादित दुध र दुधजन्य पर्दार्थहरू विक्रि वितरण र संकलन केन्द्रको स्थापना गर्ने ।		

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण			
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८							
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट						
१.४५	गढा सुधार	स्थान	२	३०	०	५	१०	१५	३०	२	६०	०	०	०	०	६०	खाम्दे र तामारी	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	भिरालो जमीन व्यवस्थापनको लागि वृक्षरोपण मार्फत गढा सुधार गर्ने।		
	जम्मा										५९६५		८१११		५९०१	१९९७७					
२	जलस्रोत तथा ऊर्जा																				
२.१.१	सुधारिएको चुल्हो वितरण	ओटा	३००	२०	०	१००	१३१	६९	३००	१००	२०००	१००	२०० ०	१००	२०००	६०००	सवै वस्तीहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	सुधारिएको चुल्हो नभएका सवै घर्घुरीहरुमा फलामे चुल्हो वितरण गर्ने		
२.१.२	सुधारीएको पानी घट्ट निर्माण	ओटा	६	४५	०	०	३	३	६	३	१३५	३	१३५	०	०	२७०	साविक का सवै वडाहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	पराम्परागत ६ वटा घट्टको सुधारका लागि सामग्री उपलब्ध गराउने		
२.१.३	माथिल्लो खाम्दे सोलावार मुहान संरक्षण	ओटा	१	१६०	२	१८	२५	१	४६	१	१६०	०	०	०	०	१६०	साविक वडा नं ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खानेपानी कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, टंकी, तारजाली र वृक्षरोपण गर्ने		
२.१.४	तल्लो खाम्दे चुनउरे मुहान संरक्षण	ओटा	१	१६०	१	७	७	२	१७	१	१६०	०	०	०	०	१६०	साविक वडा नं ९	गा.पा., वडा कार्यालय , खानेपानी कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, तारजाली र वृक्षरोपण गर्ने		

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.१. ५	जुगेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१९०	१	५	६	१	१३	१	१९०	०	०	०	०	१९०	साविक वडा नं ९ खाम्दै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली धेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने
२.१. ६	पानीगैरा मुहान संरक्षण	ओटा	१	१९०	१	७	८	१	१७	१	१९०	०	०	०	०	१९०	साविक वडा नं ९ खाम्दै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली धेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने
२.१. ७	नाखे मुहान संरक्षण	ओटा	१	१३०	२	४	६	१	१३	१	१३०	०	०	०	०	१३०	साविक वडा नं ९ खाम्दै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली धेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने
२.१. ८	मैमी मुहान संरक्षण	ओटा	१	२००	२	७	९	१	१९	१	२००	०	०	०	०	२००	साविक वडा नं ९ खाम्दै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली धेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने
२.१. ९	गोपारी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१९०	२	७	५	१	१५	१	१९०	०	०	०	०	१९०	साविक वडा नं ९ खाम्दै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय,	मुहानमा इन्टेक, तारजाली धेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																		ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	
२.१. १०	स्थाला उन्नेरी मुन संरक्षण	ओटा	१	२००	२	८	७	०	१७	१	२००	०	०	०	०	२००	साविक वडा नं ९ खाम्मै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली घेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने
२.१. ११	मायावोट मुहान संरक्षण	ओटा	१	२००	०	१०	८	०	१८	१	२००	०	०	०	०	२००	साविक वडा नं ९ खाम्मै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली घेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने(वाटोमा)
२.१. १२	धरमपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	२००	०	३	७	३	१३	१	२००	०	०	०	०	२००	तामारी	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली घेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने
२.१. १३	सारगंखोला मुहान संरक्षण	ओटा	१	२००	०	५	४	७	१६	१	२००	०	०	०	०	२००	तामारी	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाली घेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.१. १४	ठुलोपोखरा मुहान संरक्षण	ओटा	१	२००	०	८	६	६	२०	१	२००	०	०	०	०	२००	तामारी	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा इन्टेक, तारजाती घेरवार, धारा र वृक्षरोपण गर्ने
२.१. १५	मुहान संरक्षण रिचार्ज पोखरी निर्माण	ओटा	१०	२०	३	१५	१४	१३	४५	१०	२००	०	०	०	०	२००	साविक वडा नं १२२	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	गाग्रेपानी मुहानमा रिचार्ज गर्न १० वटा रिचार्ज पोखरी निर्माण गर्ने
२.१. १६	गाग्रेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१८०	३	१५	१४	१३	४५	१	१८०	०	०	०	०	१८०	साविक वडा नं १२२	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार, टंकी र वृक्षरोपण
२.१. १७	रिग मुहान संरक्षण	ओटा	१	२००	४	१०	९६	९५	४५	१	२००	०	०	०	०	२००	साविक वडा नं १२२	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार, टंकी र वृक्षरोपण
२.१. १८	अवैखोरे कोर्जाबाध जलविद्युत योजना निर्माण	ओटा	१	१०००	४	९	१७	१३	४३	१	१०००	०	०	०	०	१०००	साविक वडा नं ९ खाम्दै	गा.पा., वडा कार्यालय ,खानेपानी कार्यालय,डिभिजन वन कार्यालय,	विद्युत उत्पादन तथा विस्तारमा अन्य निकायको समन्वयमा काम गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण			
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८							
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट						
																		ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु			
२.१. १९	ठाँटी पोखरी स्तरोन्नती	ओटा	१	४००	०	३३	५६	६७	१५६	१	४००	०	०	०	०	४००	साबिं वडा नं. १	गा.पा., वडा कार्यालय, खानेपानी कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	पोखरी संरक्षणको लागी आवश्यक संरचना तयार गर्ने		
	जम्मा									६३३५		२१३५		२०००	१०४७०						
३	बन तथा जैविक विविधता																				
३.१	बहु उद्देश्यय नर्सरी स्थापना	स्थान	१	३००	०	०	१	०	१	१	३००	०	०	०	०	३००	वडाको उपयुक्त स्थानमा	गा.पा., वडा कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सा.व.उ.स., ASHA	बनजन्य विरुवा, घाँसका विरुवा तथा फलफूलका विरुवा उत्पादन गरनका लागि नर्सरी स्थापना गर्ने		
३.२	खाली क्षेत्रमा वृक्षारोपण	हे	५०	५०	१४	१२९	१३८	६९	३५०	२	१००	३	१५०	३	१५०	४००	हरियाली सामुदायिक वन, खाल खाल्चेरी सामुदायिक वन, तामारी सामुदायिक वन, रुन्धी सामुदायिक वनको खाली क्षेत्रमा	गा.पा., वडा कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सा.व.उ.स., ASHA	सामुदायिक वन लगायत अन्य खाली, भूक्षेप हुने, पहिरो जाने, कटान हुने क्षेत्रहरुमा वृक्षारोपण गर्ने।		
३.३	सामुदायिक वनको दिगो व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	पटक	२४	२०	१४	१२९	१३८	६९	३५०	८	१६०	८	१६०	८	१६०	४८०	सबै सामुदायिक वनहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सा.व.उ.स., ASHA	वन कार्ययोजना अनुसार वन व्यवस्थापन गरनको लागि अभ्यास र आधुनिक औजार सहितको तालिम प्रदान		

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
३.४	सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह गठन, दर्ता र वन हस्तान्तरण	वटा	१	५०	०	१८	२७	२१	६६	१	५०	०	०	०	०	५०	गांगेपानी सामुदायिक वन	गा.पा., वडा कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सा.व.उ.स., ASHA	स्थानीय समुदायवाट वन संरक्षण, सम्बर्द्धन, व्यवस्थापन तथा सदुपयोग गर्दै वनको हैसियत सुधारको लागि उपभोक्ता समुह गठन, वनकार्ययोजना निर्माण र दर्ता गर्ने
३.५	मिचाहा प्रजाती नियन्त्रणका लागि वायो ब्रिकेट तथा वायोचार तयारी तालिम तथा सामाग्री सहयोग	पटक	१	३०	०	७	११	१२	३०	०	०	१	३०	०	०	३०	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सा.व.उ.स., ASHA	मिचाहा प्रजाती नियन्त्रणका लागि वायो ब्रिकेट तथा वायोचार तयारी तालिम तथा सामाग्री सहयोग
३.६	जडीबुटी संकलन सम्बन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	३	२०	३	२४	३३	३०	९०	१	२०	१	२०	१	२०	६०	सबै वस्तीहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सा.व.उ.स., ASHA	जडीबुटी संकलन गर्दा बिउ प्रसारणमा असर नपर्ने गरी संकलन गर्ने प्राविधिक नमुना अभ्यास सम्बन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
३.७	जैविक विविधता संरक्षण का लागि कार्ययोजना तयारी	ओटा	१	१००						०	०	०	०	१	१००	१००	सबै वस्तीहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, सा.व.उ.स., ASHA	जैविक विविधता सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गरी वडा स्तरको कार्ययोजना निर्माण गर्ने
जम्मा										६३०		३६०		४३०		१४२०			
४	जलवायु परिवर्तन उत्पन्न प्रकोप																		

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण			
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८							
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट						
४.१	दोमैगैरा कुतुबागँ पहिरो नियन्त्रणका लागि बायोइंजिनियरिङ सहितको तारजाली	स्थान	१	१३५०	७	२७	४०	३४	१०८	१	१३५०	०	०	०	०	१३५०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	माथिल्लो तटीय क्षेत्रको पहिरोले तल्लो तटीय क्षेत्रहरूमा पार्ने असरहरूलाई कम गर्न पहिरो रोकथामको लागि, बृक्षरोपण तथा बायो इंजिनियरिङ, प्रविधि सहितको ख्याविन तारजाली पर्खाल लगाउने २०० मिटर लम्बाई र २० मिटर चौडाई		
४.२	अर्वेखोरे पहिरो नियन्त्रणका लागि बायोइंजिनियरिङ सहितको तारजाली	स्थान	१	८७०	३	१२	१८	१५	४८	०	०	१	८७०	०	०	८७०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	माथिल्लो तटीय क्षेत्रको पहिरोले तल्लो तटीय क्षेत्रहरूमा पार्ने असरहरूलाई कम गर्न पहिरो रोकथामको लागि, बृक्षरोपण तथा बायो इंजिनियरिङ, प्रविधि सहितको ख्याविन तारजाली पर्खाल लगाउने ५० मिटर लम्बाई र २० मिटर चौडाई		
४.३	सुर्पाधारा पहिरो नियन्त्रणका लागि बायोइंजिनियरिङ सहितको तारजाली स्थापना	स्थान	१	११२०	०	२५	२२	३०	७७	०	०	०	०	१	११२०	११२०	सुर्पाधारा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	माथिल्लो तटीय क्षेत्रको पहिरोले तल्लो तटीय क्षेत्रहरूमा पार्ने असरहरूलाई कम गर्न पहिरो रोकथामको लागि, बृक्षरोपण तथा बायो इंजिनियरिङ, प्रविधि सहितको ख्याविन तारजाली पर्खाल		

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																			लगाउने १५० मिटर लम्बाई र ५० मिटर चौडाई
४.४	नाखे पहिरो नियन्त्रणका लागि बायोइंजिनियरिङ सहितको तारजाली स्थापना	स्थान	१	१७५	७	६४	४९	३	१२३	१	१७५	०	०	०	०	१७५	साविक वडा नं ९	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तल्लो तटीय क्षेत्रमा खोलाहरूले गर्ने भू-क्ष्य तथा कटान नियन्त्रणका लागि माथिल्लो तटीय क्षेत्रहरूमा चैकड्याम, वृक्षरोपण तथा बायो इंजिनियरिङ प्रविधि सहितको र्याबिन तारजाली पर्खाल लगाउने १०० मिटर लम्बाई
४.५	जनचेतना आ.वि. घेरवार	स्थान	१	५००						०	०	१	५००	०	०	५००	साविक वडा नं ९	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारवार गर्ने
४.६	मा.वि. महत घेरवार	स्थान	१	५००						०	०	०	०	१	५००	५००	महत	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारवार गर्ने
४.७	जनचेतना आ.वि. घेरवार	स्थान	१	५००						०	०	१	५००	०	०	५००	साविक वडा नं ९	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारवार गर्ने
४.८	स्वास्थ्य चौकी घेरवार	ओटा	१	५००						०	०	०	०	१	५००	५००	महत स्वास्थ्य चौकी	सिंचाई कार्यालय, गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	स्वास्थ्य चौकीमा आलंकारिक बोटाविरुवा वृक्षरोपणका साथै घेरवार गर्ने
४.९	कुनपानीखोला काठेपुल निर्माण	स्थान	१	२५०	०	२३	२२	१५	६०	०	०	१	२५०	०	०	२५०	कुनपानी	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली र पर्खाल निर्माण
४.१०	मनपुखोला काठेपुल निर्माण	स्थान	१	२७५	०	२५	२८	२२	७५	०	०	१	२७५	०	०	२७५	मनपुखोला	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	छाना निर्माण र काठ सहयोग

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /सारिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८						
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट					
४.११	प्रकोप राहत (आपतकालिन) कोषको स्थापना	पटक	१	१००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	१	१००		०	१००	गा. पा. को वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	जोखिममा परेका व्यक्तिका लागि राहत प्रदान गर्नका लागि कोषको स्थापना गर्ने	
	जम्मा											२३२५		२४९		२१२०	६९४०			
५	जन स्वास्थ्य																			
५.१	स्टेचर खरिद	ओटा	१०	१०	७	६४	६९	३५	१७५	१०	१००	०	०	०	०	१००	सारिक का सबै वडाहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय,स्वास्थ्य चौकी, ASHA	१० वटा स्टेचर खरिद गरी समुदायलाई वितरण गर्ने	
५.२	पोषण सम्बन्धि तालिम	पटक	९	२०	५	९३	११२	६०	२७०	३	६०	३	६०	३	६०	१८०	स्वास्थ्य चौकी	गा.पा., वडा कार्यालय,स्वास्थ्य चौकी, ASHA	१००० दिनका आमाहरुलाई स्वस्थकर तथा सन्तुलित खाना सम्बन्धी अभ्यास सहितको तालिम प्रदान गर्ने	
५.३	स्वास्थ्य सरसफाई तथा सरुवा रोग सम्बन्धी तालिम	पटक	३	१५	०	३०	२०	४०	१०	१	१५	१	१५	१	१५	४५	स्वास्थ्य चौकी	गा.पा., वडा कार्यालय,स्वास्थ्य चौकी, ASHA	जनचेतनामुलक तथा सशक्तिकरण सम्बन्धी अभ्यास सहितको तालिम प्रदान गर्ने	
५.४	प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम तथा औषधीसहितको बाकस वितरण	पटक	१	५०	१	७	८	९	११	२७	०	०	०	०	५०	५०	स्वास्थ्य चौकी	गा.पा., वडा कार्यालय,स्वास्थ्य चौकी, ASHA	प्राथमिक उपचार प्रक्रियाको क्षमता विकास तालिमका साथै सामग्री वितरण गर्ने	
५.५	स्वास्थ्य चौकीको सवलीकरण	पटक	३	५०	७	६४	६९	३५	१७५	१	५०	१	५०	१	५०	१५०	स्वास्थ्य चौकी	गा.पा., वडा कार्यालय,स्वास्थ्य चौकी, ASHA	स्वास्थ्य चौकी आवश्यक सामग्री वितरण गर्ने	
	जम्मा									२२५		१२५		१२५	१७५	५२५				
६	भौतिक पूर्वाधार																			

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण			
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८							
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट						
६.१	सिस्नेखोला अफलिप्ट सिँचाई योजना निर्माण	ओटा	१	४०००	०	३५	४५	३०	११०	०	०	१	४०००	०	०	४०००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	३००० मि. तलबाट माथि पानी सिँचाई पोखरिमा जम्मा गरी सिँचाई गर्ने		
६.२	दब्का अफलिप्ट खानेपानी योजना निर्माण	ओटा	१	४०००	३	६०	४०	३	१०६	०	०	०	०	१	४०००	४०००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	३००० मि. तलबाट माथि पानी तान्ने, ३ वटा टंकी निर्माण गरी १० वटा धारा सहितको खानेपानी योजना निर्माण गर्ने		
६.३	तल्लो खाम्दै खानेपानी योजना निर्माण	ओटा	१	७००	२	७	५	२	१६	१	७००	०	०	०	०	७००	साविक वडा नं ९	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पच्चीस एम.एम.को पाइपवाट २५०० मि. पानी त्याएर १६ घरधुरीको लागि ३ वटा टंकी, १ वटा इन्टेक निर्माण गरी ३ वटा धारा सहितको खानेपानी योजना निर्माण गर्ने		
६.४	माथिल्लो खाम्दै खानेपानी योजना निर्माण	ओटा	१	७२०	३	२५	२०	२	५०	०	०	१	७२०	०	०	७२०	साविक वडा नं ९	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पच्चीस एम.एम.को पाइपवाट २५०० मि. पानी त्याएर ५० घरधुरीको लागि ३ वटा टंकी, १ वटा इन्टेक निर्माण गरी ४ वटा धारा सहितको खानेपानी योजना निर्माण गर्ने		
६.५	लुगाधुनेखोला अफलिप्ट खानेपानी योजना निर्माण	ओटा	१	४०००	०	१२	२१	११	४४	०	०	०	०	१	४०००	४०००	तामारी	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बत्तीस एम.एम.को पाइपवाट ४००० मि. दुरीमा पानी त्याएर ४४ घरधुरीको लागि २ वटा टंकी निर्माण गरी ४ वटा धारा सहितको खानेपानी योजना		

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
६.६	सारागंखोला खानेपानी योजना निर्माण	ओटा	१	८५०	०	१२	२१	११	४४	१	८५०	०	०	०	०	८५०	तामारी	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बत्तीस एम.एम.को पाइपवाट २५०० मि. दुरीमा पानी ल्याएर ४४ घरधुरीको लागि १ वटा इन्टर्का, २ वटा टंकी निर्माण गरी ४ वटा धारा सहितको खानेपानी योजना निर्माण गर्ने
६.७	महत गाउँ ढल निकास योजना	ओटा	२	४००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	१	४००	१	४००	८००	साविक वडा नं. १२२	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बष्ठाको पानी बगेर हुने भू क्षय कम गर्नका लागि महत गाउँमा ढल निकास निर्माण
६.८	दोमै रुन्धी गोरेटोवाटो सुधार	ओटा	१	७००	७	६४	६९	३५	१७५	१	७००	०	०	०	०	७००	वडा नं. ६ भुमे	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बृक्षरोपण सहितको ५००० मिटर गोरेटो वाटो सुधार गर्ने
६.९	कृपानीखोला पाथीहाला गोरेटोवाटो सुधार	ओटा	१	७००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	१	७००	०	०	७००	वडा नं. ६ भुमे	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बृक्षरोपण सहितको ५००० मिटर गोरेटो वाटो सुधार गर्ने
६.१०	दोमै महत गोरेटोवाटो सुधार	ओटा	१	६००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	०	०	१	६००	६००	वडा नं. ६ भुमे	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बृक्षरोपण सहितको ३००० मिटर गोरेटो वाटो सुधार गर्ने
६.११	जितखोला महतगाउँ गोरेटोवाटो सुधार	ओटा	१	५००	७	६४	६९	३५	१७५	१	५००	०	०	०	०	५००	वडा नं. ६ भुमे	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बृक्षरोपण सहितको २००० मिटर गोरेटो वाटो सुधार गर्ने
६.१२	लाम्दवाली गोरेटोवाटो सुधार	ओटा	१	६००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	१	६००	०	०	६००	वडा नं. ६ भुमे	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बृक्षरोपण सहितको ३००० मिटर गोरेटो वाटो सुधार गर्ने
६.१३	कोइचा महत विद्यालय गोरेटोवाटो सुधार	ओटा	१	९००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	०	०	१	९००	९००	वडा नं. ६ भुमे	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बृक्षरोपण सहितको ८००० मिटर गोरेटो वाटो सुधार गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८						
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट					
६.१४	महत कोर्जाखोला गोरेटोवाटो सुधार	ओटा	१	६००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	१	६००	०	०	६००	वडा नं ६ भुमे	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वृक्षरोपण सहितको ३००० मिटर गोरेटो वाटो सुधार गर्ने	
	जम्मा									२७५०		७०२०	०	९९००	१९६७०					
७	जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैगिंग तथा सामाजिक समावेसीकरण																			
७.१	जलवायु परिवर्तन ज्ञान केन्द्र स्थापना (वडा स्तरिय)	ओटा	१	१००	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	१	१००	०	०	१००	महत	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	सबै टोलका समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सुचना प्रवाह गर्ने उद्देश्यले वडा कार्यालयको भवनमा सुचना केन्द्र स्थापना गर्ने	
७.२	तल्लो तटिय र माथिल्लो तटिय क्षेत्र विचको अन्तर सम्बन्धि सम्बन्धि सचेतनाका लागि होडिङ वोर्ड निर्माण	ओटा	३	१५	७	६४	६९	३५	१७५	०	०	३	४५	०	०	४५	सबै वडाहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	प्रत्येक वडामा १ वटा होडिङ वोर्ड	
७.३	लापा कार्यान्वयन का लागी अभिमुखीकरण गोप्ति	पटक	१	१५	५	१०	१०	५	३०	१	१५	०	०	०	०	१५	महत	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरू, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरू, कृषि समूह, वन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा	
७.४	विपन्न महिलाहरूलाई वैकल्पिक आयमुलक क्रियाकलाप सिलाई कराई	जना	१	३००	०	७	७	७	२१	१	३००	०	०	०	०	३००	महत	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	कपडा सिलाई तालिम र मेशीन औजार सहयोग गर्ने	

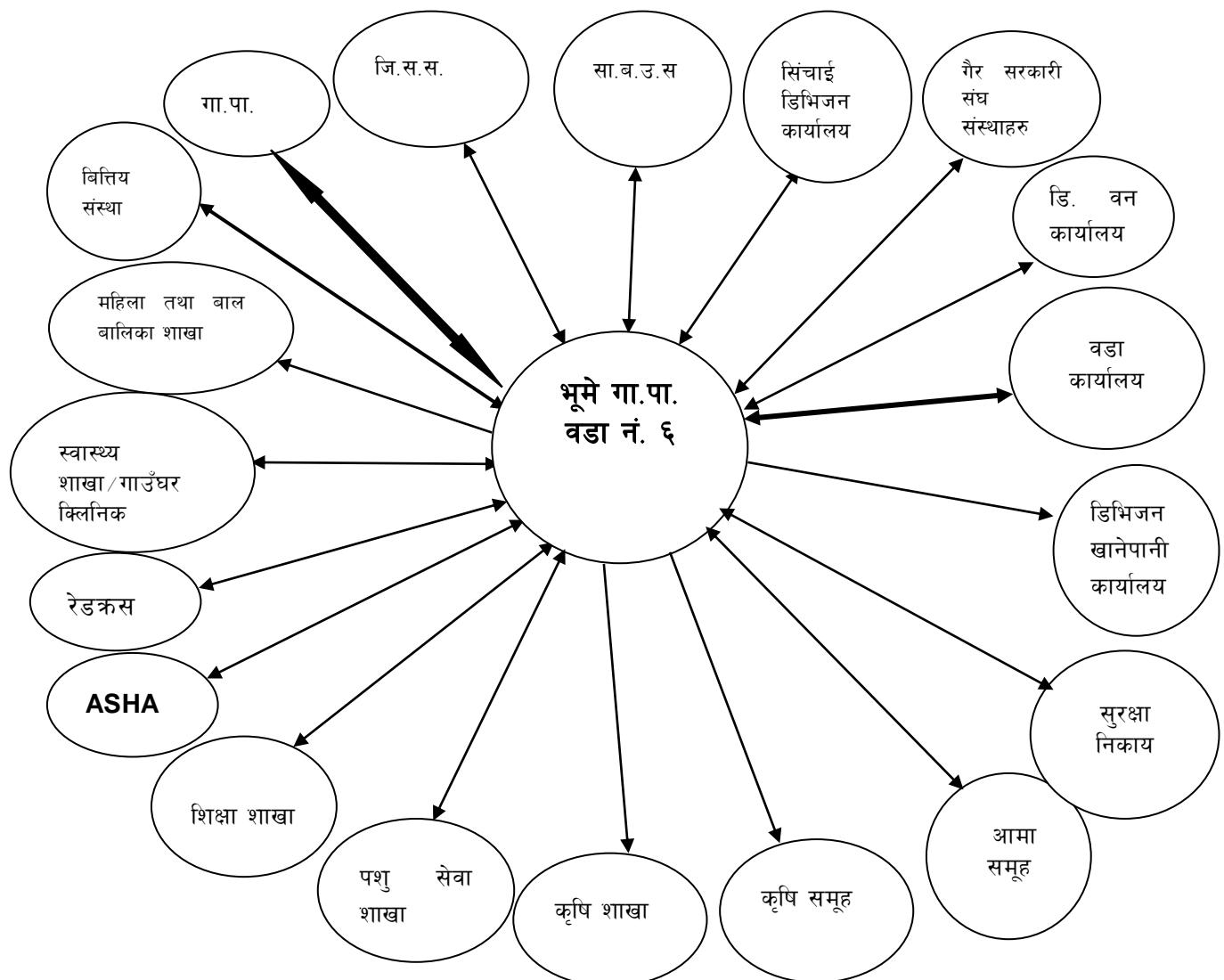
क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
	तालिम र मेरीन सहयोग																		
७.५	विपन्न महिलाहरुलाई वैकल्पीक आयमुलक क्रियाकलाप राढीपाखी र होजेरी तालिम तथा सहयोग	जना	१	२००	०	८	८	८	२४	०	०	१	२००		०	२००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	परम्परागत स्थानिय राढीपाखीको सामग्री बनाउने महिलाहरुलाई सबलीकरणका लागि सामग्री र सहयोग
७.६	विपन्न महिलाहरुलाई वैकल्पीक आयमुलक क्रियाकलाप बुटिक तालिम	जना	१	२००	०	८	८	८	२४	०	०	०	०	१	२००	२००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	बुटिक पेशामा इच्छुक महिलाहरु छनौट गरी तालिम तथा सामग्री सहयोग
७.७	विपन्न महिलाहरुलाई आधारभूत कम्प्युटर तालिम	पटक	२	१००	०	६	६	६	१८	१	१००	०	०	१	१००	२००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	आधारभूत कम्प्युटर तालिम प्रदान गरी आत्मनिर्भर बनाउने
७.८	सिकर्मी डकर्मी तालिम	पटक	१	१००	०	६	८	७	२१	०	०	०	०	१	१००	१००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	परम्परागत सिपको प्रबढ्न गर्ने सामग्री सहितको तालिम प्रदान गर्ने
७.९	आरन सुधार	ओटा	६	४०	०	३	२	१	६	६	२४०	०	०	०	०	२४०	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	आरन सुधारका लागि सामाग्री सहयोग
७.१०	अवलोकन भ्रमण (अनुकूलनका प्रयासहरु भएको ठाउमा)	पटक	१	२००	३	७	१०	१०	३०	०	०	०	०	१	२००	२००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वडाका निवाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरु, कृषि समूह, वन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा
७.११	महिला तथा बन्धित वर्गलाई लैगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी तालिम	पटक	१	२०	५	२२	३५	२८	९०	०	०	१	२०	०	०	२०	सावकको वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	२ दिने तालिम, वडावाट ६ जनाका दरले, आमा समूह, कृषि सहकारीहरु, सचेतना केन्द्र र वन

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानित बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
७.१२	विद्यालय स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	६	१०						२	२०	२	२०	२	२०	६०	वडा नं १ मैकोट	गा.पा., वडा कार्यालय, सम्बन्धित विद्यालयको वातावरण विषयको शिक्षक, ASHA	समुहका प्रतिनिधीहरु विद्यालयहरुमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतनामुलक कक्षा सञ्चालन गर्ने
	जम्मा									६७५		३८५		६२०	१६६०				
८	योजना अनुगमन , मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास																		
८.१	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठि	ओटा	३	१५						१	१५	१	१५	१	१५	४५	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनीधिहरु, कृषि समूह, वन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा
८.२	सरोकारवालाहरुवाट संयुक्त अनुगमन तथा मूल्यांकन	ओटा	३	१०						१	१०	१	१०	१	१०	३०	कार्यक्रम सञ्चालन भएका स्थानहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनीधिहरु, कृषि समूह, वन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष						कूल अनुमानित बजेट	स्थान / साखिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
८.३	चौमासिक समिक्षा गोष्ठि	पटक	९	१०						३	३०	३	३०	३	३०	९०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	जन प्रतिनिधिहरु, राजनितिक दल, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था
८.४	वडा कार्यालयको संस्थागत विकास	पटक	१	१००						१	१००	०	०	०	०	१००	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरु, कृषि समूह, वन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरुको सहभागितामा
	जम्मा									१५५		५५		५५	२६५				
	कुल जम्मा									१९०६०		२०६८८		२१२०९	५०९७				

३.८ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण

योजना तयार गरिसकेपछि अनुकूलन योजनाका प्राथमिकतालाई स्थानीय स्तरमा आर्थिक तथा प्राविधिक रूपमा सहयोग पुऱ्याउन सक्ने निकायहरुको पहिचान एवं ती निकायहरुबाट उपलब्ध हुने सेवाहरुको समेत विश्लेषण गरिएको थियो । यसरी जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिकको साथै सहजीकरण सहयोग पुऱ्याउन सक्ने सरकारी निकायहरुमा जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, गाउँपालिकाको कार्यालय, गाउँपालिका अन्तर्गत विभिन्न विषयगत शाखाहरु (कृषि शाखा, पशुसेवा शाखा, स्वास्थ्य शाखा, शिक्षा शाखा, महिला तथा बालबालिका शाखा) लगायत जिल्ला तथा फिल्ड स्थित कार्यालयहरु, गैर सरकारी संस्था तथा आयोजनाहरुमा रेडक्रस, रुकुमेली समाज विकास केन्द्र, रुपन्तरण नेपाल, आशा, सुआहारा तथा समुदायमा आधारित संघ संस्थाहरुमा सा.ब.उ.स., आमा समूह, युवा क्लब आदि रहेका छन् । संस्थागत नक्षा अनुसार जिल्लामा हुने जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि हरेक क्रियाकलापहरु बडा कार्यालय र गाउँपालिकासँगको समन्वय र सहकार्यमा हुने हँदा बडा कार्यालय र गा.पा.सँग धेरै राम्रो र नजिकको सम्बन्ध रहने देखिन्छ ।

चित्र २१. भूमे गा. पा. वडा नं. ६ को संस्थागत नक्शांकन

तालिका २५. संस्थागत विश्लेषण

सेवाप्रदायक संस्था र ठेगाना	सेवा लिने विषय	सेवा लिन गरिने प्रक्रिया
वडा कार्यालय	समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुभाव, सिफारिस	निवेदन तथा योजना प्रस्तुत
गाउँपालिकाको कार्यालय	आर्थिक सहयोग, समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुभाव, सिफारिस	योजना तर्जुमामा आमन्त्रण, निवेदन तथा योजना प्रस्तुत
जि.स.स.को कार्यालय	आर्थिक सहयोग र सहकार्य	योजना प्रस्तुत, निवेदन
शिक्षा शाखा	विद्यालय निर्माण तथा मर्मत, छात्रवृत्ति, विद्यालयका लागि आवश्यक सामाग्रीहरु, शिक्षकहरुका लागि तालिम	योजना प्रस्तुत, वि.व्य.स.को निर्णय र निवेदन
स्वास्थ्य शाखा	उपस्वास्थ्य चौकी स्थापना र स्तर वृद्धि, स्वास्थ्य शिविर, गाउँघर क्लिनिकको स्तर वृद्धि,	सम्पर्क, समन्वय, निवेदन
महिला तथा बालबालिका शाखा	महिला सशक्तिकरणका लागि तालिम, समूह गठन, आयआर्जन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु	सम्पर्क, समन्वय, निवेदन
पशु सेवा शाखा	पशुमा लागेको रोगको वारे जानकारी तथा प्रशिक्षण, समूह गठन र सबलीकरण	निवेदन
कृषि शाखा	कृषि सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग, बीउविजन, कृषि सम्बन्धी तालिम, कृषक समूह गठन र सबलीकरण	योजना प्रस्तुत, कृषक समूहको निवेदन
सा.व.उ.स.	उपभोत्ताहरुलाई आवश्यक काठ, घाँस , दाउरा उपलब्ध गराउने तथा विपन्नहरुलाई आय आर्जनका लागि सहयोग गर्ने	निवेदन
डिभिजन वन कार्यालय	सा.व.उ.स. गठन र दर्ता, वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, गैर काष्ठ वन पैदावार सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, आयआर्जनका क्रियाकलापहरुका लागि आर्थिक सहयोग	सावउसको बार्षिक योजना पेश, सावउसको निर्णय र निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
डिभिजन सिंचाई कार्यालय	कुलो, नहर निर्माण, पाईप सहयोग,	योजना प्रस्तुत, निवेदन, सम्पर्क, समन्वय
डिभिजन खानेपानी कार्यालय	खानेपानीको लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग, पाईप, टंकी, धारा निर्माणका सामाग्री सहयोग, चर्पी निर्माणका लागि प्यान सेट, सिमेन्ट, सरिया, पाईप सहयोग	योजना प्रस्तुत, उपभोक्ता समिति गठन गरी निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
सुरक्षा निकाय	राहत तथा तथा उद्धारको सहयोग, सुरक्षा	उद्धारको लागि अनुरोध निवेदन
वित्तिय संस्थाहरु	बचत तथा कृण	सम्पर्क समन्वय, निवेदन
कृषि समूह	समूहका सदस्यहरुको क्षमता विकास, सशक्तिकरण	छलफल, बैठक
आमा समूह	समूहका सदस्यहरुको क्षमता विकास, सशक्तिकरण	छलफल, बैठक
पहाडी किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजन तयारी तथा कार्यान्वयनमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	लामा समूह निर्माण, निवेदन, सम्पर्क, समन्वय

३.९ स्थानीय तहको योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन

नेपाल सरकारको स्थानिय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियाका ७ चरणहरू: १) संघ तथा प्रदेशबाट वित्तीय हस्तान्तरणको खाका र मार्गदर्शन प्राप्ती, २) श्रोत अनुमान र कूल बजेट सीमा निर्धारण, ३) वस्ती/टोल स्तरबाट योजना छनौट, ४) वडा स्तरीय योजना प्राथमिकिकरण, ५) एकिकृत बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, ६) गाउँ/नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृती गरि सभामा पेश गर्ने र ७) गाउँ/नगर सभाको बैठकमा बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृतिका चरणहरू मध्ये चरण नं. ३ बाट शुरु भई पछिका चरणहरूमा समायोजन गरी यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई अनुमोदन गराई मुल प्रवाहीकरण गरिने छ। यस कार्ययोजना जलवायु परिवर्तनसंग सम्बन्धित संवेदनशील विषयगत क्षेत्रहरू: कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलश्रोत तथा उर्जा, मानव स्वास्थ्य, जलवायु जन्य प्रकोप तथा पूर्वाधार विकास अन्तर्गतका अनुकूलनका कार्यक्रमहरू, स्थानीय तहको क्षेत्रगत विकास १) आर्थिक विकास, २) सामाजिक विकास, ३) पूर्वाधार विकास, ४) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र ५) संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाह क्षेत्रहरूमा एकिकृत एवं समायोजन गर्न सकिने छ। यस बाहेक वडा तथा गाउँपालिका अन्तर्गत क्रियाशील अन्य नीजि, सरकारी तथा गैह सरकारी संस्थाहरू र दातृ निकायहरूको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरूबाट यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको पनि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग हुनेछ। त्यस्तै गरेर संघीय तथा प्रादेशिक सरकारहरूको तहबाट पनि सहयोग हुनेछ। पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजनासंग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूमा पनि दुबै आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग हुनेछ।

३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन यस भुमे गाउँपालिकाको समन्वयनमा यस वडाको वडा अध्यक्षको नेतृत्वदायी भूमिका रहने छ। यसको लागि वडा अध्यक्ष को अध्यक्षता बहुसंरोक्तावाला समिति गठन गर्न सकिनेछ। सो समितिको मातहतमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका योजनाहरू सेवा प्रदायक संस्था तथा निकायहरू, विषयगत शाखा तथा कार्यालयहरूले पनि आ-आफ्नो प्रकृया तथा कार्यविधि अनुसार कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नेछन्। पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजनाबाट सहयोग हुने कार्यक्रमहरू यसै आयोजनाको कार्यविधि अनुसार सोभै समुदायमा स्थापित भई क्रियाशील रहेका विधिवत दर्ता भएका समूह, संस्था, क्लब तथा उपभोक्ता समितिहरू मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। योजना कार्यान्वयन हुनु पूर्व कार्यान्वयनका लागि आवश्यक विस्तृत बजेट तयार गरी उपभोक्ता समिति, समूह र क्लबहरूसंग सहमति एवं सम्झौता गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। उक्त कार्यान्वयन गर्ने समितिहरूले कार्यक्रम कार्यान्वयन पूर्व सम्बन्धित लाभान्वयन वर्ग समक्ष विस्तृत योजना तथा बजेट विवरण प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ।

यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि जिल्ला समन्वयन समिति तथा गाउँपालिका मार्फत पहल गरिनेछ। विस्तृत कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी वाह्य श्रोतहरूको समेत पहिचान र परिचालन गरिनेछ।

३.११ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन

वडा तहमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रगति र परिणाम सम्बन्धी सूचना तथा प्रमाणहरूको संकलन र मूल्यांकन गर्न वडा अध्यक्षका अध्यक्षता गठित बहुसंरोक्तावाला समितिलाई नै परिचालन गरिनेछ। अनुकूलन कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा भएको प्रगतिहरूको समिक्षा नियमित रूपमा गरिनेछ। यसका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी र समिक्षा गोष्ठी सबै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा संचालन गरिनेछ। समितिबाट कार्यक्रमको गुणस्तर

सुनिश्चित गर्न स्थलगत अनुगमन समेत गरिनेछ । समिक्षा गोष्ठी एवं स्थलगत अनुगमनबाट लापा कार्यान्वयनमा प्राप्त भएका प्रतिफल मूल्यांकन गरि सिकाईहरुको आदान प्रदान गरिनेछ । यसै गरी समय-समयमा जिल्ला स्तरमा रहेका सयन्त्रहरुबाट पनि संयुक्त अनुगमन गरी प्राविधिक स्तरको पृष्ठपोषण बडालाई प्राप्त हुनेछ । यसका अतिरिक्त अनुकूलन योजना कार्यान्वयन र अनुगमनबाट आएका नतिजा, प्रगति र उपलब्धीहरु जिल्ला र गाउँपालिकामा हुने विभिन्न फोरमहरुमा प्रस्तुत गरी पृष्ठपोषण लिईनेछ । यसबाट लापा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुग्नेछ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनबाट प्राप्त उपलब्धी र नतिजाहरुको प्रगति विवरण र घटनाको विस्तृत अध्ययन गरी प्रकाशन तथा प्रसारण गरिनेछ । समय-समयमा केन्द्रिय तथा क्षेत्रिय अनुगमन समितिहरुबाट पनि अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।

समुदाय तहमा सहभागितात्मक स्वःअनुगमन पद्धतिलाई प्राथमिकता दिईनेछ । यसका लागि उपभोक्ता समूह तथा समितिहरुले कार्यक्रमको शुरुवातमा र सपन्न भए पश्चात सार्वजनिक लेखा परिक्षण गर्नेछन् । लापा तयारीको क्रममा तयार गरिएको विधिहरुको विश्लेषणलाई आधार मानी तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरिनेछ । यसरी सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन सम्बन्धित सम्पन्नता स्तरीकरण विधिबाट पुनः बडा स्तरमा घरधुरीहरुको लेखाजोखा गरी तुलानात्मक अध्ययन गरिनेछ । यसबाट समुदाय स्वयंले संकटासन्नताको अवस्था विश्लेषण गर्न सक्नेछन् ।

अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको क्रममा आयव्ययको विवरण तथा सम्बन्धित अभिलेखहरु पारदर्शि रूपमा राख्नु पर्नेछ साथै गाउँपालिकाको कार्यालय, बडा कार्यालय र सम्बन्धित समूहबाट स्वःअनुगमन मूल्यांकन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरुसंग संयुक्त रूपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाई गरिने छ । कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्यमूलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिनेछ ।

तालिका २६. अनुगमन योजना

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
समुदाय तहका अनुगमन (क्रियाकलापहरुको तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> पारदर्शिता र अपनत्व कायम गर्न । अनुकूलन कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> समुदाय स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रम संचालन पूर्व, संचालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रममा) 	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वःअनुगमन तथा मूल्यांकन, होर्डिङ बोर्ड मार्फत ।
बडा/गाउँपालिका तहका अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरु तहमा)	<ul style="list-style-type: none"> कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । योजना र प्रगतिका लेखाजोखा गर्न । कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धि गर्दै समयमा सम्पन्न गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> बडा स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गाउँपालिका स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति 	<ul style="list-style-type: none"> अर्धवार्षिक रूपमा (पौष र असारमा) 	समिक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी
	चौमासिक		फिल्ड अनुगमन भ्रमण ।	
	चौमासिक		संकटासन्न वर्गहरुसंग अन्तरकिया ।	
	नियमित		फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन ।	
	वार्षिक		वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन ।	
जिल्ला तहका	लापाका	जिल्ला समन्वय	अर्धवार्षिक	संयुक्त अनुगमन ।

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
अनुगमन (नतिजाहरु र उपलब्धी तहमा)	उपलब्धीहरु र नतिजाहरु सुनिश्चित गर्न ।	समिति, सहयोगी संस्थाहरु ।	अर्धवार्षिक	समिक्षा तथा सेयरिङ गोष्ठी तथा बैठक ।
	● राम्रा अभ्यासहरुको अनुशारण, थप विस्तार र मूल प्रवाहीकरण गर्न ।		वार्षिक	घटना अध्ययनको संगालो प्रकाशन ।
			२ वर्षमा	सहभागितामूलक संकटासन्तो विश्लेषण ।
			वार्षिक	प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन।

सन्दर्भ सामाग्री:

- राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७
- राष्ट्रिय अनुकूलन कार्ययोजना (नापा), २०६७
- स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना संरचना (लापा फेमवर्क), २०६७
- राष्ट्रिय जनगणना प्रतिवेदन, २०६८
- जिल्ला वस्तुगत विवरण, रुकुम २०७२
- सुदृढ लापा मार्गदर्शन, ASHA २०७४
- GIS based Lukum Thawang Sub-watershed Assessment Report, ASHA, 2019

अनुसूचीहरू

अनुसूची १. स्थानीय अनुकूलन योजना तथारी गोष्ठी (३ दिने)का सहभागीहरू

क्र.सं.	सहभागीको नाम	कार्यालय/आबद्ध संस्थाको नाम	पद	लिंग	जातजाति
१	देवबहादुर बुढा	वडा कार्यालय वडा नं. १	अध्यक्ष	पुरुष	बा/धे/ठ
२	सावित्रा बुढा	वडा कार्यालय वडा नं.१	सदस्य	महिला	दलित
३	आशा सुनार	साविक वडा नं. २	सहभागी	महिला	दलित
४	विमला वि.क.	साविक वडा नं. १	सहभागी	महिला	दलित
५	रामकुमारी रोका	साविक वडा नं. १	सहभागी	महिला	जनजाती
६	जैकुमारी वि.क.	साविक वडा नं. २	सहभागी	महिला	दलित
७	ललिता पुन	साविक वडा नं. २	सहभागी	महिला	जनजाती
८	प्रतिभा वली	साविक वडा नं. ९	सहभागी	महिला	क्षत्री
९	संगिता रोका	साविक वडा नं. ९	सहभागी	महिला	जनजाती
१०	सीमाना वली	साविक वडा नं. ९	सहभागी	महिला	क्षत्री
११	गणेश रोका	साविक वडा नं. ९	सहभागी	पुरुष	जनजाती
१२	गणेश बुढा	साविक वडा नं. १	सहभागी	पुरुष	जनजाती
१३	नरेश रोका	साविक वडा नं.२	सहभागी	पुरुष	जनजाती
१४	गुम्धन बुढा	साविक वडा नं.२	सहभागी	पुरुष	जनजाती
१५	दयाजि बुढा	साविक वडा नं.२	सहभागी	पुरुष	जनजाती
१६	श्रृजना पुन	साविक वडा नं.२	सहभागी	महिला	जनजाती
१७	सिता बुढा	साविक वडा नं.२	सहभागी	महिला	जनजाती
१८	सन्दिता खड्का	साविक वडा नं. १	सहभागी	महिला	क्षत्री
१९	जानमाया वली	साविक वडा नं.२	सहभागी	महिला	क्षत्री
२०	सतवर बुढा	साविक वडा नं.१	सहभागी	पुरुष	जनजाती

क्र.सं.	सहभागीको नाम	कार्यालय/आबद्ध संस्थाको नाम	पद	लिंग	जातजाति
२१	खिमबहादुर राना	अस्थाई प्रहरी पोस्ट महत	ईन्चार्ज	पुरुष	जनजाती
२२	झक्कु पुन	स्वास्थ्यचौकी	ईन्चार्ज	पुरुष	जनजाती
२३	भुपाल वली	पशु सेवा केन्द्र	नायब पशु प्राविधिक	पुरुष	क्षत्री
२४	आशा बुढा	साविक वडा नं. २	सहभागी	महिला	जनजाती
२५	धनजित रोका	वडा कार्यालय	सदस्य	पुरुष	जनजाती
२६	राजकुमारी बुढा	साविक वडा नं. २	सहभागी	महिला	जनजाती
२७	शान्ति वली	आर यस डि सी	सहजकर्ता	महिला	क्षत्री
२८	नरेश रोका	साविक वडा नं. ९	सहभागी	पुरुष	जनजाती
२९	मन बहादुर बुढा	साविक वडा नं. १	सहभागी	पुरुष	जनजाती
३०	सिता बुढा	साविक वडा नं. ९	सहभागी	महिला	जनजाती
३१	बम बहादुर ओली	रूपान्तरण नेपाल	जलवायु परिवर्तन अधिकृत	पुरुष	बा/क्षे/ठ/स
३२	महेश बुढाथोकी	रूपान्तरण नेपाल	लापा सहजकर्ता	पुरुष	क्षत्री
३३	देउकुमार बोहरा	रूपान्तरण नेपाल	लापा सहजकर्ता	पुरुष	क्षत्री

अनुसूची २. संकटासन्न घरधुरीहरुको विवरण

क्र.स.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्नता स्तर	दोलको नाम
१	नर बहादुर वली	मुली वली	महत	१	१	३	४	४	V2	तमारी
२	जय बहादुर वली	चामा वली	महत	१	१	३	१	१	V2	तमारी
३	रतन वली	जिबा वली	महत	१	१	३	१	२	V2	तमारी
४	मैसरी वली	तुलसी वली (आमा)	महत	१	२	३	३	०	V2	तमारी
५	गुण वली	नारायण वली	महत	१	१	३	०	६	V2	तमारी
६	ओम बहादुर खत्री	कलसरी वली	महत	१	१	३	२	२	V2	तमारी
७	भिम बहादुर वली	देवु बुढा	महत	१	१	२	३	२	V2	तमारी
८	कौशल खत्री	मनिषा खत्री	महत	१	१	३	२	१	V2	तमारी
९	अमर बहादुर खड्का	धनकमारी खड्का	महत	१	१	३	२	४	V2	तमारी
१०	मान बहादुर खड्का	यमुना खड्का	महत	१	१	३	२	१	V2	तमारी
११	कर्ण बहादुर वली	आसपुरी वली	महत	१	१	३	१	१	V2	तमारी
१२	बरमान वली	जानमाया वली	महत	१	१	३	४	२	V2	तमारी
१३	भिम बहादुर नेपाली	लयन नेपाली	महत	१	१	१	३	२	V2	महत
१४	नल बहादुर नेपाली	सुन नेपाली	महत	१	१	१	४	२	V2	खाडागारी
१५	टेकबहादुर बुढा	ज्योति बुढा	महत	१	१	२	३	५	V2	खाडागारी
१६	प्रिथी रोका	देवु रोका	महत	१	१	२	१	३	V2	महत
१७	गजमान बुढा	आसपुरी बुढा	महत	१	१	२	२	२	V2	महत
१८	राजधन बुढा	सिता बुढा	महत	१	१	२	४	४	V2	महत
१९	हित बुढा	समज बुढा	महत	१	१	२	३	५	V2	महत
२०	तेजमान बुढा	मायाँ बुढा	महत	१	१	२	३	२	V2	महत
२१	शुरेस बुढा	गंगासरी बुढा	महत	१	१	२	३	१	V2	तमारी
२२	तुल बहादुर ओली	खिमा वली	महत	१	१	३	४	१	V2	तमारी
२३	मुल प्रसाद वली	लिला वली	महत	१	१	३	१	३	V2	तमारी
२४	शेर बहादुर वली	जानपुरी वली	महत	१	१	३	३	३	V2	तमारी
२५	काले बुढा	पार्वती बुढा	महत	१	१	२	२	२	V2	महत
२६	तारा बुढा	लाख बुढा	महत	१	१	२	३	४	V2	महत
२७	सर्वजित बुढा	लालु बुढा	महत	१	१	२	३	४	V2	महत
२८	रामजित बुढा	गैनसरी बुढा	महत	१	१	२	१	३	V2	महत
२९	विरस बुढा	मिलन बुढा	महत	१	१	२	२	२	V2	तमारी
३०	जयकुमार बुढा	पवित्रा बुढा	महत	१	१	२	३	३	V2	तमारी
३१	लक्ष्मण बहादुर बुढा	सरी बुढा	महत	१	१	२	४	५	V2	महत
३२	प्रकाश सुनार	सिता सुनार	महत	१	१	१	३	२	V2	महत
३३	प्रकाश बुढा	सावित्रा बुढा	महत	१	१	२	३	३	V2	महत

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
३४	रामकुमार सुनार	बिमला सुनार	महत	१	१	१	२	२	V2	खाडागारी
३५	राजकुमार बुढा	कौशिल बुढा	महत	१	१	२	३	३	V2	तमारी
३६	डम्मर बहादुर वली	सिता वली	महत	१	१	३	१	४	V2	तमारी
३७	भिम बहादुर वली	सुन कुमारी वली	महत	१	१	३	२	३	V2	महत
३८	अमृत बुढा	दिल कुमारी वली	महत	१	१	३	५	१	V2	महत
३९	जोखन बुढा	दिलपुरा बुढा	महत	१	१	३	२	३	V3	महत
४०	रेख बहादुर बुढा	तिजी बुढा (आमा)	महत	१	२	२	४	४	V3	महत
४१	गुण बहादुर बुढा	भरणी बुढा	महत	१	१	२	३	१	V3	महत
४२	सुसित बुढा	रविना बुढा	महत	१	१	२	१	२	V3	महत
४३	हिक्का बुढा	प्यारी बुढा (आमा)	महत	१	२	२	३	३	V3	महत
४४	कुमार बुढा	सिता बुढा	महत	१	१	२	१	२	V3	महत
४५	टुलप्रसाद दमाङ्	सुनिता दमाई (छोरी)	महत	१	१	१	३	३	V3	महत
४६	टेकमान सुनार	फर्किमाया सुनार (बुहारी)	महत	१	१	१	५	४	V3	महत
४७	दन्त बुढा	राममाया ,स्यामी बुढा	महत	१	१	२	३	३	V3	महत
४८	हर्कमान सुनार	मुली सुनार	महत	१	१	१	२	३	V3	महत
४९	विश्वलाल सुनार	सइको बुढा (बुहारी)	महत	१	१	१	२	३	V3	तमारी
५०	कामी रोका	हस्तिरा रोका	महत	१	१	२	३	२	V3	महत
५१	दिल कुमार खड्का		महत	१	१	३	४	५	V3	महत
५२	सन रोका	बिनमाया रोका	महत	१	१	२	३	२	V3	महत
५३	तारा प्रसाद बुढा	लक्ष्मी बुढा	महत	१	१	२	३	२	V3	महत
५४	फर्क बहादुर सुनार	मनसरी सुनार	महत	१	१	१	४	२	V3	महत
५५	अतु सुनार	नरमाया सुनार	महत	१	१	१	२	२	V3	महत
५६	मन बहादुर सुनार	धरसरी सुनार	महत	१	१	१	४	३	V3	तमारी
५७	नविन सुनार	मायाँ सुनार	महत	१	१	१	२	१	V3	तमारी
५८	दल बहादुर वली	मुनसरी वली	महत	१	१	३	२	२	V3	तमारी
५९	लिलाराम घर्ती	कमला घर्ती	महत	१	१	२	३	१	V3	तमारी
६०	मस्त बुढा	रुनु बुढा	महत	१	१	२	४	१	V3	महत
६१	कर्मधन बुढा	थकमाया बुढा	महत	१	१	२	२	३	V3	महत
६२	दिपेश बुढा	सिरकुमारी बुढा	महत	१	१	२	२	२	V3	तमारी
६३	भिम बुढा	मुली बुढा	महत	१	१	२	१	२	V3	तमारी
६४	सेडगेय वली	लक्ष्मी वली	महत	१	१	३	४	३	V3	तमारी
६५	धन बहादुर वली	सिता वली	महत	१	१	३	२	४	V3	तमारी
६६	देव बहादुर वली	रामकुमारी वली	महत	१	१	३	१	२	V3	तमारी

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
६७	हस्त बहादुर वली	पुनसरा वली	महत	१	१	३	१	१	V3	तमारी
६८	रणबहादुर रोका	लहरी रोका	महत	१	१	२	४	३	V3	तमारी
६९	सेम प्रसाद बुढा	पार्वती बुढा बुढा	महत	१	१	२	३	५	V3	खाडागारी
७०	दलखम्ब बुढा	सरिता	महत	१	१	२	३	२	V3	खाडागारी
७१	शुकबहादुर बुढा	मिनकुमारी बुढा	महत	१	१	२	२	३	V3	खाडागारी
७२	कमानविर बुढा	रुपकला बुढा	महत	१	१	२	३	२	V3	महत
७३	रामु बुढा	जिवन बुढा	महत	१	१	२	२	३	V3	महत
७४	देउकुमार बुढा	धनकमारी बुढा	महत	१	१	२	३	३	V3	महत
७५	प्रेम बुढा	जुनपुरी बुढा	महत	१	१	२	२	५	V3	महत
७६	चुमान घर्ती	बर्ण घर्ती	महत	१	१	२	२	३	V3	महत
७७	सुकबहादुर बुढा	मिनकुमारी बुढा	महत	१	१	२	३	२	V3	महत
७८	थर्क बुढा	जयकमारी बुढा	महत	१	१	२	३	१	V3	खाडागारी
७९	काले बुढा	सितु बुढा	महत	१	१	२	४	२	V3	तमारी
८०	बुदिमान रोका	रिसा रोका	महत	१	१	२	१	२	V3	तमारी
८१	चन्द्रबहादुर खड्का	नक्कली खड्का	महत	१	१	३	५	२	V3	तमारी
८२	धनेन्द्र खत्री	मनकुमारी खत्री	महत	१	१	३	३	५	V3	तमारी
८३	तिलक के.सी.	भिमकुमारी के.सी.	महत	१	१	३	३	४	V3	तमारी
८४	टिकाराम वली	फल्ली वली	महत	१	१	३	६	२	V3	तमारी
८५	गणेश वली	दिलपुरा वली	महत	१	१	३	५	४	V3	तमारी
८६	मन बहादुर वली	धनपुरी वली	महत	१	१	३	२	३	V3	महत
८७	जुनराज वली	रुपा वली	महत	१	१	३	३	५	V3	महत
८८	मिलन बुढा	जयकुमारी बुढा (आमा)	महत	१	२	२	५	१	V4	महत
८९	अम्मर बुढा	जानकी बुढा	महत	१	१	२	६	२	V4	महत
९०	खिन्ते बुढा	खिउरी बुढा	महत	१	१	२	५	२	V4	महत
९१	धरम बुढा	हिका बुढा	महत	१	१	२	२	३	V4	महत
९२	जयमान सुनार	आशा सुनार	महत	१	१	१	४	२	V4	महत
९३	रामकुमार बुढा	लक्ष्मीमाया बुढा	महत	१	१	२	४	७	V4	महत
९४	सुर्जलाल बुढा	गिता बुढा	महत	१	१	२	४	१	V4	महत
९५	मन बहादुर बुढा	चन्द्रिका बुढा	महत	१	१	२	१	३	V4	महत
९६	साउने बुढा		महत	१	१	२	०	१	V4	महत
९७	सम्झे बुढा	लालमाया बुढा	महत	१	१	२	८	३	V4	महत
९८	मनबर सुनार	भानसरी सुनार	महत	१	१	१	४	३	V4	महत
९९	आशापुर्ण सुनार	भागिसरा सुनार	महत	१	१	१	२	३	V4	महत
१००	जगविरे दमाई	धनकुमारी दमाई	महत	१	१	१	२	४	v4	महत

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
१०१	गञ्जे बुढा	धनपुरा बुढा	महत	१	१	२	१	४	V4	महत
१०२	हरि सुनार	भुक्का सुनार	महत	१	१	१	१	१	V4	महत
१०३	विशाल रोका	दिलकुमारी रोका (आमा)	महत	१	२	२	१	२	V4	महत
१०४	सार्के सुनार	लयन सुनार	महत	१	१	१	५	२	V4	महत
१०५	नर प्रसाद सुनार	फर्के सुनार	महत	१	१	१	३	२	V4	महत
१०६	राजकुमार खत्री		महत	१	१	३	२	२	V4	महत
१०७	बल घर्ती	निसा घर्ती	महत	१	१	२	२	१	V4	महत
१०८	प्रशुराम बुढा	नन्दसरी बुढा	महत	१	१	२	४	३	V4	महत
१०९	चंख बहादुर वली	कल्पना वली	महत	१	१	३	२	२	V4	तमारी
११०	पुनु सुनार	जमानसरी सुनार	महत	१	१	१	३	३	V4	तमारी
१११	भुलबहादुर सुनार	रोजिमाया सुनार	महत	१	१	१	२	१	V4	तमारी
११२	बर बहादुर सुनार	रुपा सुनार	महत	१	१	१	२	२	V4	तमारी
११३	ईख रोका	जानकी रोका	महत	१	१	२	२	२	V4	महत
११४	रेशम बुढा	पुर्ण कुमारी बुढा	महत	१	१	२	१०	७	V4	महत
११५	अर्जु दमाई	विष्णु दमाई	महत	१	१	१	१	४	V4	महत
११६	जंग बहादुर वली	प्रेमकुमारी वली	महत	१	१	३	४	२	v4	तमारी
११७	चुडामणि खत्री	टिका खत्री	महत	१	१	३	६	१	V4	तमारी
११८	तेजबहादुर खड्का	मनिकैन खड्का	महत	१	१	३	४	९	V4	तमारी
११९	चन्द्रबहादुर घर्ती	गवन घर्ती	महत	१	१	२	३	२	V4	तमारी
१२०	दयंजे बुढा	निसा बुढा		२	१	२	१	२	V1	सेवाड
१२१	कुमार बि.एम.	गवनसरी बुढा	महत	२	१	२	६	६	V1	जेठोडेरा
१२२	राजधन बुढा	चमिनी बुढा	महत	२	१	२	२	३	V1	थामै
१२३	सम्पूर्ण बुढा	विष्णु बुढा	महत	२	१	२	२	५	V1	थामै
१२४	गेटे बुढा	पुरा बुढा	महत	२	१	२	४	७	V1	झोपडेरा
१२५	देव बहादुर बुढा	राम् बुढा	महत	२	१	२	३	५	V1	झोपडेरा
१२६	फर्क बहादुर बुढा	टिका बुढा	महत	२	१	२	७	५	V1	झोपडेरा
१२७	फनेन्द्र बुढा	टेकमाया बुढा	महत	२	१	२	८	१	V2	कान्छीडेरा
१२८	भारत बुढा	चमेली बुढा	महत	२	१	२	१	३	V2	जेठोडेरा
१२९	कर्म पुन	दया पुन	महत	२	१	२	३	२	V2	पुनडेरा
१३०	डोलेसिङ बुढा	लसु बुढा	महत	२	१	२	२	२	V2	मुख्याडेरा
१३१	रामबहादुर बुढा	कौशिला बुढा	महत	२	१	२	४	३	V2	महत
१३२	पुनिराम पुन	दया पुन	महत	२	१	२	८	५	V2	पुनडेरा
१३३	दले बुढा	इटा बुढा (बुहारी)	महत	२	१	२	२	३	V2	जेठोडेरा
१३४	शान्त बुढा	थर्कु बुढा	महत	२	१	२	१	५	V2	वानडेरा

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	ठोलको नाम
१३५	मन बहादुर बुढा	लालकुमारी बुढा	महत	२	१	२	४	६	V2	भक्तिडेरा
१३६	धन प्रसाद बुढा	स्यामरी बुढा	महत	२	१	२	५	२	V2	कान्थीडेरा
१३७	बजै बुढा	सुकु बुढा	महत	२	१	२	२	१	V2	कान्थीडेरा
१३८	विकास बुढा	जानु बुढा (आमा)	महत	२	२	२	२	२	V2	कान्थीडेरा
१३९	असेन्द्र बुढा	मनरखा बुढा	महत	२	१	२	२	३	V2	कान्थीडेरा
१४०	बसन्त बुढा	ममता बुढा	महत	२	१	२	३	३	V2	कान्थीडेरा
१४१	धनिमान बुढा	रुजिमाया बुढा	महत	२	१	२	४	३	V2	झोपडेरा
१४२	अविन्द्रे बुढा	आसमाया बुढा	महत	२	१	२	५	३	V2	झोपडेरा
१४३	हिका बुढा	रिस बुढा	महत	२	१	२	३	३	V2	कान्थीडेरा
१४४	गणेश बुढा	तिलकुमारी बुढा (आमा)	महत	२	२	२	३	५	V2	पुनडेरा
१४५	लालमन पुन	थामी पुन	महत	२	१	२	४	१	V2	पुनडेरा
१४६	प्रवेश पुन	रमिता पुन	महत	२	१	२	२	४	V2	थामै
१४७	अत बहादुर बुढा	आसमाया बुढा	महत	२	१	२	३	३	V2	महत
१४८	बर बुढा	कार्मपुरा बुढा	महत	२	१	२	४	२	V2	महत
१४९	जित प्रसाद बुढा	मुलि बुढा	महत	२	१	२	५	२	V2	महत
१५०	विश्वलाल बुढा	जुना बुढा	महत	२	१	२	४	४	V2	झोपडेरा
१५१	लक्ष्मण बुढा	सितला बुढा	महत	२	१	२	३	१	V2	पुनडेरा
१५२	प्रेम सुनार	जितिमाया सुनार	महत	२	१	१	३	३	V2	रुची
१५३	जुप्पल बुढा	आसकुमारी बुढा	महत	२	१	२	१	४	V2	रुची
१५४	मनिराम बुढा	मायापुरा बुढा	महत	२	१	२	३	२	V3	महत
१५५	बागिमान बुढा	रुपी बुढा	महत	२	१	२	१	३	V3	झोपडेरा
१५६	राज बहादुर बुढा	बिनकुमारी बुढा	महत	२	१	२	५	४	V3	कान्थीडेरा
१५७	जोखन बुढा	श्यामरी बुढा	महत	२	१	२	५	२	V3	कान्थीडेरा
१५८	भिम बहादुर बुढा	जय कुमारी बुढा	महत	२	१	२	३	१	V3	जेठोडेरा
१५९	शंकर बुढा	चिजमाला बुढा (आमा)	महत	२	२	२	४	३	V3	महत
१६०	बागिन्त बुढा	बम कुमारी बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	महत
१६१	हेमन्त बुढा	दिलकुमारी बुढा	महत	२	१	२	४	३	V3	कान्थीडेरा
१६२	राज बुढा	फिस्ती बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	पुनडेरा
१६३	दलराज बुढा	दतु बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	कान्थीडेरा
१६४	तारा प्रसाद बुढा	बिनमाया बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	महत
१६५	बरमान बुढा	तिलसरी बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	महत
१६६	तिर्थमान बुढा	नलमी बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	महत
१६७	अशिव बुढा	लालकुमारी बुढा	महत	२	१	२	२	२	V3	पुनडेरा
१६८	मुले पुन	तारिका पुन	महत	२	१	२	२	२	V3	वानडेरा

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
१६९	कुम्भ बुढा	भिमकुमारी बुढा	महत	२	१	२	५	४	V3	वानडेरा
१७०	तिलप्रकाश सेपाली	कविता सेपाली	महत	२	१	१	३	३	V3	मुख्याडेरा
१७१	सर्वजित बुढा	लालकुमारी बुढा	महत	२	१	२	३	४	V3	कान्छीडेरा
१७२	धर्मा बुढा	लक्ष्मी बुढा	महत	२	१	२	३	२	V3	जेठोडेरा
१७३	राजकुमार बुढा	दलपुरा बुढा	महत	२	१	२	६	४	V3	जेठोडेरा
१७४	दुर्गा बुढा	प्रमिला बुढा	महत	२	१	२	१	४	V3	कान्छीडेरा
१७५	टेक बुढा	कुमारी बुढा	महत	२	१	२	४	७	V3	झामडेरा
१७६	खम बहादुर बुढा	श्यामरी बुढा	महत	२	१	२	१	४	V3	झोमडेरा
१७७	जुन बहादुर बुढा	आसपुरा बुढा	महत	२	१	२	१	२	V3	जेठोडेरा
१७८	नरेश बुढा	रसि बुढा	महत	२	१	२	२	२	V3	थरुडेरा
१७९	गोविन बुढा	सरिता बुढा	महत	२	१	२	३	५	V3	कान्छीडेरा
१८०	टेक बहादुर बुढा	तुलसी बुढा	महत	२	१	२	०	३	V3	पुनडेरा
१८१	रामे बुढा		महत	२	१	२	४	३	V3	थामै
१८२	जानप्रसाद सुनार	जानसरी बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	थामै
१८३	तेज बुढा	कमिनी बुढा	महत	२	१	२	२	२	V3	थामै
१८४	प्रेम बुढा	फिरु बुढा	महत	२	१	२	२	३	V3	थामै
१८५	हिम बहादुर बुढा	रामजी बुढा	महत	२	१	२	२	४	V3	महत
१८६	लाले बुढा	बुझना बुढा	महत	२	१	२	१	३	V3	रोकाडेरा
१८७	बलमान बुढा	सरिस्ता बुढा	महत	२	१	१	४	४	V3	पुनडेरा
१८८	दिपक कामी	जुनकुमारी कामी	महत	२	१	१	३	३	V3	पुनडेरा
१८९	बले सुनार	दलपुरा सुनार		२	१	१	३	३	V3	जेठोडेरा
१९०	धर्म बुढा	कमला बुढा	महत	२	१	२	१	१	V3	रुन्धी
१९१	अत बहादुर बुढा	दिलकुमारी बुढा	महत	२	१	२	४	३	V3	झकिडेरा
१९२	रथ बहादुर बुढा	सन्कु बुढा	महत	२	१	२	४	२	V3	तुवाड
१९३	मनु सुनार	जुनमाया सुनार	महत	२	१	१	२	४	V3	तुवाड
१९४	तिर्थमान सुनार	मायाँ सुनार (बुहारी)	महत	२	१	१	४	३	V3	कान्छीडेरा
१९५	धर्मा बुढा	चिजमाया बुढा	महत	२	१	२	१	२	V4	कान्छीडेरा
१९६	दिले बुढा	शोभा बुढा (आमा)	महत	२	२	२	६	१	V4	झकिडेरा
१९७	मनु बुढा	जलश्वरी बुढा	महत	२	१	२	४	६	V4	कान्छीडेरा
१९८	काले बुढा	भ्युमाला बुढा	महत	२	१	२	१	२	V4	महत
१९९	रामधन बुढा	वागसरा बुढा	महत	२	१	२	३	१	V4	महत
२००	टेकप्रसाद बुढा	शिरमा बुढा	महत	२	१	२	२	२	V4	रुन्धी
२०१	दिलप्रसाद बुढा	मनकुमारी बुढा (आमा)	महत	२	२	२	१	२	v4	रुन्धी
२०२	खड्क बहादुर बुढा	वर्मा बुढा	महत	२	१	२	४	२	V4	कान्छीडेरा

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
२०३	सत बहादुर बुढा	रुजि बुढा	महत	२	१	२	३	४	V4	भोमडेरा
२०४	कर्णेल बुढा	श्यामरी बुढा	महत	२	१	२	३	३	V4	मुख्याडेरा
२०५	रामसुर बुढा	इच्छेपुरी बुढा	महत	२	१	२	५	१	V4	वानडेरा
२०६	गज बुढा	सठी बुढा	महत	२	१	२	२	१	V4	पुनडेरा
२०७		रामपुरा पुन	महत	२	१	२	१	०	V4	पुनडेरा
२०८	इच्छे पुन	कमारी पुन	महत	२	१	२	४	३	V4	थामै
२०९	सतबर बुढा	रुजि बुढा	महत	२	१	२	३	४	V4	पुनडेरा
२१०	मनोज कुमार पुन	देउति पुन	महत	२	१	२	६	४	V4	हंखर
२११	थके बुढा	मायाँ बुढा	महत	२	१	२	२	२	V4	भोमडेरा
२१२	विरमान बुढा	सरमाया बुढा	महत	२	१	२	३	१	V4	पुनडेरा
२१३	टेक बहादुर कामी	राममाया कामी	महत	२	१	२	१	१	V4	पुनडेरा
२१४	बने पुन	लालु पुन	महत	२	१	२	२	२	V4	झाकिडेरा
२१५	भुलै बुढा	जुनमाया बुढा	महत	२	१	२	५	२	V4	जेठोडेरा
२१६	जियाल बुढा	अमृता बुढा	महत	२	१	२	२	५	V4	पुनडेरा
२१७	टेकप्रसाद घर्ती	रुपजनी घर्ती	महत	२	१	२	४	४	V4	वानडेरा
२१८		बलपुरी बुढा	महत	२	१	२	२	३	V4	झाकिडेरा
२१९	आसमान बुढा		महत	२	१	२	०	१	V4	जेठोडेरा
२२०	लहरमान बुढा	मनकुमारी बसढा	महत	२	१	२	१	२	V4	तुबाङ
२२१	हिक्मत सुनार	खिरमती सुनार (आमा)	महत	२	२	२	२	२	V4	महत
२२२	मन बहादुर दमाई	मनकुमारी दमाई	महत	२	१	१	१	३	V4	महत
२२३	मुल बहादुर दमाई	रिमा दमाई	महत	२	१	१	३	३	V4	महत
२२४	आस बहादुर बुढा	सममायाँ दमाई	महत	२	१	१	२	४	V4	महत
२२५	गन्जु बुढा		महत	२	१	२	५	४	V4	महत
२२६	गंगा बुढा	पियारी बुढा	महत	२	१	२	३	२	V4	महत
२२७	खोस्टे बुढा	दनसरी बुढा	महत	२	१	२	१	२	V4	महत
२२८	विष्णु सुनार	सिता सुनार	महत	२	१	२	३	३	V4	महत
२२९	दुर्गालाल रोका	अनिता रोका (बुहारी)	महत	९	१	२	३	३	V1	स्याला
२३०	ईन्द्रबहादुर वली	सुविस्ता ओली	महत	९	१	३	३	४	V1	गाडिङ्जा
२३१	खलविर वली	रामकुमारी वली	महत	९	१	३	२	२	V1	गाडिङ्जा
२३२	विरबहादुर वली	बवी वली	महत	९	१	३	२	३	V1	गाडिङ्जा
२३३	मनप्रसाद रोका	धनिमान रोका (छोरा)	महत	९	१	२	३	३	V1	गाडिङ्जा
२३४	भिम बहादुर रोका	दिलकुमारी रोका	महत	९	१	२	४	१	V1	खाम्दै
२३५	विष्णु रोका		महत	९	१	२	२	२	V1	खाम्दै

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
२३६	राजु रोका	मायापुरा रोका	महत	९	१	२	२	३	V2	खाम्दै
२३७	विष्णु रोका	सरिता रोका	महत	९	१	२	४	२	V2	खाम्दै
२३८	पुस्तै रोका	चिनमाली रोका	महत	९	१	२	४	३	V2	खाम्दै
२३९	तुलविर रोका	कलसरी रोका	महत	९	१	२	१	२	V2	खाम्दै
२४०	पुर्ण बहादुर रोका	दिलसरी रोका	महत	९	१	२	३	४	V2	खाम्दै
२४१	खड्क रोका	समपुरा रोका	महत	९	१	२	२	२	V2	खाम्दै
२४२	चामु रोका	चालु रोका	महत	९	१	२	३	२	V2	खाम्दै
२४३	टेक बहादुर राका	भागिसरा रोका	महत	९	१	२	३	२	V2	स्याला
२४४	चन्द्रबहादुर रोका	भिमकुमारी रोका	महत	९	१	२	३	२	V2	स्याला
२४५	रामु रोका	जयपुरा रोका	महत	९	१	२	२	३	V2	गाडिङ्जा
२४६	जोखन रोका	तुलसरी रोका	महत	९	१	२	२	३	V2	गाडिङ्जा
२४७	जगते रोका		महत	९	१	२	०	१	V2	गाडिङ्जा
२४८	राजकुमार वली	धनमायाँ वली	महत	९	१	३	२	२	V2	गाडिङ्जा
२४९	गणेश रोका	दिलकुमारी राका	महत	९	१	२	१	१	V2	गाडिङ्जा
२५०	पुर्ण बहादुर वली	बुदि वली	महत	९	१	३	५	५	V2	गाडिङ्जा
२५१	मनप्रसाद वली	मनतोला वली	महत	९	१	३	२	२	V2	गाडिङ्जा
२५२	थैमान वली	प्रेम वली	महत	९	१	३	३	३	V2	गाडिङ्जा
२५३	आँशु पुन	चुकिनी पुन	महत	९	१	२	७	७	V2	गाडिङ्जा
२५४	चन्द्रबहादुर पुन	पाम्सी पुन	महत	९	१	२	४	४	V2	गाडिङ्जा
२५५	रामबहादुर वली	ईन्द्रकुमारी वली	महत	९	१	३	३	३	V2	गाडिङ्जा
२५६	बलमान रोका	रोजी रोका	महत	९	१	२	३	३	V2	गाडिङ्जा
२५७	जगबहादुर रोका	अनु रोका	महत	९	१	२	२	२	V2	गाडिङ्जा
२५८	भुपेन्द्र रोका	रामकुमारी रोका	महत	९	१	२	४	४	V2	गाडिङ्जा
२५९	खड्क बहादुर बुढा	जसमायाँ बुढा	महत	९	१	२	२	२	V2	खाम्दै
२६०	धर्माजित रोका	गणपति रोका (छोरा)	महत	९	१	२	२	२	V2	खाम्दै
२६१	टेकबहादुर रोका	गौरी रोका	महत	९	१	२	१	१	V2	खाम्दै
२६२	टेक बहादुर रोका	जमुना रोका	महत	९	१	२	४	१	V2	खाम्दै
२६३	कर्ण बहादुर बुढा	मनवुजा रोका	महत	९	१	२	२	५	V2	खाम्दै
२६४	नर बहादुर रोका	सिता रोका	महत	९	१	२	२	३	V2	खाम्दै
२६५	ओमप्रकाश रोका	तिर्था रोका	महत	९	१	२	२	४	V2	खाम्दै
२६६	धनविर पुन	जानकी पुन	महत	९	१	२	३	२	V2	खाम्दै
२६७	ईन्द्रबहादुर पुन	धनविर पुन	महत	९	१	२	२	२	V2	खाम्दै
२६८	राजु पुन	रामकुमारी पुन	महत	९	१	२	३	२	V2	खाम्दै
२६९	धनविर रोका	धनमायाँ रोका	महत	९	१	२	५	७	V2	खाम्दै

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
२७०	कर्ण वहादुर रोका	रमिला रोका	महत	९	१	२	१	३	V2	स्याला
२७१	जोख वहादुर रोका	मनु रोका	महत	९	१	२	३	४	V2	स्याला
२७२	चुक रोका	जितकुमारी रोका	महत	९	१	२	४	४	V2	स्याला
२७३	लहर वहादुर रोका	हिरादेवि रोका	महत	९	१	२	५	६	V2	स्याला
२७४	धनजित रोका	पञ्चकला रोका	महत	९	१	२	७	५	V2	स्याला
२७५	तिखामान रोका	कल्पना रोका	महत	९	१	२	३	४	V2	स्याला
२७६	मनप्रसाद रोका	चिजमाली पुन	महत	९	१	२	२	३	V2	स्याला
२७७	नरेश रोका	रेखा रोका	महत	९	१	२	३	२	V2	स्याला
२७८	धन वहादु रोका	मन कुमारी रोका	महत	९	१	२	४	४	V2	स्याला
२७९	जितमान रोका	चिसमाली पुन	महत	९	१	२	३	४	V2	स्याला
२८०	हस्तु रोका	सुकमाया पुन	महत	९	१	२	२	३	V2	स्याला
२८१	आश वहादुर पुन	बिसमाया पुन	महत	९	१	२	६	६	V2	स्याला
२८२	बुद्धिराम पुन	आरती पुन	महत	९	१	२	२	१	V2	स्याला
२८३	नन्दप्रसाद रोका	बिमला रोका	महत	९	१	२	२	६	V2	स्याला
२८४	कुलवहादुर रोका	गंगा रोका	महत	९	१	२	४	४	V2	स्याला
२८५	रामजित रोका	मायापुरा रोका	महत	९	१	२	२	३	V2	स्याला
२८६	तुलविर रोका	तिलपुरा रोका	महत	९	१	२	१	२	V2	स्याला
२८७	भागिमान पुन	समी पुन	महत	९	१	२	३	३	V2	स्याला
२८८	प्रेम रोका	जोखि रोका	महत	९	१	२	६	४	V2	स्याला
२८९	कृष्ण रोका	विनमाया रोका	महत	९	१	२	१	२	V2	स्याला
२९०	रामप्रसाद राका	प्रेममाला रोका	महत	९	१	२	२	३	V2	स्याला
२९१	बुद्धि रोका	जोखि रोका	महत	९	१	२	६	४	V2	स्याला
२९२	चंखवहादुर रोका	मनमा रोका	महत	९	१	२	४	४	V2	स्याला
२९३	हरप्रसाद रोका	जनपुरी सोका	महत	९	१	२	२	३	V2	स्याला
२९४	स्यामप्रसाद रोका	झरणा रोका	महत	९	१	२	३	४	V2	स्याला
२९५	बल कुमार रोका	विनमया रोका	महत	९	१	२	३	२	V2	स्याला
२९६	जोख वहादुर रोका	रामकुमारी पुन	महत	९	१	२	२	२	V2	स्याला
२९७	खलविर वली	रामकुमारी रोका	महत	९	१	२	५	५	V2	स्याला
२९८	कर्मु रोका	बालकुमारी रोका	महत	९	१	२	७	७	V2	स्याला
२९९	शक्तिराम रोका	रामजिता रोका	महत	९	१	२	१	३	V2	स्याला
३००	विरेन्द्र रोका	हस्त कुमारी रोका (आमा)	महत	९	२	२	१	२	V3	स्याला
३०१	राकेश रोका	निर्मला रोका	महत	९	१	२	२	२	V3	खाम्दै
३०२	भिमु रोका	तिलसरी रोका	महत	९	१	२	२	२	V3	खाम्दै
३०३	भुपेन्द्र रोका	मनमाया रोका	महत	९	१	२	४	२	V3	खाम्दै

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
३०४	प्रसाद वली	देउकला रोका	महत	९	१	२	२	२	V3	खाम्दै
३०५	राजकुमार वली	मनकुमारी वली	महत	९	१	३	१	३	V3	खाम्दै
३०६	धनराज वली	पदमी वली	महत	९	१	३	२	३	V3	खाम्दै
३०७	प च्च वहादुर रोका	मुलसरी रोका	महत	९	१	२	२	३	V3	खाम्दै
३०८	रामवहादुर रोका	हस्ता रोका	महत	९	१	२	२	१	V3	खाम्दै
३०९	सन्त कुमार रोका	सर्मिला रोका	महत	९	१	२	२	५	V3	खाम्दै
३१०	रामु रोका	हिरा रोका	महत	९	१	२	१	३	V3	खाम्दै
३११	प्रेम रोका	कुमारी रोका	महत	९	१	२	२	३	V3	गाडिङ्जा
३१२	नरबहादुर वली	बर्णा वली	महत	९	१	३	१	३	V3	गाडिङ्जा
३१३	कविराज वली	दिलु वली	महत	९	१	३	३	१	V3	गाडिङ्जा
३१४	रवि रोका	गर्वी रोका	महत	९	१	२	२	३	V3	गाडिङ्जा
३१५	जित वहादुर वली	रतन कुमारी वली	महत	९	१	३	२	३	V3	गाडिङ्जा
३१६	लिला पुन	रिता पुन	महत	९	१	२	६	६	V3	गाडिङ्जा
३१७	खड्क वहादुर रोका	जोखि रोका	महत	९	१	२	४	३	V3	खाम्दै
३१८	हर्क वहादुर रोका	चमारी रोका	महत	९	१	२	६	३	V3	खाम्दै
३१९	जित वहादुर रोका	चम्फा रोका	महत	९	१	२	६	२	V3	खाम्दै
३२०	धिर्जमान रोका	मायाँ रोका (आमा)	महत	९	२	२	५	२	V3	खाम्दै
३२१	हस्तराम रोका	आसकुमारी रोका	महत	९	१	२	२	२	V3	खाम्दै
३२२	धनविर रोका	सोभा रोका	महत	९	१	२	१	२	V3	खाम्दै
३२३	उदयसिंह रोका	मनिषा रोका	महत	९	१	२	२	१	V3	खाम्दै
३२४	अर्जुन रोका	हस्तमाल रोका	महत	९	१	२	२	२	V3	खाम्दै
३२५	सुदन रोका	गनपुरा रोका	महत	९	१	२	३	२	V3	खाम्दै
३२६	रामजित पुन	सतवहादुर पुन (छोरा)	महत	९	१	२	१	१	V3	खाम्दै
३२७	धनप्रसाद रोका	सम्पुर्ण रोका	महत	९	१	२	३	३	V3	स्याला
३२८	धनिमान रोका	मनकुमारी रोका	महत	९	१	२	१	२	V3	स्याला
३२९	रामधन रोका	समझना रोका	महत	९	१	२	२	१	V3	स्याला
३३०	सिरधन रोका	एलिसा रोका	महत	९	१	२	२	१	V3	स्याला
३३१	मनविर रोका	सरिता रोका	महत	९	१	२	२	२	V3	स्याला
३३२	आसाराम रोका	सर्मिला रोका	महत	९	१	२	२	३	V3	स्याला
३३३	देउप्रसाद रोका	रामकुमारी रोका	महत	९	१	२	१	२	V3	स्याला
३३४	रमेश पुन	विपना पुन	महत	९	१	२	३	१	V3	स्याला
३३५	सौराज पुन	साउने पुन	महत	९	१	२	२	३	V3	स्याला
३३६	हकैमान पुन	भुजुङ पुन	महत	९	१	२	२	३	V3	स्याला
३३७	कर्णावहादुर पुन	निमु पुन	महत	९	१	२	४	५	V3	स्याला

क्र.सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्नता स्तर	टोलको नाम
३३८	आसपुर पुन	गवन पुन	महत	९	१	२	३	५	V3	स्याला
३३९	ओमे रोका	गौमती रोका	महत	९	१	२	१	१	V3	स्याला
३४०	हर्क बहादुर रोका	ईच्छा रोका	महत	९	१	२	३	५	V3	स्याला
३४१	ठकबहादुर रोका	मायाँ रोका	महत	९	१	२	२	२	V3	स्याला
३४२	टेकबहादुर रोका	भिमकुमारी रोका	महत	९	१	२	३	१	V3	स्याला
३४३	सुरेश पुन	मिना पुन	महत	९	१	२	२	२	V3	नाखे
३४४	रामप्रसाद रोका	जैकुमारी रोका	महत	९	१	२	३	२	V3	नाखे
३४५	जाखन रोका	तुलसरी रोका	महत	९	१	२	२	३	V3	नाखे
३४६	जगत रोका	दिनपुरा रोका	महत	९	१	२	१	३	V3	नाखे
३४७	प्रेम रोका	चामु रोका	महत	९	१	२	१	३	V3	नाखे
३४८	विशाल वली	बिष्णु वली	महत	९	१	३	२	५	V3	नाखे
३४९	दिलबहादुर वली	असारी रोका	महत	९	१	२	५	६	V4	खान्दे
३५०	डम्बर वली		महत	९	१	३	२	२	V4	खान्दे
३५१	सुकमान रोका	ससिला रोका	महत	९	१	२	३	१	V4	स्याला

संकटासन्नता स्तर : V1-न्यून, V2-मध्यम, V3-उच्च, V4-अति उच्च

जातजाति : दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३

अनुसूची ३. फोटोहर

वडा स्तरीय शुरुवाती गोष्ठिका सहभागीहरु

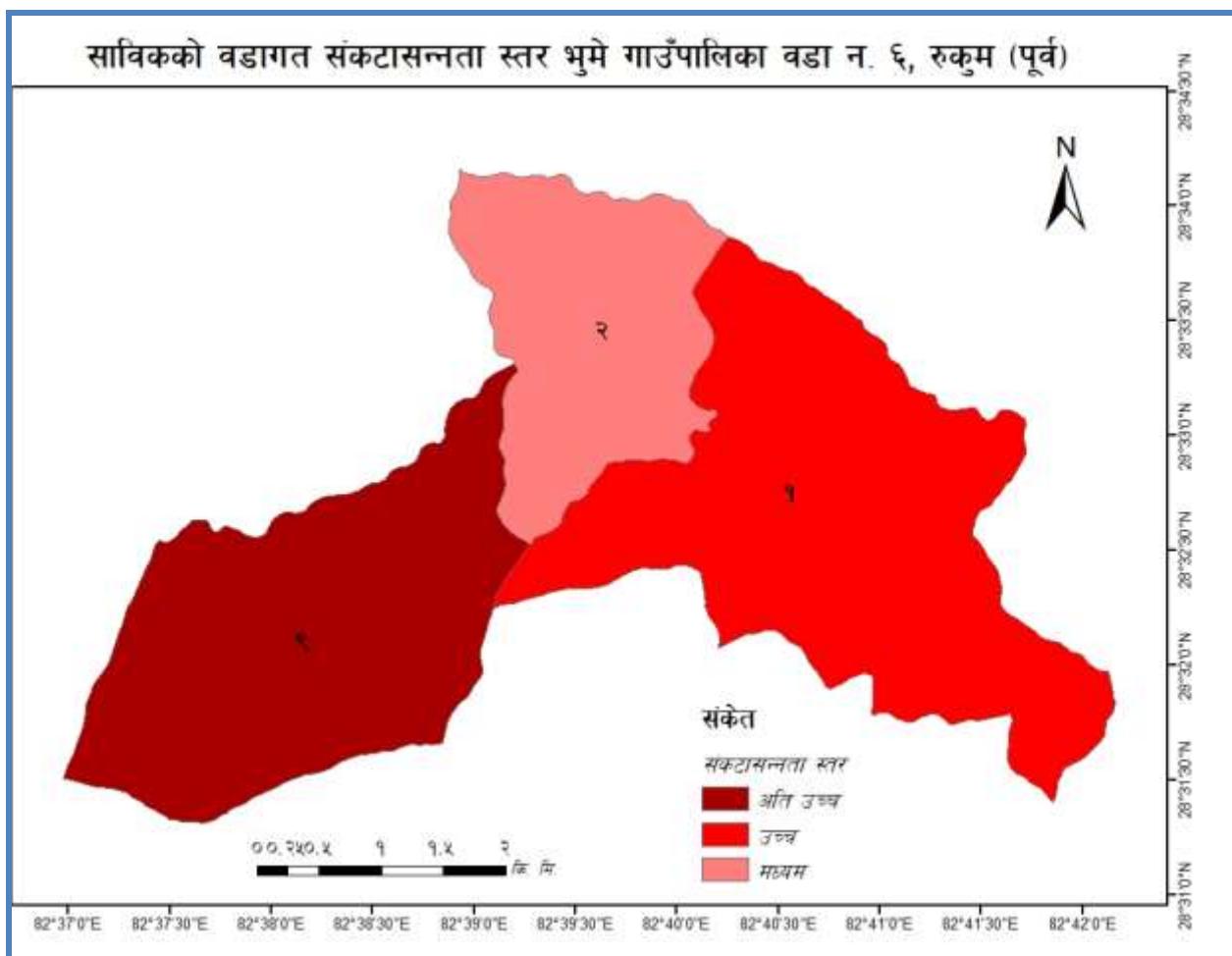
वस्ती स्तरीय गोष्ठिमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतिकरण गर्दै

लापा योजना तर्जुमा गोष्ठिका सहभागीहरु

भूमे गाउँपालिका, वडा नं. ६

रुकुम (पूर्व)

ASHA

Adaptation for
Smallholders in
Hilly Areas